

CELOSTNI PRISTOP ZA USPEŠNO INTEGRACIJO MIGRANTOV

Vodnik za razvijanje kompetenc strokovnih delavcev in sodelavcev
pri celostni integraciji migrantov

CELOSTNI PRISTOP ZA USPEŠNO INTEGRACIJO MIGRANTOV

Vodnik za razvijanje kompetenc strokovnih delavcev in sodelavcev pri celostni integraciji migrantov

<i>Avtorica in avtorji:</i>	dr. Nikolaj Lipič, dr. Peter Seljak, dr. Barbara Grintal, Mitja Bagari
<i>Urednik:</i>	dr. Nikolaj Lipič
<i>Recenzenti:</i>	dr. Goran Gumze, dr. Vera Klopčič
<i>Slovenski jezikovni pregled:</i>	Breda Tekavec, prof. slov. in univ. dipl. bibl.
<i>Oblikovanje:</i>	Žiga Vuk, zzigc.net
<i>Izdajatelj:</i>	Gerontološki raziskovalni inštitut
<i>Odgovorna oseba izdajatelja:</i>	dr. Barbara Grintal, direktorica
<i>Soizdajatelj:</i>	Socialna zbornica Slovenije
<i>Odgovorna oseba soizdajatelja:</i>	Vilko Kolbl, mag., generalni sekretar
<i>Kraj in leto izdaje:</i>	Domžale, 2018
<i>Tisk:</i>	Demago d.o.o., Maribor
<i>Naklada:</i>	100

Brezplačni izvod.

Za vsebino so odgovorni avtorji.

Dokument je nastal v okviru projekta »Celostni pristop za uspešno integracijo migrantov« s finančno podporo Programa Erasmus+, Ključni ukrep 2 – Strateška partnerstva v poklicnem izobraževanju in usposabljanju. Za vsebino tega dokumenta sta odgovorna Gerontološki raziskovalni inštitut in Socialna zbornica Slovenije. Vsebina ne odraža stališč Programa Erasmus+, Ključni ukrep 2 – Strateška partnerstva v poklicnem izobraževanju in usposabljanju.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

314.151.3-054.7

CELOSTNI pristop za uspešno integracijo migrantov : vodnik za razvijanje kompetenc strokovnih delavcev in sodelavcev pri celostni integraciji migrantov / [avtorica in avtorji Nikolaj Lipič ... [et al.] ; urednik Nikolaj Lipič]. - Domžale : Gerontološki raziskovalni inštitut ; Ljubljana : Socialna zbornica Slovenije, 2018

ISBN 978-961-90697-1-4 (Socialna zbornica Slovenije)

1. Lipič, Nikolaj
294765824

Kazalo

Predgovor	5
Projekt »Celostni pristop za uspešno integracijo migrantov«: izziv humane družbe	7
VODNIK: konceptualna zasnova in usmeritve	9
1. Uvod	9
2. Izhodišča vodnika	10
3. Namen vodnika	10
4. Struktura vodnika	11
MODUL 1: Osnovni pojmi in pravni okvir	13
Osnovni pojmi in pravni okvir	14
1. Osnovni pojmi	15
2. Pravni okvir	19
3. Človekove pravice	21
4. Organizacije za pomoč beguncem	24
5. Načela humanitarnosti	28
MODUL 2: Socialna integracija	31
Pristopi dela	32
1. Model vsakodnevne integracije	34
2. Individualni model načrtovanja	35
3. Prednosti in vodenje individualnega pogovora	36
4. Pomen in vodenje pogovora z družino kot glavno celico družbenega življenja	38
5. Izzivi in dileme motivacije	38
6. Predstavitev vseh faz konkretnega integracijskega procesa: skandinavski model (študija primera)	40
Delo v skupnosti	43
1. Model integracije v skupnosti in družbi	46
2. Specifično senzibilni pristopi dela s skupnostjo	49
3. Integracija kot dvosmerni proces	50
4. Strokovno delo z lokalno skupnostjo	50
5. Vloga prostovoljcev	52
6. Usklajevanje različnih podpornih ukrepov, razvijanje in podpiranje programov in projektov	53
Kulturna mediacija in senzibilizacija	56
1. Kulturne razsežnosti integracije	59
2. Kulturne razlike kot izziv sodobne družbe	60
3. Jezikovne razlike in izzivi dela s prevajalci	62
4. Boj proti ksenofobiji, nestrpnosti, diskriminaciji, stereotipom in nasilju	63
5. Empatija in potrpežljivost udeležencev	65
6. Medkulturne kompetence in veščine	66

MODUL 3: Migracije in zdravje **71**

Migracije in zdravje **72**

1. Zdravstveni vidiki migracij 75
2. Migranti v sistemu zdravstvenega varstva v državi gostiteljici 76
3. Pravne pravice do storitev zdravstvenega varstva različnih kategorij migrantov 78
4. Ovire pri dostopu do storitev zdravstvenih institucij v državah gostiteljicah 80
5. Kulturni in jezikovni nesporazumi v kliničnih okoljih 81
6. Vloga medkulturnega mediatorja in prostovoljca 83

MODUL 4: Integracija v izobraževalni in delovni proces **89**

Integracija v izobraževalno okolje **90**

1. Integracija učečih se v programe izobraževalnega sistema 92
2. Vseživljenjsko izobraževanje, poklicno izobraževanje in usposabljanje 96
3. Pomen, možnosti in ovire za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje spretnosti in znanja migrantov 97
4. Izzivi na področju priznavanja formalnih in neformalnih kvalifikacij 99

Integracija v delovno okolje **102**

1. Vključevanje na trg dela 105
2. Pomen, možnosti in ovire za zgodnje prepoznavanje in delovnih izkušenj migrantov 106
3. Pravice in dolžnosti glede dostopa do trga dela v skladu z zakonodajo v državi gostiteljici 108
4. Vloga in pomen različnih javnih institucij, NVO in delodajalcev 109
5. Vloga in pomen individualnega načrta vključevanja na trg dela in zaposlovanja 110

MODUL 5: Psihosocialna podpora in pomoč **113**

Psihosocialna podpora in pomoč **114**

1. Psihosocialna podpora in pomoč migrantom 117
2. Prepoznavanje travme in različnih drugih psihosocialnih problemov 119
3. Aktivacija ustrezne pomoči 121

Predgovor

»Največja nevarnost v času turbulentnih sprememb ni turbulenca, temveč odločanje z včerajšnjo logiko.« (Peter Drucker)

Živimo v času družbenih sprememb, ki od vsakega posameznika zahtevajo hitro in strokovno kompetentno ter proaktivno odzivanje na potrebe časa in okolja. Dinamika sprememb je hitrejša od dinamike našega odzivanja nanje. Vzroki so seveda mnogoteri. Nekateri so morda v nekaterih kulturnih miljejih sprejemljivi, drugi kažejo na popolno odsotnost družbene senzibilizacije razumevanja nekaterih aktualnih družbenih sprememb, med katere prav zagotovo umeščamo tudi naše smelo odzivanje na izzive globalnih migracijskih tokov.

Evropska unija se je še posebej v zadnjih nekaj letih soočila z obsežnimi imigracijami večjega števila prebivalcev iz različnih azijskih in afriških držav, ki so zaradi različnih nestabilnih političnih vzrokov ali vojnih razmer morali na pot negotovosti in iskanja novega bivanjskega okolja, ki jih bo humano sprejel, njihove stiske razumel in integriral v novo sredino. Zapustili so svoj dom, svoje najbližje, otroci svoje starše in vrstnike, šolo in učitelje, starejši člane svoje socialne mreže in svoje delovno okolje ... Vsi seveda v pričakovanju iskanja miru, varnosti, sprejetosti, razumevanja ... Ali so bili deležni vsega tega v Evropi? V nekaterih državah, družbah.

Retrospektivno gledano nam kritična refleksija odziva evropskega okolja na turbulentne čase imigracijskih sprememb v Evropi kaže na slepe pege. Centralizirana evropska politika je skupaj s politikami posameznih držav članic v arhitekturi nove migrantske politike vse prepogosto uporabila stališča nehumanosti, nestrpnosti in neetičnosti, gradnike diskriminacijske obravnave in odpora do medkulturnosti, v vsem skupaj pa se v strahu in paranoji pred drugačnostjo ovila še v bodečo žico.

Mnogi strokovni delavci in sodelavci različnih družbenih podsistemov – socialnega in zdravstvenega varstva, področja vzgoje in izobraževanja ter zaposlovanja, pravnega varstva ter civilnega in nevladnega sektorja – so stopili iz sivine družbene demagogije bojazni do tujcev in človeško pomagali, svetovali, reševali, tolažili, umirjali, objemali ...

Iz poguma in moči vseh teh ljudi, ki so v humanitarnih ali kakršnihkoli drugih akcijah stopili iz družbenega povprečja, prevzeli iniciativo za subtilno integracijo vseh »novih Evropejk in novih Evropejcev«, je vzknila ideja za pričujoči projekt »Celostni pristop za uspešno integracijo migrantov«. Prav njim je najprej namenjena iskrena zahvala! Prav tako se zahvaljujemo tudi vsem projektnim parterjem, ki so v kalejdoskopu medkulturne različnosti prepoznali izziv in priložnost za preseganje dosedanjih praks dela in skrbi za migrante ter »presegli odločanje s včerajšnjo logiko« za sokreiranje »jutrišnjih sprememb«.

dr. Nikolaj Lipič, urednik

Projekt »Celostni pristop za uspešno integracijo migrantov«: izziv humane družbe

Ozadje projekta se zrcali v izziv migrantske problematike v EU v zadnjih letih, ki je dobila globalne razsežnosti in zahteva proaktivni odziv strokovne javnosti na nacionalni in transnacionalni ravni različnih evropskih kot tudi slovenskih institucij. Uspešna integracija migrantov mora temeljiti na holističnem pristopu, podprtem z visoko stopnjo strokovne kompetentnosti strokovnjakov na področju dela z in za migrante. S projektom »**Celostni pristop za uspešno integracijo migrantov**« smo oblikovali in vzpostavili optimalni model celostnega pristopa za uspešno integracijo migrantov v slovensko okolje na področju vzgoje in izobraževanja, socialnega in zdravstvenega varstva, javne uprave, delovno zaposlitvenega sektorja in drugih relevantnih področjih. **Partnerske institucije** iz Nemčije, Hrvaške in Makedonije imajo bogate izkušnje pri delu z migranti, saj so bili v ta okolja sprva usmerjeni glavni imigracijski tokovi na t. i. balkanski migracijski poti v letu 2015. To so ugledne institucije, ki se prav tako soočajo s specifičnimi potrebami in pričakovanji „novega“ profila migranta.

Projektni uspeh smo skupaj soustvarjali naslednji **projektne partnerji**:

- Socialna zbornica Slovenije, Ljubljana, Slovenija
(prijavitelj in vodilni projektne koordinater),
- Internationaler Bund e.V., IB Süd, Stuttgart, Nemčija,
- Hrvatski crveni križ, Zagreb, Hrvaška,
- SOS Detsko selo Makedonija, Skopje, Makedonija,
- Center republike Slovenije za poklicno izobraževanje, Ljubljana, Slovenija,
- Gerontološki raziskovalni inštitut, Domžale, Slovenija.

Pri pripravi **projektne ideje** smo skupaj ugotavljali, da v tistem času še ni bilo vzpostavljenega poenotene, primerljivega in strokovno podprtega celostnega pristopa v sodelujočih partnerskih državah, ki bi generiral uspešne integracijske pristope. In prav to je bila vizija za sodelovanje v projektu.

Namen projekta je v okviru programa Erasmus+ KA2 oblikovati in vzpostaviti celostni pristop za uspešno integracijo migrantov, ki bo omogočil strokovnjakom različnih področij vzgoje in izobraževanja, socialnega in zdravstvenega varstva, delovno zaposlitvenega sektorja in drugih področjih dodatno specifično in strokovno izobraževanje in usposabljanje za delo z migranti, poenoteno preverjanje strokovne usposobljenosti strokovnih sodelavcev pri delu z migranti, vzpostavil temeljna izhodišča za vzpostavitev nove nacionalne poklicne kompetence »koordinator/svetovalec dela z migranti«, poenotil prakse dela z migranti in vzpostavil priložnost za sodelovanje strokovnjakov različnih področij v okviru koordinacijske mreže za delo z migranti.

Projektne aktivnosti se bodo izkazale v naslednjih **projektne rezultatih**:

1. *program poklicnega izobraževanja in usposabljanja strokovnjakov različnih področij za delo z migranti;*
2. *posodobljen in nadgrajen katalog znanj za preverjanje strokovne usposobljenosti za strokovne delavce in sodelavce na področju dela z migranti;*
3. *strokovna izhodišča za novo poklicno kvalifikacijo »koordinator/svetovalec dela z migranti«;*
4. *vodnik usposabljanja trenerjev/izvajalcev usposabljanja;*
5. *model koordinacijske mreže strokovnjakov za integracijo migrantov.*

Cilji projektnih aktivnosti in končni projektni rezultati generirajo **sinergijske učinke** na treh temeljnih ravneh:

- a) *na ravni ciljnih skupin in drugih deležnikov* kot opolnomočenje strokovnih delavcev in sodelavcev različnih področij in institucij s ključnimi poklicnimi kompetencami v programih poklicnega izobraževanja in usposabljanja za delo z migranti v okviru integracijskih prizadevanj. To predstavlja tudi priložnost za intenziviranje mreženja znanja in strokovnega sodelovanja strokovnjakov različnih področij in iz različnih okolij v okviru koordinacijske mreže za delo z migranti;
- b) *na ravni okolja* kot poenotenje in nadgradnja praks in pristopov dela na lokalni, regionalni, nacionalni in transnacionalni ravni, ki bodo celostno odgovarjali na potrebe »novega« profila migranta pri integraciji. To bo tudi priložnost za vzpostavljanje in razumevanje humane in večkulturne družbe, ki presega diskriminacijo, marginalizacijo in stereotipizacijo migrantov;
- c) *na institucionalni ravni* kot okrepitev strukturnega kapitala o fenomenu »novega« profila migranta v projekt vključenih vseh institucij in priložnost za vzpostavljanje kontinuitete sodelovanja institucij različnih držav.

Metodologija dela v projektu temelji na uporabi relevantnih kvalitativnih in kvantitativnih metod.

V projektu smo načrtovali naslednje **ključne projektne aktivnosti**:

1. posnetek stanja z identifikacijo potreb okolja in primerov dobrih praks v partnerskih državah;
2. pripravo izhodišč za program poklicnega izobraževanja in usposabljanja za delo z migranti, za posodobitev kataloga znanja za preverjanje strokovne usposobljenosti strokovnih sodelavcev, za pripravo nove nacionalne poklicne kvalifikacije »koordinator/svetovalec dela z migranti«, za vzpostavitev koordinacijske mreže strokovnjakov za integracijo migrantov;
3. usposabljanje strokovnjakov;
4. pilotno izvedbo programa poklicnega izobraževanja in usposabljanja za delo z migranti in oblikovanje koordinacijske mreže strokovnjakov za integracijo migrantov;
5. evalvacijo pilotnih izvedb;
6. izdelavo, uporabo in trajnost naslednjih projektnih rezultatov;
7. komunikacijo, promocijo in diseminacijo ter
8. zaključek projekta.

VODNIK: konceptualna zasnova in usmeritve

1. Uvod

Žarišča nemirnih političnih in vojnih dogodkov so v zadnjih nekaj letih v različnih delih azijskega in afriškega kontinenta spodbudila različne migracijske težnje in tokove, ki se usmerjajo v bolj razvita in (navidezno) humanizirana okolja. Med temi še posebej izstopa Evropska unija, ki je v zadnjih nekaj letih doživela eksponentni porast migrantov, tudi iz t. i. zadnjih intenzivnih migracijskih tokov. Za ciljne evropske imigracijske države predstavlja vse to povsem nove politične, družbene, socialne in kulturne okoliščine, ki zahtevajo takojšen družbenopolitični odziv in predvsem tudi odziv relevantnih strokovnih institucij ob upoštevanju socialne pravičnosti in poudarjanju socialne kohezije. To pa seveda zahteva paradigmo razumevanja potrebe po socialni vključenosti in integraciji različnih izključenih in neintegriranih družbenih skupin, med katerimi lahko identificiramo tudi migrante. Realnost nas opozarja, da so migranti odrinjeni z odra družbenega dogajanja. Pristali so v zakulisju družbenega življenja. Le kadar, praviloma zelo redko, obstaja politična ali družbena volja, jim za kratek čas namenimo kanček pozornost, odstremo temne zavese nestrpnosti, za trenutek odpihne prah z dokumentov urejanja pravic migrantov in jih kot statistične obsijemo s sijem medijskih kamer ... In ko kamere ugasnejo, ko se politiki vrnejo v pisarne, se ponovno vzpostavijo pogoji za krepitev socialne segregacije. Gre za globalni družbenopolitični in tudi strokovni izziv, ki ima interdisciplinarne učinke na lokalnem, regionalnem, nacionalnem in transnacionalnem nivoju.

Projektne rezultate in želene učinke udejanjanja sprememb na področju migrantske politike in praks v konkretnih življenjskih situacijah migrantov je možno doseči le z mednarodnim sodelovanjem različnih deležnikov v t. i. balkanskem migracijskem toku. Vsi vključeni partnerji v projekt se kompetentno in odgovorno vključujejo v soustvarjanje novih in inovativnih integracijskih pristopov, ki jih danes zahteva evropski prostor. Prav zato v vodniku poudarjamo ključne komponente mednarodnega sodelovanja, ki predstavljajo ustvarjalni humus za spremembe.

1. Projekt naslavlja mednarodno raven sodelovanja prav zaradi razsežnosti obravnave migracijskih vprašanj v državah, ki so deležne imigracijskih tokov in ki bodo v skladu s priporočili evropskih institucij morale integrirati migrante v svoje okolje.

2. Optimalne rešitve migrantske problematike je treba oblikovati širše oziroma mednarodno, saj je integracija migrantov iz politično in varnostnih nestabilnih in kulturno drugačnih okolij v evropski prostor tudi svetovno in globalno humanitarno vprašanje, ki zahteva izostritev stanja na področju dela in skrbi za migrante in identifikacijo primerov dobre prakse, kot izhodišče za izboljšanje obravnave migrantov pri njihovi integraciji.

3. Doseči je treba poenotenje integracijskih praks, kar lahko uveljavimo najprej z oblikovanjem in izvajanjem poenotenih programov izobraževanja in usposabljanja strokovnjakov, poenotenimi pristopi usposabljanja strokovnjakov – s trenerjem, tudi z vodnikom, poenotenim usposabljanjem za izvajanje nacionalne poklicne kvalifikacije in poenotenim usposabljanjem koordinacijske mreže za integracijo migrantov.

4. Potrebna je internacionalizacija institucij dela in skrbi za migrante, saj se le tako ustvarjajo pogoji za vseevropski in strokovno relevantni celostni pristop obravnave migrantskih izzivov.

2. Izhodišča vodnika

Ključna izhodišča, ki so nas vodila pri oblikovanju vodnika za strokovne delavce in sodelavce, predstavljamo v naslednjih šestih točkah.

1. Po zadnjem migracijskem toku lahko identificiramo »novi« profil migranta, ki prihaja iz povsem drugačnega kulturnega miljeja, verskega, izobraževalnega, delovnega in socialnozdravstvenega okolja v evropski prostor. Vse to pri oblikovanju vodnika za strokovne delavce in sodelavce zahteva upoštevanje temeljnih pravnih izhodišč in človekovih pravic ter izostren strokovni pristop, utemeljen na doktrini različnih znanstvenih disciplin, ki bodo vključene v integracijske procese.

2. Ugotavljamo, da v Evropski uniji nimamo poenotениh integracijskih praks, ki bi primerljivo, strokovno in nediskriminatorno obravnavale migrante v integracijskih postopkih v različnih državah. Še več, tudi znotraj posamezne države različne institucije nepoenoteno in različno obravnavajo vprašanja, povezana z migranti. Prav zato smo želeli primere dobrih migracijskih praks predstaviti v vodniku.

3. Ugotavljamo, da za delo in skrb z migranti nimamo ustrezno holistično in multidisciplinarno zasnovanih programov izobraževanja in usposabljanja, niti na ravni formalnega niti neformalnega izobraževanja. Strokovni delavci in sodelavci različnih strokovnih in delovnih področij – od socialnega varstva, šolstva, zdravstva, zaposlovanja, kulture in javne uprave, do civilnih in humanitarnih organizacij – odločno opozarjajo na odsotnost programov poklicnega izobraževanja in usposabljanja. Prav zato program predstavljamo v vodniku. Integracijska prizadevanja morajo nujno upoštevati izobraževalne, socialne, kulturne in delovno zaposlitvene potrebe in specifične vsakega posameznika – migranta. Tak pristop pa zahteva visoko usposobljene in kompetentne strokovne sodelavce na vseh poljih integracije migrantov v slovensko okolje.

4. Ugotavljamo, da v slovenskem poklicnem okolju nimamo vzpostavljane nacionalne poklicne kompetence (NPK), ki bi v neformalnem izobraževanju koherentno urejala področje dela z migranti, koordinirala delo strokovnjakov na tem področju in izvajala konkretno delo z migranti in njihovimi družinami pri njihovi integraciji v slovenski prostor.

5. V vodniku poudarjamo tudi nujno po dosledno načrtovanem informiranju in svetovanju domačemu prebivalstvu, ki bo preko rezultatov tega projekta seznanjeno z uspešnimi pristopi integracije migrantov v njihovo okolje. S tem bomo rušili stereotipe o migrantih in dosegli bolj humano družbo, ki bo utemeljena na družbeni in socialni vključenosti tudi migrantov.

6. Ugotavljamo nepovezanost in nesodelovalnost institucij, ki delajo za in z migranti, na vseh nivojih: lokalnem, regionalnem, nacionalnem in transnacionalnem. V vodniku poudarjamo tudi potrebo po povezovanju in mreženju strokovnjakov v smislu integrativnega in celostnega pristopa reševanja izzivov na ravni identifikacije razvojnostrateških rešitev migrantske problematike na eni strani in konkretnih rešitev pri delu z migranti na drugi strani; to bomo dosegli z inovativnim programom izobraževanja in usposabljanja za delo z migranti, z vodnikom za strokovne delavce in sodelavce, novo nacionalno poklicno kvalifikacijo „koordinator dela z migranti“, z usposabljanjem strokovnjakov – trenerjev in z novo koordinacijsko mrežo pri integraciji migrantov.

3. Namen vodnika

Glede na identificirane potrebe po razvoju ključnih poklicnih kompetenc bo vodnik ponudil vsebine za usposabljanje trenerjev oziroma izvajalcev programa poklicnega izobraževanja in usposabljanja za delo z migranti. Tukaj sledimo uveljavljenemu pristopu „trainers for trainers“. Namen projekta ni zgolj oblikovati in vzpostaviti inovativni program poklicnega izobraževanja in usposabljanja za

delo z migranti, ampak želimo za strokovno in kompetentno izvajanje tega programa izobraževanja in usposabljanja oblikovati tudi vodnik usposabljanja trenerjev oziroma izvajalcev tega programa. Tako želimo oblikovati kakovosten okvir celostnega izobraževanja in usposabljanja strokovnjakov z različnih področij.

V praksi smo priča, da se pogosto oblikujejo samo določeni programi poklicnega izobraževanja in usposabljanja, vse pre pogosto pa se spregledajo ključne poklicne kompetence strokovnjakov oziroma trenerjev, ki izvajajo te programe izobraževanja in usposabljanja. Prav zato smo z oblikovanjem vodnika, ki nudi temeljne usmeritve na področju zagotavljanja zahtevanih standardov znanja in zahtevane ravni kompetentnosti programa, nadgradili izvajanje inovativnega programa poklicnega izobraževanja in usposabljanja za delo z migranti.

Vodnik vključuje pedagoška, psihološka, andragoška, socialno in specialno pedagoška priporočila strokovnjakom oziroma trenerjem za izvajanje programa izobraževanja in usposabljanja, v skladu z diferenciacijo znanja glede na strukturirane izobraževalne cilje, kar omogoča prilagajanje različnim potrebam izobraževancev, nabor ustreznih metod in oblik dela, opredeljene strokovne vsebine obravnave migrantske tematike, načine preverjanja znanja, priporočila za vseživljenjsko učenje strokovnjakov, nabor priporočljive literature in virov kot priložnost za zagotavljanje kakovosti programa poklicnega izobraževanja in usposabljanja.

4. Struktura vodnika

Program izobraževanja in usposabljanja je strukturiran na pet temeljnih modulov, ki vsi skupaj zaokrožujejo model celostne integracije migrantov v novi kulturni milje in v novo družbeno okolje. Ker je vodnik na eni podpora strokovnjakom oziroma trenerjem pri pripravi in izvajanju programa izobraževanja in usposabljanja ter na drugi strani izhodišče za nabor strokovnih znanj in razvoj ključnih poklicnih kompetenc vseh vključenih udeležencev v program, smo vodnik strukturirali identično, kot je strukturiran sam program.

Slika 1: Vsebinska struktura programa izobraževanja in usposabljanja ter vodnika

Vsebinska struktura vodnika je rezultat usklajevanja strokovnjakov vseh projektnih partnerskih institucij, ki so prispevali svoja mnenja in strokovna stališča glede izbora vsebin, da bi skupno oblikovali inovativni program izobraževanja in usposabljanja za celostno integracijo migrantov. Da bi program izobraževanja in usposabljanja kakovostno izvajali, pa je bilo treba pripraviti vsebinsko strukturo vodnika tako, da omogoča realizacijo ciljev programa izobraževanja in usposabljanja. Izbor vključenih vsebin v program in vodnik izraža na eni strani konkretno podporno integracijsko okolje in na drugi strani stroko oziroma strokovne institucije, ki neposredno ali posredno sodelujejo pri integraciji migrantov.

Pilotni program izobraževanja in usposabljanja obsega predvidoma 16 šolskih ur skupinskega dela. Seveda so glede na potrebe okolja možne tudi smiselne prilagoditve in razširitve obsega ur izvajanja posameznih modulov. V tem primeru je treba vsebinsko poglobiti teoretska izhodišča, ki jih moramo seveda tudi strokovno podpreti s primeri iz neposredne prakse oziroma s primeri dobrih praks.

Struktura vodnika temelji na petih modulih in njihovih vsebinskih temah, ki smo jih ovrednotili tudi s predvidenim časovnim okvirom kontaktnih ur v pilotni izvedbi programa izobraževanja in usposabljanja:

I.	modul: Osnovni pojmi in pravni okvir	2 šolski uri
II.	modul: Socialna integracija	12 šolskih ur
	▪ <i>Pristopi dela</i>	4 šolske ure
	▪ <i>Delo v skupnosti</i>	4 šolske ure
	▪ <i>Kulturna mediacija in senzibilizacija</i>	4 šolske ure
III.	modul: Migracije in zdravje	2 šolski uri
IV.	modul: Integracija v izobraževalni in delovni proces	4 šolske ure
	▪ <i>Izobraževalno okolje</i>	2 šolski uri
	▪ <i>Delovno okolje</i>	2 šolski uri
V.	modul: Psihosocialna podpora in pomoč	4 šolske ure

MODUL 1

*Osnovni pojmi
in
pravni okvir*

Osnovni pojmi in pravni okvir

Osnovni podatki modula

Modul:	Osnovni pojmi in pravni okvir
Teme:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Osnovni pojmi 2. Pravni okvir 3. Človekove pravice 4. Organizacije 5. Načela humanitarnosti
Predvideni čas izpeljave:	Dve šolski uri

Didaktična priporočila za načrtovanje učnega procesa

Splošni cilj:	Izboljšati znanje, veščine in kompetence strokovnih delavcev in sodelavcev ter ostalih na področju osnovne terminologije, pojmov in pravnega okvira pri celostni integraciji migrantov.
Specifični cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Definirati osnovne pojme in ključno terminologijo na področju celostne integracije migrantov; - predstaviti pravni okvir in ključne pravne podlage na področju celostne integracije migrantov; - izpostaviti pomen človekovih pravic v kontekstu celostne integracije migrantov; - naštetiti in poudariti vlogo izbranih organizacij na področju celostne integracije migrantov; - izpostaviti humanitarne principe.
Kompetence:	<ul style="list-style-type: none"> - Udeleženec je sposoben samostojno izražati stališča glede celostne integracije migrantov z uporabo relevantnih pojmov in terminologije; - udeleženec je sposoben samostojno kritično osvetliti relevantni pravni okvir in ovrednotiti pomen pravnih podlag na področju celostne integracije migrantov; - udeleženec je sposoben samostojno problematizirati uresničevanje človekovih pravic migrantov pri njihovi celostni integraciji; - udeleženec je sposoben samostojno načrtovati vključevanje relevantnih organizacij in institucij za doseganje celostne integracije migrantov; - udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti pomen in vlogo humanitarnih načel in principov.

Potrebno predznanje in izkušnje:	Udeleženci imajo osnovno predznanje in izkušnje na področju pravne zaščite in organizacijskih pristopov dela in skrbi za migrante ter druge relevantne ciljne skupine, ki lahko izhajajo iz različnih področij, npr. socialnega in zdravstvenega varstva, izobraževanja, zaposlovanja in trga dela, javne uprave in pravosodja, organizacij civilne družbe (humanitarne, invalidske, prostovoljne ...) in drugih strokovnih področij.
Pričakovani učni izidi:	<ul style="list-style-type: none"> - Znanje: udeleženec razume osnovne pojme in terminologijo, pozna relevantni pravni okvir, človekove pravice in organizacije na področju celostne integracije migrantov, našteje humanitarna načela; - veščine: udeleženec ugotovi in med seboj poveže ključne pojmovne in terminološke značilnosti, primerja uresničevanje človekovih pravic migrantov v različnih okoljih ter analizira pomen in vlogo posameznih organizacij v integracijskih procesih migrantov, razčlenjuje pomen humanitarnih načel; - kompetence: udeleženec samostojno izboljša pojmovni in terminološki kontekst, ovrednoti pravni okvir, kritično osvetli uresničevanje človekovih pravic in prispevek posameznih organizacij k celostni integraciji migrantov, ovrednoti pomen in vlogo humanitarnih načel.
Didaktični pristop:	Del vsebine se predstavi frontalno z uporabljenimi metodo razlage, metodo pogovora, metodo diskusije in metodo demonstracije. Del vsebine se smiselno vključi v delo v delavnicah, kjer se uporabijo oblika individualnega dela, dela v dvojicah in dela v skupini. Priporoča se uporaba metode učenje učenja in sodelovalnega učenja.
Preverjanje učnih izidov:	Ob zaključku skupinskega dela predavanj oziroma delavnic bodo predavatelji izvedli končno vsebinsko evalvacijo in analizo usvojenega znanja in razvitih kompetenc z metodo pogovora. Prav tako udeleženci lahko preverijo učne dosežke oziroma učne rezultate s samoevalvacijskimi vprašanji, ki so zastavljena na koncu posameznega modula.
Potrebno programska oprema/ učna tehnologija:	<ul style="list-style-type: none"> - Računalnik z zvočniki - projektor - video (npr. You Tube, odlomki filmov ...)

Teoretična izhodišča

1. Osnovni pojmi

V nadaljevanju so po abecednem vrstnem redu predstavljeni osnovni pojmi oziroma definicije pojmov, ki se navezujejo na tematiko integracije migrantov (International Organization for Migration 2011, 2006):

Azil je zaščita, ki jo država na svojem ozemlju zagotavlja posamezniku, čigar življenje je ogroženo v njegovi izvorni državi in ki temelji na načelu nevrčanja, s čimer se uresničujejo določene mednarodno priznane pravice.

Begunec je oseba, ki se zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem, osnovanem na rasi, veri, narodni pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenemu političnemu prepri-

čanju, nahaja izven države, katere državljan je, in ne more ali zaradi takšnega strahu noče uživati varstva te države (International Organization for Migration 2011, 2006; Zlatar 2018). Tudi Zorn (2005) pojem begunec definira podobno, in sicer kot osebo, ki je bila prisiljena zapustiti svojo državo iz razloga, za katerega ni sama odgovorna, bodisi da so to lakota, revščina, posledica naravne katastrofe, opustošenje vasi ali mesta, kaotične razmere v državi, totalitarizem, vojna, zatiranje manjšin ali osebno preganjanje v državi (International Organization for Migration 2011, 2006).

Delavec migrant je oseba, ki bo, je ali je bila vključena v plačano dejavnost v državi, katere državljanstva nima.

Delovne migracije definiramo kot gibanje oseb iz njihove izvorne države v drugo državo z namenom zaposlitve. Države imajo delovne migracije najpogosteje urejene v svoji migracijski zakonodaji. Poleg tega nekatere države aktivno urejajo delovne migracije tudi navzven in iščejo priložnosti za svoje državljane v tujini.

Dublinska konvencija je sporazum med državami članicami EU (sprejet leta 1990, v veljavi od leta 1997), ki določa, katera država članica je pristojna za obravnavo vloge prosilca za azil, ki je bila vložena v eni od držav pogodbenic. Konvencija preprečuje, da bi se ista vloga za azil presojala v različnih državah članicah ob istem času. Prav tako preprečuje, da bi države usmerjale prosilca za azil iz ene države v drugo samo zato, ker nobena od njih noče prevzeti odgovornosti za obravnavo njegove vloge.

Nedovoljene migracije pomenijo gibanje oseb, ki se dogajajo izven okvirov veljavnih zakonov države pošiljateljice, prejemnice ali tranzitne države. Jasne in splošne opredelitve nedovoljenih migracij ni. Z vidika države prejemnice gre za nezakonit vstop, bivanje in delo v državi, kar pomeni, da migrant nima ustreznih dovoljenj ali veljavnih dokumentov za delo, prebivanje in vstop v državo, kot to določajo predpisi o priseljevanju. S strani države pošiljateljice gre za nedovoljenost takrat, ko oseba prečka mednarodno mejo brez veljavnega potnega lista ali potovalnega dokumenta ali ne izpolnjuje upravnih zahtev za zapustitev države. Vsekakor pa obstaja težnja, da se uporaba pojma »nezakonite migracije« omeji predvsem za primere tihotapljenja ljudi in trgovanja z njimi.

Ekonomski migrant je oseba, ki zapusti svoje običajno prebivališče, da bi se ustalila izven izvorne države ter izboljšala kakovost svojega življenja. Ta pojem se lahko uporabi za razlikovanje od beguncev, ki so preganjeni, nanaša pa se tudi na osebe, ki poskušajo nezakonito vstopiti v državo in/ali nepošteno uporabljajo azilne postopke. Uporablja se lahko tudi za osebe, ki se iz izvorne države odselijo v času kmetijske sezone in jih imenujemo sezonski delavci.

Emigracije ali izseljevanje pomeni zapustitev ali odhod iz ene države z namenom nastanitve v drugi. Mednarodni standardi človekovih pravic zagotavljajo, da lahko vsakdo prosto zapušča katero koli državo, vključno s svojo, in da lahko države le v zelo omejenih okoliščinah omejijo pravico posameznika, da zapusti svoje območje.

Evidentirani delavec migrant je delavec migrant ali člani njegove družine, ki ima dovoljenje za vstop, bivanje in vključitev v plačano dejavnost države zaposlitve, v skladu z njeno notranjo zakonodajo in mednarodnimi sporazumi in pogodbami, katerih podpisnica je.

Evidentirani migrant je migrant, ki je vstopil v državo zakonito in v njej biva skladno z zahtevami za vstop.

Imigracija ali priseljevanje je postopek, v skladu s katerim nedržavljan pride v državo z namenom nastanitve.

Individualne migracije so, ko se osebe selijo posamezno ali kot družina. Takšna gibanja so po navadi financirana iz lastnih sredstev ali pa jih sponzorirajo posamezniki, organizacije ali vlade kot nasprotje programom množičnih migracij.

Integracija je postopek, v katerem so priseljenci sprejeti v družbo bodisi kot posamezniki bodisi kot skupina. Zahteve družbe prejemnice so različne od države do države, odgovornosti za integracijo pa ne nosi le ena določena skupina, ampak je odvisna od različnih akterjev: priseljencev samih, vlad držav gostiteljic, institucij in skupnosti (International Organization for Migration 2011, 2006). Je dvosmerni proces prilagajanja s strani migrantov kot tudi s strani družbe sprejemnice na številnih ravneh, predvsem na ekonomski, socialni, kulturni, verski, politični (Zlatar 2018).

Mednarodna zaščita je pravna zaščita, ki temelji na mandatu, ki se z mednarodno pogodbo dodeli organizaciji, tako da se zagotovi, da države spoštujejo pravice, opredeljene v dokumentih, kot so Konvencija o statusu beguncev iz leta 1951, Ženevska konvencija iz leta 1949 in njeni protokoli iz leta 1977, pravica do pobude Mednarodnega odbora Rdečega križa, konvencije Mednarodne organizacije dela, predpisi o človekovih pravicah državi.

Mednarodne migracije pomenijo gibanje oseb, ki so zapustile izvorno državo ali državo običajnega prebivališča, da bi se stalno ali začasno nastanile v drugi državi, pri čemer prečkajo mednarodno mejo.

Mednarodno migracijsko pravo so predpisi mednarodnega prava, ki veljajo na področju migracij.

Migracije oziroma selitve so prostorski premiki posameznih prebivalcev ali selivcev iz odselitvenega v priselitveno območje (Malačič 2003). Mednarodna organizacija za migrante (v nadaljevanju IOM) pravi, da so migracije gibanja čez državne meje ali znotraj države. Gre za gibanje prebivalstva, ki vključuje kakršno koli gibanje ljudi, ne glede na trajanje, obliko ali vzroke; vključuje tudi migracije beguncev, razseljenih oseb, osebe, ki so bile prisiljene zapustiti svoje domove, in ekonomske migrante (International Organization for Migration 2011, 2006). Tudi Hanlon in Vicino (2014) opredeljujeta migracije podobno, in sicer kot gibanje ljudi (posameznika ali skupine) prek določenih meja z namenom vzpostavitve novega, polzačasnega ali trajnega prebivališča.

Migracijski tok je število migrantov, ki se gibljejo v državo ali iz nje oziroma imajo za to dovoljenje, da bi se zaposlili ali nastanili za določen čas (International Organization for Migration 2011, 2006).

Migrant je najpogosteje oseba, ki samostojno, brez vpliva drugih zunanjih dejavnikov sprejme odločitev, da bo migrirala zaradi "osebnih ugodnosti". Ta pojem torej vključuje osebe in njihove družinske člane, ki potujejo v druge države ali območja, da si izboljšajo materialne ali socialne razmere ter nadaljnje možnosti zase in za življenje svojih družin (International Organization for Migration 2011, 2006). Lalič Novak in Kraljevič (2014) sta zapisali, da je migrant oseba, ki se želi preseliti zaradi iskanja boljših življenjskih pogojev, kot so delo, izobrazba, ponovna združitve z družino in podobno.

Migrant z neurejenim statusom je nekdo, ki zaradi nezakonitega vstopa ali pretečenega vizuma nima več zakonitega statusa v tranzitni državi oziroma državi gostiteljici. Pojem se nanaša na migrante, ki prekršijo pravila o vstopu v državo, in vsako osebo, ki nima dovoljenja, da ostane v državi gostiteljici (imenovan tudi tajni/nezakoniti/neevidentirani).

Migrant za daljše obdobje je oseba, ki se preseli v državo, ki ni država njegovega običajnega prebivališča, za obdobje najmanj enega leta, tako da ta namembna država dejansko postane nova država običajnega prebivališča. Z vidika države, iz katere je prišel, bo takšna oseba izseljenec za daljše obdobje, z vidika države, v katero bo prispel, pa priseljenec za daljše obdobje.

Migrant za krajše obdobje je oseba, ki se preseli v državo, ki ni država njegovega običajnega prebivališča, za obdobje vsaj treh mesecev in ne dlje od enega leta, razen ko so razlogi za potovanje rekreacija, počitnice, obisk prijateljev ali sorodnikov, posel ali zdravljenje. Pri mednarodni migracijski statistiki se za državo običajnega prebivališča migranta za krajše obdobje šteje namembna država, in sicer za obdobje, ko prebiva v njej.

Mladoletniki brez spremstva so osebe, ki niso polnoletne in v spremstvu staršev, skrbnika ali druge odrasle osebe, ki je po zakonu ali običajih zanje odgovorna. Mladoletniki brez spremstva so poseben izziv za mejne uslužbenke, saj pridržanje in druge prakse, ki se uporabljajo za neevidentirane odrasle tujce, niso vedno primerni za mladoletnike (International Organization for Migration 2011, 2006). Za mladoletne brez spremstva veljata mednarodna zaščita in varstvo njihovih pravic (Gole Ašanin, Blomqvist in Plunet 2003)

Množične ali kolektivne migracije so nenadna gibanja večjega števila oseb.

Naselitveni migranti so tujci, ki jim je bilo izdano dovoljenje za prebivanje za daljše ali neomejeno obdobje skoraj brez omejitev v zvezi z uresničevanjem ekonomskih, socialnih in političnih pravic (npr. zaposlitveni migranti, družinski migranti, migranti s poreklom, migranti s pravico do svobodnega ustanavljanja ali tuji upokojenci).

Neevidentirani delavci migranti/delavci migranti z neurejenim statusom so delavci migranti ali njihovi družinski člani, ki nimajo dovoljenja za vstop, bivanje ali zaposlitev v državi.

Neevidentirani tujec je tujec, ki vstopi v državo ali biva v njej brez ustreznih dokumentov. Izraz med drugim pomeni: osebo, ki nima zakonitih vstopnih dokumentov in ji uspe vstopiti tajno; osebo, ki vstopi s ponarejenimi dokumenti; osebo, ki po vstopu z zakonitimi dokumenti ostane po preteku dovoljenega časa ali kako drugače krši določbe za vstop in ostane v državi brez dovoljenja.

Nevračanje: načelo iz Ženevske konvencije o statusu beguncev, 1951, po katerem »nobena država pogodbenica na nikakršen način begunca ne bo izgnala ali prisilno vrnila na meje ozemlja, kjer bi bila njegovo življenje ali svoboda ogrožena zaradi njegove rase, vere, državljanstva, pripadnosti neki določeni družbeni skupini ali določenega političnega prepričanja«.

Notranje migracije pomenijo gibanje oseb z enega območja države na drugega z namenom ustvariti si novo prebivališče. Take migracije so lahko trajne ali začasne. Notranji migranti se gibljejo, vendar ostajajo znotraj meja izvirne države (npr. migracije s podeželja v mesta).

Posredni prosilec je oseba, po navadi zakonski partner ali mladoletni otrok, ki pridobi status priseljence na podlagi vloge druge osebe.

Prisilne migracije je splošni pojem, ki se uporablja za migracijska gibanja, kjer je prisoten element prisile, vključno z grožnjo zoper življenje in preživetje, ki izvira iz narave ali jo povzroča človek (npr. gibanja beguncev in notranje razseljenih oseb ter ljudi, ki se selijo zaradi naravnih ali okoljskih nesreč, kemijskih ali jedrskih nesreč, lakote ali razvojnih projektov).

Prosilci za azil so osebe, ki želijo vstopiti v državo kot begunci in čakajo na odločitev o svojih vlogah za status begunca v skladu z ustreznimi mednarodnimi in nacionalnimi predpisi. V primeru zavrnitve morajo zapustiti državo in so lahko prisilno odstranjeni, tako kot vsak drug tujec, ki nima urejenega statusa, razen če mu je bivanje dovoljeno iz humanitarnih ali drugih podobnih razlogov.

Regularne migracije so migracije, ki potekajo po zakoniti poti.

Sekundarne migracije pomenijo gibanje migrantov znotraj države gostiteljice, a zunaj skupnosti, v kateri so prvotno prebivali.

Spontane migracije so, ko posameznik ali skupina začne z migracijskimi načrti in z njimi nadaljuje brez zunanje pomoči. Spontane migracije po navadi povzročijo dejavniki odbijanja in privlačevanja, zanje pa je značilna odsotnost pomoči države ali kakršne koli druge mednarodne ali državne pomoči.

Subsidiarna zaščita je zaščita, ki se lahko dodeli osebam, ki ne izpolnjujejo pogojev za pridobitev zaščite po Ženevski konvenciji o statusu beguncev, je pa za njih ugotovljeno, da bi utrpeli resno škodo, če bi se morale vrniti v izvorno državo ali nevarno tretjo državo.

Tajne ali skrite migracije so tiste, ki so v nasprotju s predpisi o priseljevanju. Lahko se pojavijo, ko nedržavljan krši zakonodajo o vstopu v državo ali po zakonitem vstopu krši zakonodajo s prekoračitvijo roka zakonitega prebivanja.

Tranzitna država je država, skozi katero potekajo migracijski tokovi (zakoniti ali nezakoniti).

Tujec je oseba, ki ni državljan določene države.

Urejene migracije pomenijo gibanje oseb iz njihovega običajnega kraja prebivanja v drug kraj v skladu s predpisi, ki urejajo izstop iz izvorne države, potovanje in vstop v državo gostiteljico ter tranzit preko nje.

Vrnitvene migracije pomenijo vrnitev osebe v izvorno državo ali državo običajnega prebivališča, potem ko je vsaj eno leto preživela v drugi državi. Ta vrnitev je lahko prostovoljna ali ne. Vrnitvene migracije vključujejo tudi prostovoljno repatriacijo.

Začasni delavci migranti so usposobljeni delavci, polkvalificirani delavci ali delavci brez poklica, ki ostanejo v državi prejemnici za določen čas, kot je določeno v pogodbi o zaposlitvi s posameznim delavcem ali v pogodbi o delu, sklenjeni s podjetjem. Imenovani so tudi pogodbeni delavci migranti.

Zaščita so vse dejavnosti, usmerjene v zagotavljanje spoštovanja posameznikovih pravic, skladno z ustreznimi predpisi (tj. prava človekovih pravic, mednarodnega humanitarnega prava, migracijskega in prava, ki ureja zadeve beguncev).

2. Pravni okvir

Prve mednarodne listine za zaščito beguncev so bile sprejete v okviru Zveze narodov, ustanovljene leta 1920 z namenom, da bi zagotovila mednarodni mir in varnost ter izboljšanje sodelovanja med državami. Vendar pa je glavna prelomnica v razvoju mednarodnega pravnega varstva beguncev druga svetovna vojna (Lalič Novak in Kraljevič 2014). Z Resolucijo 62 (I) Generalne skupščine Združenih narodov je bila 15. decembra 1946 ustanovljena Mednarodna organizacija za begunce (v nadaljevanju IRO) (Jaeger 2001). Organizaciji IRO je uspelo doseči dva pomembna cilja. Prvič, države so formalno priznale pravico beguncev, da se jih ne vrne v domovino proti njihovi volji, in drugič, koncept begunca je postal vezan na strah pred preganjanjem (Barnett in Finnemore 2004). Leta 1949 je generalna skupščina ZN ustanovila Urad Visokega komisarja za begunce, ta je leta 1950 sklical konferenco v Ženevi s predstavniki vlad z namenom dokončati osnutek ter podpisati Konvencijo o statusu beguncev (Ženevska konvencija), ki je bila sprejeta 28. julija 1951 (Jaeger 2001). 31. 1. 1967 je v New Yorku mednarodna skupnost sprejela in podpisala Protokol o statusu beguncev, ki je začel veljati istega leta (Lalič Novak in Kraljevič 2014).

Najpomembnejši mednarodni pravni instrumenti za zaščito beguncev so (Gibney 2010):

- Konvencija o statusu beguncev iz leta 1951 (Ženevska konvencija),
- Protokol o statusu beguncev iz leta 1967,
- Splošna deklaracija človekovih pravic (1948),
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (1966),
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (1966),
- Konvencija Združenih narodov proti mučenju in drugemu krutemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju in kaznovanju (1984),
- Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (1965),
- Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah (1989).

Modul 1: Osnovni pojmi in pravni okvir

Države članice Evropske unije so poleg mednarodnih pravnih instrumentov od leta 1999 do danes sprejele več pomembnih zakonodajnih ukrepov, z namenom čim uspešneje se spopasti z naraščajočimi izzivi na področju azila na evropski ravni in izoblikovati skupni evropski azilni sistem z usklajenimi pravili, postopki in pogoji. Pravo Evropske unije in obstoječe prakse močno vplivajo na nadaljnji razvoj zaščite beguncev, tako znotraj kot izven meja Evropske unije. Tako imenovana Dublinska uredba določa, katera država je zadolžena za obravnavo posamezne prošnje za azil. Direktiva o pogojih za sprejem prosilcev za azil in beguncev predpisuje minimalne standarde, ki jih je treba upoštevati pri sprejemu prosilcev za azil, vključno z določili o nastanitvi, izobrazbi in zdravstveni oskrbi. Direktiva o azilnih postopkih odreja minimalne standarde, ki so potrebni za poštene in učinkovite azilne postopke, kar predstavlja pomemben prispevek k mednarodnemu pravu, saj Konvencija o beguncih iz leta 1951 ne ureja minimalnih standardov, ki jih določa omenjena direktiva (UNHCR 2018).

Od leta 1999 naprej so na migracijsko politiko EU vplivali naslednji sprejeti dokumenti (Učakar 2016):

- Vrh v Tampereju (1999), na katerem so se oblikovale konkretne usmeritve za vzpostavitev območja svobode, varnosti in pravic;
- Haaški program, ki je določil smernice razvoja EU na področju pravosodja in varnosti od 2005 do 2010;
- Stokholmski program, ki je strateški program Evropskega sveta na področju pravic, svobode in varnosti od 2010 do 2014;
- Sklepi Evropskega sveta 2014–2019 s strateškimi smernicami na področju svobode, varnosti in pravic;
- GAMM – Globalni pristop k reševanju migracij in mobilnosti (2005), ki je krovni okvir za politike priseljevanja in politik azila;
- Evropska agenda o migracijah (2015), ki je dokument Evropske komisije z ukrepi na področju upravljanja z migracijami.

Prosilci za mednarodno zaščito in osebe s priznano mednarodno zaščito (begunci) v Republiki Sloveniji uživajo visoko pravno zaščito, ki se razteza od mednarodnih konvencij (Ženevska konvencija s protokolom), ki jih je Republika Slovenija ratificirala, evropske zakonodaje, ki jo je Republika Slovenija prenesla v svoj pravni red in so tako sestavni del slovenskega pravnega reda, do najvišjega akta države, Ustave Republike Slovenije, ter številnih nacionalnih zakonskih in podzakonskih aktov (Urad vlade za oskrbo in integracijo migrantov 2018b).

V Republiki Sloveniji migracijsko zakonodajo obsegajo naslednji pravni instrumenti (Urad vlade za oskrbo in integracijo migrantov 2018a):

- Ženevska konvencija o statusu beguncev
- Direktiva 2013/33 EU o standardih za sprejem prosilcev za mednarodno zaščito
- Ustava Republike Slovenije
- Zakon o tujcih
- Zakon o mednarodni zaščiti (ZMZ-1)
- Podzakonski akti Zakona o mednarodni zaščiti
  - Uredba o načinih in pogojih za zagotavljanje pravic osebam z mednarodno zaščito
  - Uredba o načinih in pogojih za zagotavljanje pravic prosilcem za mednarodno zaščito
  - Uredba o hišnem redu azilnega doma
  - Uredba o hišnem redu integracijske hiše
  - Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb

- Podzakonska akta Zakona o začasni zaščiti razseljenih oseb
  - Uredba o načinih in pogojih za zagotavljanje pravic oseb z začasno zaščito
  - Pravilnik o postopku premestitve oseb z začasno zaščito

Republika Slovenija je kot podpisnica Ženevske konvencije in članica EU dolžna nuditi mednarodno zaščito tistim posameznikom, ki zaščite niso deležni v državi njihovega državljanstva oziroma stalnega prebivališča (izvirne države). Te države ne morejo ali nočejo izvajati zakonov ali pa ne spoštujejo mednarodnih konvencij, ki so jih podpisale. Za mednarodno zaščito ali azil lahko zaprosi tujec ali oseba brez državljanstva, ki meni, da je v matični državi sistematično preganjan, zaradi svojega političnega prepričanja ali zaradi svoje verske, rasne, narodnostne ali etnične pripadnosti. Prav tako lahko za mednarodno zaščito zaprosi, kdor meni, da bi bila ob vrnitvi v matično državo ogrožena njegovo življenje ali svoboda oziroma bi bil lahko izpostavljen mučenju ali nečloveškemu ravnanju ali kaznovanju (Ministrstvo za notranje zadeve 2018a)

Zakon o mednarodni zaščiti določa dve obliki mednarodne zaščite (Ministrstvo za notranje zadeve 2018a):

- status begunca se prizna osebi, ki utemeljeno in verodostojno izkaže, da je v matični državi ogrožena zaradi pripadnosti določeni rasi ali etnični skupini, veroizpovedi, narodnosti, pripadnosti posebni družbeni skupini ali političnemu prepričanju. Odločba o priznanju statusa begunca z dnem vročitve velja tudi kot dovoljenje za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji;
- subsidiarna zaščita pa se prizna osebi, ki ne izpolnjuje pogojev za priznanje statusa begunca, vendar izkaže utemeljene in verodostojne razloge, da bi ji bila ob vrnitvi v matično državo povzročena resna škoda (smrtna kazen ali usmrtitev, mučenje ali nehumano ali poniževalno ravnanje). Prav tako priznamo subsidiarno zaščito zaradi resne in individualne grožnje zoper življenje ali svobodo prosilca zaradi samovoljnega nasilja v situacijah mednarodnega ali notranjega oboroženega spopada v izvorni državi. Odločba o priznanju subsidiarne zaščite z dnem vročitve velja tudi kot dovoljenje za začasno prebivanje v Republiki Sloveniji, dokler traja ta zaščita.

Prosilci za mednarodno zaščito imajo pravico do prebivanja v Republiki Sloveniji od dneva vložitve prošnje za mednarodno zaščito do pravnomočne odločitve o prošnji. Ta pravica omogoča, da se lahko prosilec prosto giblje po celotnem ozemlju Republike Slovenije. Takoj po vložitvi prošnje, mu uradna oseba izda izkaznico prosilca za mednarodno zaščito, ki je hkrati dovoljenje, da lahko ostane v Republiki Sloveniji do izvršljivosti odločitve v postopku priznanja mednarodne zaščite. Veljavna izkaznica potrjuje prosilčev status. V primeru negativne odločitve pa se tujca v skladu z Zakonom o tujcih preda policiji, Centru za tujce v Postojni, ki izvede postopek vrnitve v izvorno državo (Ministrstvo za notranje zadeve 2018a).

3. Človekove pravice

Temeljne človekove pravice, kakršni sta spoštovanje človeškega življenja in človekovo dostojanstvo, so del večine svetovnih religij in filozofij. Človekove pravice pripadajo ljudem že zato, ker so človeška bitja; tako jih včasih imenujemo tudi "naravne pravice". Človekovih pravic ni potrebno kupiti, si jih prislužiti ali podedovati, so "neodtujljive". Nihče jih nima pravice iz kakršnegakoli razloga komurkoli odvzeti. Standardi človekovih pravic predpisujejo, kaj morajo vlade storiti za svoje državljane in tudi, česa svojim državljanom ne smejo napraviti. Kot velja, da ima vsaka oseba človekove pravice, velja tudi, da je vsaka oseba dolžna spoštovati človekove pravice drugih. Ljudem pripadajo človekove pravice tudi, če njihove države teh pravic ne priznavajo ali ne varujejo (Božič in Kemperle 2009).

Temeljne človekove pravice pogosto razvrščamo v tri kategorije (Božič in Kemperle 2009):

1. državljske in politične pravice – te se navezujejo na svobodo in vključujejo pravico do življenja, prostosti in osebne varnosti, pravico do odsotnosti nasilja in suženjstva, pravico do političnega udeleževanja, svobode prepričanja, izražanja, misli, vesti in veroizpovedi ter pravico do združevanja in zborovanja;
2. ekonomske in socialne pravice – te se nanašajo na ekonomsko in socialno varnost, mednje sodijo pravica do dela, izobrazbe, zadovoljivega življenjskega standarda, hrane, bivališča in zdravstvene oskrbe;
3. okoljske, kulturne in razvojne pravice – te vključujejo pravico do življenja v neonesnaženem in uničenja obvarovanem okolju ter pravico do kulturnega, političnega in ekonomskega razvoja.

Ne glede na to, kako jih razvrstimo, so vse enako pomembne, saj je vsaka enako pomemben del celote. Če je ogrožena ena pravica, so s tem ogrožene vse.

Spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin kot temeljna družbena vrednota izhaja iz Splošne deklaracije o človekovih pravicah, sprejete z Resolucijo Generalne skupščine OZN št. 217 A (III) z dne 10. 12. 1948. Deklaracija je nastala kot skupen ideal vseh ljudstev in narodov iz različnih kultur in z namenom, da bi vsi družbeni organi in vsi posamezniki razvijali ter z državnimi in mednarodnimi ukrepi postopno zagotovili splošno priznanje in spoštovanje človekovih pravic (Ministrstvo za zunanje zadeve 2018a).

Splošna deklaracija človekovih je najbolj široko sprejet dokument o človekovih pravicah. Njeno osrednje sporočilo je prirojena vrednost vsakega človeškega bitja. Deklaracija določa seznam osnovnih pravic vsakega človeškega bitja ne glede na raso, barvo, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino. Deklaracija potrjuje, da so se vlade posameznih dežel zaobljubile, da bodo spoštovale določene pravice ne le svojih državljanov, temveč tudi državljanov drugih držav. Z drugimi besedami, državne meje ne smejo predstavljati ovire pri zagotavljanju človekovih pravic (Božič in Kemperle 2009).

Splošna deklaracija o človekovih pravicah je tlakovala pot sprejemu vrste mednarodnih pogodb o človekovih pravicah, ki danes veljajo na svetovni in regionalni ravni. Na temelju Splošne deklaracije o človekovih pravicah se je začel zgodovinski proces splošnega razširjanja mednarodnega varstva človekovih pravic na univerzalni ravni in razvoj mednarodnega prava človekovih pravic (Ministrstvo za zunanje zadeve 2018a). Univerzalni instrumenti o človekovih pravicah so najpomembnejši dokumenti o človekovih pravicah, med katere sodijo Splošna deklaracija o človekovih pravicah, Mednarodni pakt o političnih in državljskih pravicah z obema fakultativnima protokoloma ter Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Vsi naštetih dokumenti skupaj tvorijo Mednarodno listino o človekovih pravicah, ki je temelj korpusa človekovih pravic. (Ministrstvo za zunanje zadeve 2018b)

Napredek mednarodnega varstva človekovih pravic je zlasti odvisen od ukrepov za zagotavljanje in uresničevanje človekovih pravic na državni ravni. Mednarodno pravo o človekovih pravicah državam nalaga obveznosti, ki jih morajo spoštovati. S tem, ko postanejo pogodbenice mednarodnih pogodb, države prevzamejo obveznosti po mednarodnem pravu, da bodo spoštovale, varovale in uresničevale človekove pravice s tem, da se bodo vzdržale posegov vanje, da bodo olajšale njihovo uresničevanje ter varovale posameznike in skupine pred kršitvami (Ministrstvo za zunanje zadeve 2018a).

Čeprav je Splošna deklaracija človekovih pravic osnova večine mednarodnih zakonov o človekovih pravicah, sama po sebi ni uradno zavezujoč dokument. Kljub temu ima kot osnovni dokument o

načelih težo v svetovnem javnem mnenju. Njena načela so dobila pravno veljavo z oblikovanjem Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah ter Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (oba sta bila sprejeta l. 1966 in veljata od l. 1976). Države, ki so sprejele te dogovore, so se obvezale, da bodo izdale zakone, ki bodo te pravice varovali, vendar do danes več kot polovica držav vsega sveta Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah ter Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ni ratificirala (Božič in Kemperle 2009).

Človekove pravice, demokracija in pravna država so temeljne vrednote Evropske unije (v nadaljevanju EU). Politika EU temelji na univerzalnosti in nedeljivosti človekovih pravic ter njihovem spoštovanju znotraj njenih meja kot tudi v njenih odnosih z drugimi državami, pri čemer EU ne posega v pristojnosti vlad njenih držav članic. Države, ki želijo vstopiti v EU, morajo spoštovati človekove pravice, prav tako tudi države, ki z EU sklepajo trgovinske in druge sporazume o sodelovanju (Ministrstvo za zunanje zadeve 2018a).

Ustanovne pogodbe EU ne vsebujejo zbirnega seznama temeljnih človekovih pravic. Vir splošnih načel temeljnih pravic v EU so le posamezne določbe teh pogodb, ki je EU zavezoval k spoštovanju temeljnih pravic, kot jih zagotavlja Evropska konvencija o človekovih pravicah in izhajajo iz ustavnih tradicij, skupnih državam članicam, kot splošnih načel prava Skupnosti. Evropska komisija, Evropski parlament in Svet EU so decembra 2000 na zasedanju Evropskega sveta v Nici razglasili Listino o temeljnih pravicah EU kot politično zavezujoč dokument. Listina o temeljnih pravicah v enem besedilu združuje državljanske, politične, ekonomske in socialne pravice državljanov in drugih posameznikov, ki prebivajo na ozemlju EU (Ministrstvo za zunanje zadeve 2018a).

Akti Evropske unije o temeljnih človekovih pravicah so (Bohinc 2012):

- Deklaracija Evropskega parlamenta, Sveta in Komisije o varstvu človekovih pravic v Skupnosti,
- Deklaracija o temeljnih pravicah in svoboščinah,
- Listina EU o temeljnih pravicah, ki ima enako pravno veljavnost kot Pogodba o Evropski uniji (Bohinc 2012).

Temeljne vrednote, kot so spoštovanje človekovega dostojanstva, svobode, demokracije in enakosti, spoštovanje pravne države in spoštovanje človekovih pravic, so določene v 2. členu Pogodbe o Evropski uniji. Ker Pogodba o Evropski uniji ne določa seznama temeljnih človekovih pravic (vsebuje le nekatere določbe, ki neposredno zagotavljajo varovanje temeljnih človekovih pravic), se Evropska unija tu navezuje na Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz leta 1950 in Listino o temeljnih pravicah Evropske unije. Temeljne pravice so kot splošna načela del prava Evropske unije in kot taka skupna in zavezujoča za vse države članice (Bohinc 2012).

V Sloveniji so človekove pravice in temeljne svoboščine urejene v Ustavi Republike Slovenije, v Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter v ostalih pravnih aktih, veljavnih v Republiki Sloveniji. Človekove pravice in temeljne svoboščine so že v ustavi postavljene na posebno mesto. V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Pod nobenim pogojem ni dopustno omejiti naslednjih pravic:

- nedotakljivosti človekovega življenja,
- prepovedi mučenja,
- spoštovanja človekove osebnosti in njegovega dostojanstva v kazenskem in v vseh drugih pravnih postopkih ter med odvzemom prostosti in izvrševanjem kazni,
- domnevne nedolžnosti dokler krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo,

- načela zakonitosti v kazenskem pravu,
- pravnega jamstva v kazenskem postopku,
- svobode vesti (eUprava 2018).

4. Organizacije za pomoč beguncem

Koordinacijo vseh aktivnosti v zvezi s prihodom migrantov vodi Ministrstvo za notranje zadeve, kjer deluje ožja operativna skupina. V širšo koordinacijsko skupino pa so bili vključeni v skladu s potrebami predstavniki Ministrstva za obrambo – Uprave RS za zaščito in reševanje ter Slovenske vojske, Ministrstva za zdravje, Urada Vlade RS za komuniciranje, Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstva za javno upravo, Ministrstva za finance, Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo, Slovenskih železnic, Zavoda RS za blagovne rezerve, občin in združenj ter skupnosti občin, nevladnih organizacij in po potrebi tudi drugi (Ministrstvo za notranje zadeve 2018b).

V Sloveniji obstajajo številne organizacije, ki migrantom in beguncem nudijo pomoč. Načeloma jih delimo na vladne, javne organizacije in nevladne organizacije. Med nevladnimi organizacijami so domače in tuje organizacije (Spletni pravnik 2017).

Na področju migracij in begunske problematike je bilo v Sloveniji izvedenih veliko različnih projektov. Nekateri med njimi so tudi v tem trenutku aktivni. Rezultati projektov so nastali v obliki programov, priročnikov in spletnih platform.

Vladne organizacije:

- Vlada RS – koordinacija, priprava predpisov
- Več informacij: http://www.vlada.si/pomoc_beguncem/
- Urad vlade RS za oskrbo in integracijo migrantov – nastanitev, zdravstvena oskrba, psihosocialna oskrba, koordinacija nevladnih organizacij
- Več informacij: <http://www.uoim.gov.si/si/>
- Ministrstvo za notranje zadeve – vstop in prebivanje v RS, vključevanje tujcev v slovensko družbo in njihova integracija, postopek priznavanja statusa mednarodne zaščite
- Več informacij: http://www.mnz.gov.si/si/mnz_za_vas/tujci_v_sloveniji/ in na spletni strani Informacije za tujce: <http://www.infotujci.si/index.php>
- Ministrstvo za javno upravo – koordinacija nevladnih organizacij, zasebne nastanitve
- Več informacij: <http://www.mju.gov.si/si/>
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti – socialna oskrba, zaposlovanje, različni projekti
- Več informacij: <http://www.mdds.gov.si/si/>
- ostala ministrstva

Javne organizacije:

- s področja izobraževanja: osnovne šole, srednje šole in gimnazije, višje strokovne šole, visokošolski zavodi, izobraževanje odraslih, jezikovne šole...;
- s področja zdravstva: zdravstveni domovi, bolnišnice in druge zdravstvene ustanove;
- s področja zaposlovanja: območne enote Zavoda RS za zaposlovanje...;
- s področja socialnega varstva: centri za socialno delo...

Nevladne organizacije po posameznih področjih so predstavljene v tabeli 1.

Tabela 1: Nevladne organizacije v Sloveniji, opredeljene po posameznih področjih dela in skrbi za begunce

HUMANITARNA POMOČ	PRAVNA POMOČ
<ul style="list-style-type: none"> • Človekoljubno dobrodelno društvo UP Jesenice • Društvo Odnos • Humanitarno društvo ADRA Slovenija • Rdeči križ Slovenije • Slovenska filantropija • Slovenska Karitas • Zveza prijateljev mladine Slovenije 	<ul style="list-style-type: none"> • Človekoljubno dobrodelno društvo UP Jesenice • Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto • Inštitut za afriške študije • Pravno-informacijski center nevladnih organizacij • Slovenska filantropija • Slovenska Karitas
PSIHOSOCIALNA POMOČ	INFORMIRANJE BEGUNCEV
<ul style="list-style-type: none"> • Človekoljubno dobrodelno društvo UP Jesenice • Društvo Odnos • Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto • Inštitut za afriške študije • Jezuitsko združenje za begunce Slovenije • Rdeči križ Slovenije • Slovenska filantropija • Slovenska Karitas • Unicef Slovenija • Zavod Krog • Zavod Povod • Zveza prijateljev mladine Slovenije 	<ul style="list-style-type: none"> • Človekoljubno dobrodelno društvo UP Jesenice • Društvo Odnos • Humanitarno društvo ADRA Slovenija • Inštitut za afriške študije • Jezuitsko združenje za begunce Slovenije • Mednarodna organizacija za migracije MOM-IOM • Pravno-informacijski center nevladnih organizacij • Rdeči križ Slovenije • Slovenska filantropija • Slovenska Karitas

TOLMAČENJE

- Človekoljubno dobrodelno društvo UP Jesenice (urdu, farsi, arabščina)
- Društvo Odnos (farsi, arabščina, paštu, somališčina, kurdščina, turščina, ruščina, svahili, dari, urdu, hindi, azerbajdžanščina)
- Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto (arabščina, francoščina, angleščina)
- Inštitut za afriške študije
- Slovenska filantropija (farsi, farsidari, arabščina, paštu, somališčina, kurdščina, turščina, ruščina)
- Slovenska Karitas (arabščina)
- Zavod Krog (arabščina, turščina)
- Zavod Povod (arabščina)

VERSKA OSKRBA

- Človekoljubno dobrodelno društvo UP Jesenice
- Humanitarno društvo ADRA Slovenija
- Jezuitsko združenje za begunce Slovenije
- Zavod Krog

MOBILIZACIJA LJUDI ZA HUMANITARNO POMOČ IN AKTIVIZEM

- Amnesty International Slovenije
- Civilna iniciativa Staknimo glave
- Človekoljubno dobrodelno društvo UP Jesenice
- Društvo Humanitas
- Društvo Odnos
- Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto (JV Slovenija)
- Humanitarno društvo ADRA Slovenija
- Inštitut za afriške študije
- Rdeči križ Slovenije
- Slovenska filantropija
- Slovenska Karitas
- Zavod KROG
- Zveza prijateljev mladine Slovenije

SPREMLJANJE STANJA/MONITORING ČLOVEKOVIH PRAVIC

- Amnesty International Slovenije
- Človekoljubno dobrodelno društvo UP Jesenice
- Društvo Humanitas
- Inštitut za afriške študije
- Mirovni inštitut
- Pravno-informacijski center nevladnih organizacij
- Slovenska filantropija
- Unicef Slovenija

**ZAGOVORNIŠTVO/LOBIRANJE/
OPOZARJANJE OBLASTI**

<ul style="list-style-type: none"> • Amnesty International Slovenije • Društvo Odnos • Inštitut za afriške študije • Mirovni inštitut • Pravno-informacijski center nevladnih organizacij • Sloga • Slovenska filantropija • Slovenska Karitas • Unicef Slovenije • Zavod Povod • Zveza prijateljev mladine Slovenije
--

ODNOSI Z JAVNOSTMI

<ul style="list-style-type: none"> • Amnesty International Slovenije • Človekoljubno dobrodelno društvo UP Jesenice • Društvo Humanitas • Humanitarno društvo ADRA Slovenija • Inštitut za afriške študije • Mednarodni afriški forum • Mirovni inštitut • Sloga • Slovenska filantropija • Slovenska Karitas • Unicef Slovenija • Zavod Global • Zveza prijateljev mladine Slovenije
--

GLOBALNO OSVEŠČANJE

<ul style="list-style-type: none"> • Amnesty International Slovenije • Človekoljubno dobrodelno društvo UP Jesenice • Društvo Humanitas • Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto • Inštitut za afriške študije • Sloga • Slovenska filantropija • Slovenska Karitas • Unicef Slovenija • Zavod Global • Zavod Povod • Zveza prijateljev mladine Slovenije

KULTURNA MEDIACIJA

<ul style="list-style-type: none"> • Človekoljubno dobrodelno društvo UP Jesenice • Društvo Humanitas • Društvo Odnos • Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto • Inštitut za afriške študije • Mednarodni afriški forum • Slovenska filantropija • Zavod Global • Zavod Povod
--

KOORDINACIJA NEVLADNIH ORGANIZACIJ

<ul style="list-style-type: none"> • Sloga

Vir: Spletni pravnik 2017.

Nekatere navedene nevladne organizacije koordinirajo prostovoljsko pobudo in zbiranje materialne in denarne pomoči. Največji del prostovoljskih pobud koordinirajo naslednje nevladne organizacije: Slovenska filantropija, Rdeči križ Slovenije, Slovenska Karitas, ADRA Slovenija, Človekoljubno

dobrodelno društvo UP, Društvo Odnos, Zavod Krog in Zveza prijateljev mladine Slovenije (Spletni pravnik 2017).

5. Načela humanitarnosti

Humanitarna dejavnost je del več stoletij dolge tradicije solidarnosti ljudi, ki pomagajo žrtvam kriz. Cilj humanitarne pomoči je reševanje življenj in zagotovitev takojšnje pomoči ljudem v resni krizi, ki je lahko posledica naravne nesreče ali konflikta. Danes se humanitarni akterji soočajo s številnimi specifičnimi izzivi. Humanitarne krize so vse pogostejše in resnejše zaradi podnebnih sprememb, spreminjajočega se značaja sporov, ostrejšega boja za dostop do energetskega virov in naravnih surovin, velike revščine, slabega upravljanja in propadlih držav. Večina žrtev je med civilnim prebivalstvom, ki večinoma živi v državah v razvoju. Vedno pogosteje se dogaja, da se humanitarnega in mednarodnega prava ne upošteva ali se ju povsem očitno krši (Komisija Evropskih skupnosti 2007).

Humanitarna dejavnost je moralna obveza in osnovni pokazatelj, kako pomembna je solidarnost Evropejcev do ljudi v stiski. V svetu, kjer so naravne nesreče vse pogostejše in resnejše ter kjer ljudje še vedno trpijo zaradi konfliktov, kar najbolj prizadene najrevnejše ljudi, morajo akterji EU delovati skupaj in zagotoviti učinkovito dostavo pomoči žrtvam v humanitarni krizi in tako zmanjšati njihovo ranljivost. Ukrepi in načela EU pri humanitarni pomoči so (Komisija Evropskih skupnosti 2007):

- vzdrževati in spodbujati načela humanitarnosti, kot so človekoljubnost, nevtralnost, nepristranskost in neodvisnost, ter tako prispevati k ohranjanju humanitarnega prostora in zmožnosti dostave pomoči;
- odločno in dosledno zagovarjati spoštovanje mednarodnega prava;
- zagotoviti skladnost politike, dopolnjevanje in učinkovitost z uporabo orodij in vpliva za obravnavanje temeljnih vzrokov humanitarnih kriz in njihovo preprečevanje.

Cilj humanitarne pomoči je za razliko od ostalih oblik pomoči poskrbeti hiter odziv, ki je usmerjen k reševanju in ohranjanju življenja ter preprečevanju in lajšanju človeškega trpljenja, kadar je to potrebno, če so lokalni akterji obremenjeni, nezmožni ali nepripravljeni ukrepati. Pripravljenost in lokalni odziv na krizo sta ključna pri reševanju življenj. Ker so načela in metode humanitarne pomoči specifične in se razlikujejo od drugih oblik pomoči, je treba zagotoviti skladnost z drugimi političnimi instrumenti, zlasti s tistimi, ki so povezani z obvladovanjem kriz in razvojnim sodelovanjem (Komisija Evropskih skupnosti 2007).

Potrebe po mednarodni humanitarni pomoči, katere temeljni cilji so reševanje življenj, preprečevanje in lajšanje trpljenja ter ohranjanje dostojanstva, se povečujejo, ukrepi pa zaradi narave kriz zahtevajo tesno sodelovanje celotne mednarodne skupnosti. Slovenija zagotavlja mednarodno humanitarno pomoč prizadetim državam glede na njihove potrebe. Pri tem upošteva mednarodno sprejeta načela humanosti, nevtralnosti, nepristranskosti in neodvisnosti ter načela mednarodnega humanitarnega prava (Ministrstvo za zunanje zadeve 2015).

Načela humanitarnosti temeljijo na mednarodnem humanitarnem pravu. Osnova je Ženevska konvencija iz leta 1949 in vse države Evropske unije so se zavezale, da jo bodo ratificirale. Humanitarna načela pojasnjujejo razumevanje pomena humanitarne pomoči – pomoč, ki ohranja in varuje življenjske okoliščine tistih, ki jo potrebujejo, brez kakršnih koli negativnih odzivov. Ključno je razumevanje razlike pomena humanitarne pomoči od drugih dejavnosti, na primer političnih, verskih, ideoloških ali vojaških. Spoštovanje humanitarnih načel olajša dostop in sprejem ter pomaga humanitarnim delavcem pri opravljanju njihovega dela (European Commission 2017).

Na ravni Evropske unije so humanitarna načela vključena v Evropsko soglasje o humanitarni pomoči, ki so ga decembra 2007 podpisali Svet Evropske unije, Evropski parlament in Evropska komisija. Soglasje je temeljni okvir, ki usmerja politiko humanitarne pomoči Evropske unije, zagotavlja skupno vizijo in načela ter praktičen pristop. Zagotavlja, da so ukrepi, ki jih izvaja oddelek Evropske komisije za civilno zaščito in humanitarno pomoč (ECHO), v skladu s humanitarnimi načeli in zagotavljajo humanitarno pomoč tistim, ki jo najbolj potrebujejo (European Commission 2017).

Načela humanitarnosti so (European Commission 2017; OCHA 2012, 2018):

1. humanost: pomeni, da je treba človeško trpljenje obravnavati, kjerkoli se pojavi in identificira. Posebno pozornost je treba nameniti najbolj ranljivim ciljnim skupinam;
2. nevtralnost: pomeni, da humanitarna pomoč/humanitarni delavci ne smejo dajati prednosti kateri koli strani v konfliktni situaciji, spopadu ali sporu. Na ta način, ko se ne postavijo na nobeno stran, humanitarni delavci pridobivajo in vzdržujejo zaupanje vseh strani;
3. nepristranskost: pomeni, da je treba humanitarno pomoč zagotoviti le na podlagi potreb, brez diskriminacije. Humanitarni delavci ne diskriminirajo na podlagi nacionalne ali rasne pripadnosti, verskega prepričanja, socialno-ekonomskih okoliščin ali politične pripadnosti. Njihovo vodilo so potrebe posameznikov in nudijo prednost najbolj alarmantnim oziroma kritičnim primerom;
4. neodvisnost: pomeni avtonomijo humanitarnih ciljev v odnosu do političnih, gospodarskih, vojaških ali drugih ciljev. Načelo neodvisnosti pomeni izogibanje vsem pritiskom, kar pomeni, da se humanitarne organizacije zoperstavijo vsem vrstam pritiskov ali vplivom, ne glede na to, ali prihajajo od donatorjev, mednarodnih organov ali vlad. Tako lahko humanitarne organizacije učinkovito udeležujejo poslanstvo, ki izhaja iz realnih potreb in okoliščin.

V razmislek:

- *Ali poznate in razumete osnovne pojme, vezane na integracijo migrantov?*
- *Ali znate orisati pravni okvir migracijske politike na mednarodni svetovni in evropski ravni ter na nacionalnem nivoju Slovenije?*
- *Kako bi ovrednotili pomen človekovih pravic v času družbenih sprememb?*
- *Kakšno je vaše poznavanje organizacij za pomoč beguncem?*
- *Ali lahko izpostavite in opišete osnovna humanitarna načela?*

VIRI

Barnett, Michael, in Martha Finnemore. 2004. *Rules for the World: International Organizations in Global Politics*. Ithaca: Cornell University Press.

Bohinc, Rado. 2012. *Pravo in politike Evropske unije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Božič, Kristina, in Simona Kemperle, ur. 2009. *Prvi koraki: Metodični priročnik za poučevanje človekovih pravic*. 2. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Amnesty International Slovenije.

Modul 1: Osnovni pojmi in pravni okvir

- eUprava. 2018. „Človekove pravice in temeljne svoboščine“. <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/o-demokracijskih-procesih/clovekove-pravice-in-temeljne-svoboscine.html>.
- European Commission. 2017. „Humanitarian principles“. https://ec.europa.eu/echo/who/humanitarian-aid-and-civil-protection/humanitarian-principles_en.
- Gibney, Mark. 2010. *Global Refugee Crisis: A Reference Handbook*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Gole Ašanin, Sonja, Ylva Blomqvist in Cecile Plunet. 2003. *Otroci brez spremstva*. Ljubljana: Urad za priseljevanje in begunce.
- Hanlon, Bernadette, in T. J. Vicino. 2014. *Global Migration: The basics*. London, New York: Routledge.
- International Organization for Migration. 2006. *Mednarodno migracijsko pravo – Glosar migracij*. Switzerland: International Organization for Migration.
- International Organization for Migration. 2011. *International Migration Law – Glossary on Migration*. Ur. R. Perruchoud in J. Redpath-Cross. Switzerland: International Organization for Migration.
- Jaeger, Gilbert. 2001. „On the History of the International Protection of Refugees“. *International Review of the Red Cross* 83 (843): 727–37.
- Komisija Evropskih skupnosti. 2007. „Sporočilo komisije evropskemu parlamentu in svetu: k evropskemu soglasju glede humanitarne pomoči“. Bruselj. [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2007\)0317/com_com\(2007\)0317_sl.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2007)0317/com_com(2007)0317_sl.pdf).
- Lalić Novak, G., in R. Kraljević. 2014. *Zaščita izbjeglica i ranljivih skupina migranata: priručnik za edukatore*. Zagreb: Hrvatski Crveni križ.
- Malačič, Janez. 2003. *Demografija: teorija, analiza, metode in modeli*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=10685>.
- Ministrstvo za notranje zadeve. 2018a. „Mednarodna zaščita (azil)“. http://www.mnz.gov.si/si/mnz_za_vas/tujci_v_sloveniji/mednarodna_zascita_azil/.
- Ministrstvo za notranje zadeve. 2018b. „Poročilo o opravljenih aktivnostih ob prihodu migrantov na ozemlje Republike Slovenije v času od 15. 10. 2015 do 8. 12. 2015 s predlogi sklepov“. Ljubljana. http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/sklepi/seje_vlade_gradiva/VRS-migrant2-3_20.68mnz.pdf.
- Ministrstvo za zunanje zadeve. 2015. „Mednarodna humanitarna pomoč Republike Slovenije: pregled humanitarnih prispevkov in projektov Republike Slovenije v letih 2010–2015“. Ljubljana. http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/ZDH/Ozavescanje_javnosti/Publikacije/Brosura_Humanitara_SI.pdf.
- Ministrstvo za zunanje zadeve. 2018a. „Človekove pravice“. http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/mednarodno_pravo/dejavnosti_sektorja_za_mednarodno_pravo_po_podrocjih/clovekove_pravice/.
- Ministrstvo za zunanje zadeve. 2018b. „Mednarodnopravni dokumenti s področja človekovih pravic in poročanja Slovenije“. http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/clovekove_pravice_v_slovenski_zunanji_politiki/mednarodnopravni_dokumenti_s_podrocja_clovekovih_pravic_in_porocanja_slovenije/.
- OCHA. 2012. „What are Humanitarian Principles?“ http://www.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM-humanitarianprinciples_eng_June12.pdf.
- OCHA. 2018. „Humanitarian Principles in Brief“. <https://www.gsma.com/mobilefordevelopment/wp-content/uploads/2013/07/UN-OCHA-Humanitarian-Principles-in-Brief.pdf>.
- Spletni pravnik. 2017. *Nevladne organizacije za zaščito in pomoč beguncem*. Dostopno na: <https://spletnipravnik.wordpress.com/2015/10/06/nevladne-organizacije-za-zascito-in-pomoc-beguncem/> (15. novembra 2017).
- Učakar, Tjaša. 2016. *Migracijska politika EU: nove artikulacije izključevanja v 21. stoletju*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- UNHCR. 2018. „Azilni sistem Evropske unije. Na poti k skupnemu sistemu“. <http://www.unhcr.org/si/268-siviripravni-dokumentiazilni-sistem-evropske-unije-html.html>.
- Urad vlade za oskrbo in integracijo migrantov. 2018a. „Veljavni predpisi“. http://www.uoim.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/.
- Urad vlade za oskrbo in integracijo migrantov. 2018b. „Zakonodaja in dokumenti“. http://www.uoim.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/.
- Zlatar, Franci. 2018. „Terminologija, pravni okvir in pravice migrantov“. Dostopno na: http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2017/04/Franci-Zlatar_Terminologija-in-pravni-okvir_Modul-4_12.4.2017.pdf (22. marec 2018).
- Zorn, Jelka. 2005. „Strategije izključevanja begunk, beguncev oziroma prosilcev za azil in oseb brez statusa“. *Socialno delo* 44 (4/5): 259–76.

MODUL 2

Socialna integracija

Pristopi dela

Osnovni podatki modula

Modul:	Socialna integracija
Teme:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pristopi dela 2. Delo v skupnosti 3. Kulturna mediacija in senzibilizacija
Predvideni čas izpeljave:	Dvanajst šolskih ur

Osnovni podatki vsebinske teme

Tema:	PRISTOPI DELA
Enote:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Model vsakodnevne integracije 2. Individualni model načrtovanja 3. Prednosti in vodenje individualnega pogovora 4. Pomen in vodenje pogovora z družino kot glavne celice družbenega življenja 5. Izzivi in dileme motivacije 6. Predstavitev vseh faz konkretnega integracijskega procesa oziroma modela: skandinavski model
Predvideni čas izpeljave:	Štiri šolske ure

Didaktična priporočila za načrtovanje učnega procesa

Splošni cilj:	Izboljšati znanje, veščine in kompetence strokovnih delavcev in sodelavcev ter ostalih na področju pristopov dela v procesu socialne integracije migrantov.
---------------	---

<p>Specifični cilji:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Predstaviti ključne kompetence in življenjske spretnosti za vsakodnevni model integracije in individualni model načrtovanja (delavnica); - izpostaviti strokovna znanja in veščine za vodenje individualnega pogovora s pozitivno ciljno perspektivo; - ugotoviti značilnosti vodenja individualnega pogovora in pogovora z družino kot osnovno celico družbenega življenja (delavnica); - izpostaviti motivacijske tehnike pri delu in pogovoru z migranti v zgodnjih fazah integracije (delavnica); - predstaviti integracijski proces kot študijo primera upravičenca z mednarodno zaščito – od azilnega procesa do popolne integracije.
<p>Kompetence:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Udeleženec je sposoben samostojno oceniti doprinos posameznih ključnih kompetenc in življenjskih spretnosti za izboljšanje razvoja vsakodnevnega modela integracije in individualnega modela načrtovanja; - udeleženec je sposoben samostojno oblikovati koncept, stil in okoliščine vodenja individualnega pogovora, utemeljenega na pozitivistični psihološki paradigmi; - udeleženec je sposoben samostojno zasnovati koncepte in stile vodenja individualnega pogovora in pogovora z družino kot osnovno celico družbenega življenja; - udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti izzive in dileme motivacije pri delu z migranti v začetnih integracijskih fazah ter identificirati uspešne motivacijske tehnike; - udeleženec je sposoben samostojno voditi in kritično ovrednotiti konkretni integracijski proces, npr. upravičenca z mednarodno zaščito, vse od azilnega procesa do popolne integracije.
<p>Potrebno predznanje in izkušnje:</p>	<p>Udeleženci imajo osnovno predznanje in izkušnje na področju socialne integracije ter dela in skrbi za migrante ter druge relevantne ciljne skupine, ki lahko izhajajo iz različnih področij, npr. socialnega in zdravstvenega varstva, izobraževanja, zaposlovanja in trga dela, javne uprave in pravosodja, organizacij civilne družbe (humanitarne, invalidske, prostovoljne ...) in drugih strokovnih področij.</p>

Pričakovani učni izidi:	<ul style="list-style-type: none"> - Znanje: udeleženec definira značilnosti modela vsakodnevne integracije in individualnega modela načrtovanja, opiše značilnosti vodenja individualnega pogovora in pogovora z družino, povzame izzive in dileme motivacije pri delu z migranti ter na osnovi študije primera razloži faze konkretnega integracijskega procesa od azilnega postopka do celostne integracije; - veščine: udeleženec identificira ključne dejavnike modela vsakodnevne integracije in individualnega modela načrtovanja, razčleni in poveže stile in značilnosti vodenja individualnega pogovora in pogovora z družino ter oceni uspešnost v praksi, analizira izzive in dileme motivacije pri delu z migranti ter komentira možne rešitve konkretnega integracijskega procesa; - kompetence: udeleženec samostojno načrtuje model vsakodnevne integracije in individualni model načrtovanja, vrednoti prednosti in napake v vodenju individualnega pogovora in pogovora z družino, sooča izzive in dileme motivacije pri delu z migranti ter utemeljuje doseganje rešitev posameznih integracijskih procesov.
Didaktični pristop:	Del vsebine se predstavi frontalno z uporabljenimi metodo razlage, metodo pogovora, metodo diskusije in metodo demonstracije. Del vsebine se smiselno vključi v delo v delavnicah, kjer se uporabijo oblike individualnega dela, dela v dvojicah in dela v skupini. Priporoča se uporaba metode učenje učenja in sodelovalnega učenja.
Preverjanje učnih izidov:	Ob zaključku skupinskega dela predavanj oziroma delavnic bodo predavatelji izvedli končno vsebinsko evalvacijo in analizo usvojenega znanja in razvitih kompetenc z metodo pogovora. Prav tako udeleženci lahko preverijo učne dosežke oziroma učne rezultate s samoevalvacijskimi vprašanji, ki so zastavljena na koncu modula.
Potrebno programska oprema/ učna tehnologija:	<ul style="list-style-type: none"> - Računalnik z zvočniki - projektor - video (npr. You Tube, odlomki filmov ...)

Teoretična izhodišča

1. Model vsakodnevne integracije

»Koncept integracije se nanaša na družbene in kulturne procese vključevanja priseljencev v sociokulturni sistem države, v katero so se priselili, na način, da priseljenci lahko prakticirajo kulturo države izvora v javni sferi. Poudarjena je dvosmernost procesa, saj integracija pomeni, da se ne prilagajo državi sprejema samo priseljenci, temveč do so tudi nosilci kultur znotraj držav sprejema pripravljeni sprejeti na novo prispеле priseljence in se od njih učiti.« (Vrečer 2017, 35).

Migracije in novi mobilnostni tokovi ne zagotavljajo več socialne promocije vseh posameznikov, saj se prisiljeni velikokrat znajdejo v položaju odvisnosti od pomoči države in svoje družine. Iščejo poti integracije na globalne trge delovne sile in so obenem zajeti v zahteve nacionalnega in lokalnega okolja. Priseljeni prebivalci pospešujejo tudi dinamiko mobilnosti v nacionalnem okolju, ker se

sami pogosteje selijo tudi v času stalne nastanitve v eni državi. Priseljenci se največkrat znajdejo v stigmatiziranem in legalno »praznem« prostoru hitrih sprememb v razvitih državah Zahodne Evrope. Vse pogoste so socialno izključeni iz novega in izkoreninjeni iz starega družbenega okolja. Etnični priseljenci različnih skupin opozarjajo, da je integracija dvosmerni proces in dialog, ne pa monolog večine. Pogoji integracije se izražajo v deklarativnih zahtevah lokalnih in nacionalnih vladnih politik, ki pa jih očitno sočasno ni mogoče udejanjati v praksi. Tudi zato, ker se priseljenim ne odpirajo več enake možnosti za zaposlitev ali izobraževanje. Pričakovana ali deklarativno zaželena asimilacija ali integracija zdaj nima več prave legitimnosti, saj je očitno, da (pre)mnogim ne zagotavlja življenjske prosperitete. S strani dominantne kulture se zdi zahteva po omejevanju števila tujcev in po asimilaciji tujcev potrebna zaradi vzdrževanja nacionalne in kulturne integritete ter neobhodne družbene kohezije, ki jo potrebujejo suverene nacionalne države klasičnega vzora za svoj razvoj (Verlič Christensen 2002, 9–10).

Vrečer (2007, 43) izpostavlja naslednje ključne dejavnike integracijskih procesov:

- a) pogoji v državi izvora: pogosto namreč zbežijo pred nasiljem tisti, ki imajo prihranke za pot in za najem stanovanja v tujini vsaj za nekaj mesecev, medtem ko se najrevnejši za pot zaradi pomanjkanja sredstev za potne stroške sploh ne odločijo;
- b) pogoji ob sprejemu: ti odločajo o možnosti vključevanja v družbo sprejema;
- c) osebne lastnosti prisilnih priseljencev in njihove sposobnosti upravljanja stresa in prilagajanja na spremembe;
- d) obstoj socialnih mrež v državi sprejema in možnost ohranjanja stikov s tistimi sorodniki in prijatelji, ki so ostali v domovini;
- e) možnost dolgoročne nastanitve v državi sprejema: omogoča prisilno priseljenim načrtovanje prihodnosti, ki je človekova potreba;
- f) obstoj ksenofobije in rasizma do prisilnih priseljencev v državi sprejema, ki preprečujeta učinkovito integracijo prisilnih priseljencev. Nevladna organizacija European Council for Refugees and Exiles je poudarila, da do integracije sploh ne pride, če javnost nanjo ni pripravljena. Politiki se namreč pogosto bojijo, da ne bodo izvoljeni, če se bodo zavzemali za preveč liberalne pogoje za prisilno ali ekonomsko priseljene;
- g) možnost prakticiranja kulture države izvora v javni sferi države sprejema.

2. Individualni model načrtovanja

Integracijska praksa kaže, da so hitrost, način in uspešnost integracije izrazito individualno pogojeni, saj se od posameznika do posameznika močno razlikujejo.

Pri oblikovanju individualnega modela integracije je treba upoštevati naslednja izhodišča (King in Lulle v Livazovič 2017, 77):

- a) integracija je dinamični in dvosmeren proces vzajemnega prilagajanja;
- b) integracija pomeni spoštovanje temeljnih vrednot Evropske unije;
- c) zaposlovanje je ključen element integracijskega načrtovanja in osrednjega pomena za splošno participacijo priseljencev v družbi gostiteljici;
- d) za integracijo je nujno temeljno poznavanje jezika, zgodovine in institucij družbe gostiteljice;
- e) izobrazba je ključna v pripravah priseljencev in še zlasti njihovih potomcev na uspešno in aktivno sodelovanje v družbi;
- f) nediskriminatorni dostop priseljencev do institucij ter do javnih in zasebnih proizvodov in storitev na enaki osnovi, ki velja za državljanke te države, je ključna osnova za integracijo;

- g) pogosta interakcija med priseljenci in državljani države članice je temeljni mehanizem integracije;
- h) pravica do izvajanja različnih kulturnih praks in veroizpovedi mora biti zagotovljena in varovana, razen v primeru, da te nasprotujejo ostalim nedotakljivim evropskim pravicam in nacionalnim zakonom;
- i) sodelovanje priseljencev v demokratičnem procesu in pri oblikovanju integracijskih politik, še zlasti na lokalni ravni, podpira integracijo.

3. Prednosti in vodenje individualnega pogovora

Pogovor je priložnost za poglobitev odnosa in vzpostavitev socialne interakcije med migrantom in strokovnim delavcem oziroma strokovnim sodelavcem. Pogovor je priložnost za vzpostavitev, ohranjanje ali izboljšanje odnosa oziroma interakcije, pogojev sodelovanja, motivacije in iskanje optimalne rešitve. Individualni pogovor naj bo vnaprej dogovorjen in načrtovan, ki reflektira izkušnje in dogodke iz preteklosti, situacije in počutje v sedanjosti ter načrte in želje za prihodnost. Prav tako je individualni pogovor priložnost za reflektiranje osebnega in tudi poklicnega razvoja ter drugih okoliščin, ki sooblikujejo uspeh posameznika v njegovem življenju. Zato je pomembno, da pogovor poteka v mirnem vzdušju, saj se lahko samo tako sprostimo in se predstavijo pričakovanja tako migranta kot tudi strokovnega delavca oziroma sodelavca. To so izhodišča za izboljšanje medsebojnih odnosov in doseganje zastavljenih ciljev individualnega pogovora (Majcen 2001).

V spodnji tabeli predstavljamo prednosti in izzive individualnega razgovora med strokovnim delavcem oziroma strokovnim sodelavcem ter osebo z migrantsko izkušnjo.

Tabela 2: Prednosti individualnega razgovora na ravni strokovnega delavca oziroma strokovnega sodelavca in osebe z migrantsko izkušnjo

Strokovni delavec in strokovni sodelavec	Oseba z migrantsko izkušnjo
<ul style="list-style-type: none"> • Bolje spozna migranta, njegove potrebe želje, ambicije in motive; • pridobi relevantne informacije o osebi, ki se vključuje, in na koncu tudi povratne informacije; • zastavi cilje, pogoje in časovni okvir integracije; • spremlja realizacijo ciljev in posameznih faz integracije posameznika.	<ul style="list-style-type: none"> • Izrazi svoje potrebe in želje ter pričakovanja; • izrazi mnenje o postopku integracije; • izrazi svoje občutke, dileme in izzive glede integracije; • bolje spozna svoje pravice in odgovornosti v procesu integracije; • sodeluje v procesu načrtovanja in izvajanja faz integracije; • pridobi uvid lastne participacije v integraciji in da lažje načrtuje svojo prihodnost.

Vir: Povzeto in prilagojeno po Kern 2001.

Prav tako lahko spremljamo prednosti takšnega individualnega razgovora med strokovnim delavcem oziroma strokovnim sodelavcem in osebo z migrantsko izkušnjo na ravni institucije oziroma organizacije in na ravni vodilnih oseb teh institucij oziroma organizacij, iz katere strokovni delavec oziroma strokovni sodelavec izhaja. Prednosti predstavljamo v spodnji tabeli.

Tabela 3: Prednosti individualnega razgovora na ravni institucije in vodstva, iz katere strokovni delavec izhaja

Institucija	Vodstvo institucije
<ul style="list-style-type: none"> • Izboljša vodenje in izvajanje nalog; • izboljša rezultate in uspehe strokovnih delavcev in sodelavcev; • prispeva k načrtovanju potreb po strokovnem usposabljanju strokovnih delavcev in sodelavcev; • izboljša odnose med zaposlenimi in uporabniki storitev; • poveča odgovornost strokovnih delavcev in sodelavcev. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lažje načrtovanje ciljev; • lažje doseganje in preverjanje realizacije ciljev; • objektivnost ocenjevanja dela strokovnih delavcev in sodelavcev; • učinkovitejše dodeljevanje nalog zaposlenim; • načrtovanje (vseživljenjskega) izobraževanja glede na potrebe delovnega okolja; • nagrajevanje zaposlenih glede na dejanske dosežke; • napredovanje glede na dejanske dosežke; • poznavanje poklicnih pričakovanj in ambicij zaposlenih; • usklajevanje osebnih ciljev zaposlenih s cilji institucije.

Vir: Povzeto in prilagojeno po Kern 2001.

Kompleksnost delovnih nalog in obveznosti strokovnih delavcev in strokovnih sodelavcev, kjer njihova delovna problematika pogosto sega na številna strokovna področja, danes zahteva timski pristop dela. Timsko delo je danes nuja in zato so vodilni delavci v institucijah pred veliko odgovornostjo, kako uspešno oblikovali time in izbrati njihove člane glede na strokovno kompetentnost in osebne lastnosti. V pomoč jim je lahko osebni pogovor, opazovanje in sistematično spremljanje potencialnih članov tima. Smiselno je upoštevati:

- a) ciljno usmerjenost: spremljanje realizacije ciljev v timu ipd.;
- b) sposobnost komuniciranja: sposobnost poslušanja, postavljanja ciljev, sposobnost pisnega in ustnega izražanja;
- c) sposobnost integracije: kako se vključi v delovno okolje in v tim, kakšne odnose vzpostavlja oziroma ohranja ipd.;
- d) spremljanje odgovornosti: kako sprejema in udejanja odgovornost, refleksija lastne odgovornosti;
- e) psihične obremenitve: soočanje s stresom, reagiranje v konfliktnih situacijah, sprejemanje poraza ipd.;
- f) pripravljenost za izobraževanje in učenje: predvsem z vidika razvoja ključnih poklicnih kompetenc, razumevanje vseživljenjskega učenja in izobraževanja kot vrednote (Kovač in Tivadar 1990).

Individualni razgovori imajo tudi pomembno vlogo v motiviranju strokovnega delavca oziroma sodelavca. Na ta način se prepoznajo individualne potrebe in želje ter ambicije v instituciji, natančneje se povezuje nagrajevanje z uspešnostjo, izboljšujeta se učinkovitost in produktivnost, pri delavcu se krepí prizadevanje za boljšo komunikacijo z vsemi deležniki in učinkovitejšo izrabo talentov (Mihalič 2006).

4. Pomen in vodenje pogovora z družino kot glavno celico družbenega življenja

Pogovor je ključna aktivnost, s katero se izvaja proces pomoči v okviru socialnega dela in oblikuje delovni odnos. Proces pomoči tako vključi sogovornike, ki so pripravljene izraziti svoje misli in doživetja. V delovnem procesu se strokovni delavec in sodelavec pridružita uporabniku (osebi z migrantsko izkušnjo) in v našem primeru tudi družini (družini, kjer imajo posamezni ali vsi člani migrantsko izkušnjo) in mu oziroma ji sooblikujeta okoliščine, v katerih lahko pove, kar želi, in oblikuje svoj jezik, ki je hkrati tudi jezik socialnega dela. Tudi člani družine morajo biti participativni sogovorniki, saj pogovor krepi moč vsake družine. Družina dobi s pogovorom pomembno izkušnjo spoštovanja in osebnega dostojanstva – tudi v kontekstu migrantske izkušnje (Čačinovič Vogrinčič 2006, 8).

Čačinovič Vogrinčič (2006) delovni odnos opredeljuje s štirimi sodobnimi koncepti:

- a) perspektiva moči: v vsakem družinskem članu je vir moči, ki ga lahko z dobrim poznavanjem okrepimo. Prav tako je pri delu z družino pomembno, da vključimo tudi otroke. V fokusu je prizadevanje za identifikacijo, raziskovanje in izkoriščanje uporabnikove moči in virov, za doseganje ciljev in preseganje ovir;
- b) etika udeležnosti: objektivno opazovanje z idejo sodelovanja, v kateri nihče nima končne besede in kjer se kot nova osrednja vrednota socialne misli in akcije pojavlja etika udeležnosti in ne več iskanje vzroka in resnice;
- c) znanje za ravnanje: gre za transfer znanja, ki ga strokovnjak uspešno uporablja v praksi in pri delu z vsemi člani družine ter je razumljivo in dostopno za uporabo vsem članom družine;
- d) koncept so-prisotnosti: pomeni prisotnost v poslušanju in uporabniku ponuditi sočutje in razgovor. Vsak član družine s svojo prisotnostjo vpliva na ostale člane družine in skupaj z njimi soustvarja zgodbe, konstruira sebe.

Madsen (2007) opredeljuje štiri premike v socialnem delu z družino:

1. prepoznavanje pomembnosti našega odnosa z uporabniki, z družino: samo izbrememo odnos z družino in tako zavestno krepimo spoštovanje, povezanost, radovednost in upanje za družino v pomagajočem odnosu, kar prispeva k izgradnji pozitivnega odnosa z družino;
2. pogled na družino v odnosu do njihovega problema: označitev »družine z mnogimi izzivi« presega dosedanje razumevanje družine kot problematične in disfunkcionalne. Dosežemo premik od »družine kot problem« do »družine, ki ima problem«;
3. osredotočenje na možnosti družine: umeščanje zavedanja, kaj lahko storimo skupaj z družino za doseganje napredka in razvoja, reflektiranje sprememb in usmerjenost v prihodnost brez problema;
4. spreminjanje načina dela z družino v skupno sodelovanje z družino: fokusiranje na smer razvoja življenja družine in soočanje z izzivi pri tem.

5. Izzivi in dileme motivacije

Motivacija v organizacijskem smislu izraža dva pomena, kjer prvi pomeni strategijo managementa oziroma aktivnost, s katero pri vseh deležnikih v organizaciji želimo doseči spremembo v smislu doseganja rezultatov same organizacije. Drugi, psihološki kontekst motivacije, se povezuje z notranjim, mentalnim stanjem posameznika. Motivacija je vsekakor kompleksen pojav, ki usmerja in uravnava vedenje ljudi, je gibalno aktivnosti posameznika, je splet prepletenih motivov (Treven 1998).

Kobal Grum in Musek (2009, 15–16) motivacijo opredeljujeta kot:

1. občutek oziroma napetost, ki je usmerjena proti določenemu ciljnemu objektu;
2. notranji proces, ki vpliva na smer, vztrajnost in intenzivnost k cilju usmerjenega vedenja;
3. specifična potreba, želja ali hotenje, ki spodbudi k cilju usmerjeno vedenje, katerega sestavine so:
  - a) povečano delovanje energije,
  - b) vztrajnost, moč in učinkovitost vedenja,
  - c) usmerjenost k cilju,
  - d) spreminjanje vedenja.

Človekova akcija in vedenje ne nastaneta sama od sebe, saj sta tako človekova akcija in človekovo vedenje motivirana oziroma odgovor na posameznikove potrebe, vzgibe in motive. Zato z motivacijo pojasnjujemo vzroke človekovega vedenja (Treven 1998).

Pri razumevanju vzrokov vedenja posameznika je treba razumeti tudi motive, ki jih delimo na:

- a) biološke, ki jih opredeljujejo fizične potrebe in omogočajo človeku preživetje, zato je njihova zadovoljitev v luči preživetja seveda nujna;
- b) socialne motive, ki opredeljujejo odnos do drugih, potrebo po uveljavljanju, integracijo v družbo, željo po spremembah; njihova nezadovoljitev se lahko izraža v različnih motnjah in odklonih;
- c) osebni motivi, ki so odsev osebnosti posameznika in zaobjemajo interese, stališča, navade, vrednote. Ker so odsev posameznika, so individualni in ključni dejavnik socialnega življenja posameznika, zato so predmet individualnega odzivanja na okoliščine življenja (Lipičnik 1998).

Jurman (1981) opozarja, da si motivi lahko med seboj nasprotujejo ali se ovirajo, npr. zadovoljitev enega motiva izključuje zadovoljitev drugega. Situacije konfrontiranja različnih motivov lahko povzročijo različne motivacijske ovire, med katerimi izpostavljamo:

- a) konflikte pri posamezniku, ki so posledica napetih duševnih stanj. Pri tem se ni smiselno izogibati konfliktom, ampak se soočiti z njihovim reševanjem;
- b) protislovja med zaposlenimi, kadar posameznik v interakciji z ostalimi zaposlenimi želi zadovoljiti svoje motive in želje. Treba je poudariti, da morajo ti motivi biti skladni s cilji institucije;
- c) frustracijske situacije, kadar institucija ne vzpostavi okoliščin za zadovoljitev motivov in ciljev posameznika. Še več, zadovoljitev motivov in potreb je zadržana, preprečena ali onemogočena. Odziv ljudi je različen: nekateri se prilagodijo, adaptirajo, drugi poiščejo drugo pot za zadovoljitev cilja ali si celo postavijo nov cilj, ki jim omogoči realizacijo in psihično razbremenitev. Nekateri, ki so manj prilagodljivi, vztrajajo pri obstoječi situaciji, pri čemer uporabljajo obrambni mehanizem (regresija, racionalizacija, identifikacija, projekcija, fantaziranje, agresivnost). Pri tem je ovira le začano odstranjena in s tem je oteženo nadaljnje reševanje frustracij;
- d) stres, kjer gre za stanje neravnotežja med zahtevami kot eksternimi dejavniki in posameznikovimi zmožnostmi kot internimi odzivi na te zahteve. Takšno stanje lahko iniciirajo različni dogodki: obnašanje ljudi v okolici, socialne situacije, občutki in mišljenje;
- e) blokade pri posameznikih, ki jih povzročajo razočaranja, napetosti in stres. Vsem je skupno, da nas ovirajo pri doseganju ciljev in zadovoljevanju motivov (Jurman 1981, 164).

Grubiša (2001, 112) našteva načine, s katerimi lahko rešimo probleme motivacije:

1. osebna motivacija,
2. cilj,
3. vzdrževanje motivacije,
4. priznanje,
5. soudeležba,
6. napredovanje,
7. izziv,
8. motivacijska varovalka,
9. pripadnost skupini.

6. Predstavitev vseh faz konkretnega integracijskega procesa oziroma modela: skandinavski model (študija primera)

Klasična teorija integracije etničnih skupin sugerira, da se priseljeni v prvi fazi adaptacije vežejo na koncentrirane etnične konklave, vendar pa postopoma to okolje zapuščajo, so visoko mobilni in se večinoma uspešno integrirajo. Tudi številne izkušnje v ZDA in Avstraliji nakazujejo, da se večina etničnih enklav pozneje razkroji in večina pripadnikov integrira v širši prostor (razen nekaterih izjemnih primerov) (Verlič Christensen 2002, 106).

Izhodišče skandinavskega modela po Verlič Christensen (2002, 106) je, da v to prvo fazo poseže lokalna vlada z učinkovitimi programi učenja jezika in kulturno-političnega informiranja. Odpira možnosti za izobraževanje in pomaga pri pridobivanju stanovanja. Sledi postopna adaptacija in akulturacija. Posamezniki se najprej ekonomsko adaptirajo, potem socialno integrirajo in eventualno asimilirajo. Novo okolje ponuja ali vsaj obljublja promocijo za motivacijo priseljenih za asimilacijo

Model integracije je v skandinavskih državah posebno izdelan pri beguncih, ki jih v postopku pridobivanja dovoljenj za bivanje zadržujejo v kampusih. To je zelo elaboriran postopek, izveden po protestantski kulturni tradiciji in z germansko preciznostjo. Če bi strokovnjaki pred tridesetimi leti izdelali integracijski model, bi bil verjetno podoben temu – švedskemu in danskemu. Za prvo namestitev beguncev velja, da ne morejo izbirati lokacije in se poskušajo uveljaviti načela prostorskega razprševanja tudi na Danskem in Norveškem. Švedi priseljence poskušajo naseliti na severu dežele ali v socialnih stanovanjskih predelih v predmestjih, ker imajo tam presežek stanovanj in stalen demografski upad prebivalstva. Pri zaposlovanju kvalificiranih beguncev se zapolnjujejo specifični manko trga delovne sile na podeželju, npr. zelo pogost med zdravstvenim osebjem. Danska vlada in Svet za begunce priseljske skupine dislocirata ne glede na njihove preference, čeprav je možnost, da socialna služba pokaže razumevanje za njihove želje. Gre za zelo nerodno situacijo: v bistvu vlada tako prenaša del begunskega bremena tudi na zelo revne občine. Vzporedni učinek sta tudi socialna izoliranost in politična marginalizacija priseljencev, torej njihova pasivizacija. Nekatere revnejše občine so v namen naseljevanja in programa integracije prisiljene povečati svoje občinske davčne stopnje, druge pa dohodke prerazporedijo. Tako ni pričakovati, da bodo priseljenci sprejeti s posebnim navdušenjem. To ne more spodbujati pozitivne smeri v socialni integraciji priseljenih (Verlič Christensen 2002, 107).

V drugi fazi t. i. proste mobilnosti se priseljeni vključujejo na trg dela. Tisti, ki prihajajo kot družinski člani ali najdejo delo, naj bi se integrirali v lokalnih skupnostih neposredno. Švedi jim celo finančno kompenzirajo čas za učenje jezika, če pa so prejemniki socialne pomoči, se na Danskem to

pogojuje z vključevanjem v različne tečaje. Socialne lokalne službe naj bi imele programe socialne integracije, ki pa zajemajo samo del brezposelnih ali slabo kvalificirane posameznike, ki so upravičeni do pomoči. Učenje jezika naj bi bilo omogočeno tudi v šolah in varstvenih ustanovah (Verlič Christensen 2002, 107).

Danes se izmikajo podmene klasične teorije, ki je nastala na tleh odprtih družb na začetku 20. stoletja, predvsem čikaške šole v Ameriki. Razmere, ki so nastale v odprti in dinamični družbi, z večjimi možnostmi zaposlovanja, v neki fazi rastoče in diferencirane ekonomije, svobodne izbire in enakosti v možnostih integracije priseljenih v zgodovini ZDA, danes niso navzoče v Evropi. Prav tako Skandinavci s svojimi koncepti ne želijo čakati na asimilacijsko dolgotrajen proces svojih priseljenih niti se soočati z večjim tveganjem, da se priseljeni samostojno odločijo za svojo pot integracije z lastnimi etničnimi sredstvi. To se zdi Evropejcem povsem odveč, nesprejemljivo ali le prehodna oblika samozaposlovanja. Vlada želi gotove, varne, napovedljive modele, v katere je pripravljena veliko vlagati – tudi zaradi doseganja in ohranjanja socialnega miru in predvsem zaradi ohranjanja svoje kulturne homogenosti (Verlič Christensen 2002, 109).

Verlič Christensen (2002) izpostavlja, da integracijski model mora vključevati dve zahtevi, in sicer naučiti se lokalnega jezika ali dialekta in končati eno izmed lokalnih šol, ne glede na to, kako kvalitetna je. In to je izhodišče ne glede na spol, starost, izobrazbo, nacionalno in etnično pripadnost, religijo ali spolno usmerjenost ... Integracija v okolje mora upoštevati tudi posameznikove želje in pričakovanja glede zaposlitve in njegovega osebnega razvoja. Treba se je prilagoditi lokalnemu okolju in tržnemu povpraševanju. Tako bo posameznik postal socialno in materialno neodvisen.

V razmislek:

- *Ali znate izpostaviti ključne dejavnike integracijskega procesa?*
- *Izpostavite relevantna izhodišča pri oblikovanju individualnega modela integracije.*
- *Ali lahko izpostavite in ovrednotite prednosti razgovora strokovnega delavca oziroma sodelavca in osebe z migrantsko izkušnjo?*
- *Izpostavite sodobne koncepte delovnega odnosa z družino in sodobne premike v socialnem delu z družino.*
- *S katerimi motivacijskimi izzivi in problemi se soočamo danes?*
- *Ali lahko primerjate značilnosti skandinavskega integracijskega modela z našim modelom integracije?*

VIRI

Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2006. *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Grubiša, Nikola. 2001. *Motivacija*. Ljubljana: Marbona.

Juman, Benjamin. 1981. *Človek in delo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Kern, Karmen, 2001. *Motivacija zaposlenih kot dejavnik poslovne odličnosti na področju telekomunikacij*. Magistrsko delo. Kranj: Fakulteta za organizacijske vede.

Modul 2: Socialna integracija

- Kobal Grum, Darja, in Janek Musek. 2009. *Perspektive motivacije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Kovač, Jure, in Ivan Tivadar. 1990. *Organizacija, vodenje in kadri*. Ljubljana: Samozaložba.
- Lipičnik, Bogdan. 1998. *Ravnanje z ljudmi pri delu*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Livazovič, Goran. 2017. Večplastni vidiki izobraževanja migrantov. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 70–79. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Madsen, William C. 2007. *Collaborative Therapy With Multi-Stressed Families*. New York: The Guilford Press.
- Majcen, Milena. 2001. *Redni letni razgovori med vodjo in sodelavci*. Ljubljana: GV založba.
- Mihalič, Renata. 2006. *Management človeškega kapitala: priročnik za celostno upravljanje človeškega kapitala in človeških virov v praksi sodobnih organizacij znanja*. Škofja Loka: Mihalič in Partner.
- Verlič Christensen, Barbara. 2002. *Evropa v precepu med svobodo in omejitvami migracij*. Ljubljana: Univerza Ljubljana, Fakulteta za družbene vede; Univerza Kopenhagen, Inštitut za socialno geografijo; SAZU, ZRC.
- Treven, Sonja. 1998. *Management človeških virov*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Vrečer, Natalija. 2007. *Integracija kot človekova pravica. Prosilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, Andragoški center Republike Slovenije.

Delo v skupnosti

Osnovni podatki modula

Modul:	Socialna integracija
Teme:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pristopi dela 2. Delo v skupnosti 3. Kulturna meditacija in senzibilizacija
Predvideni čas izpeljave:	Dvanajst šolskih ur

Osnovni podatki vsebinske teme

Tema:	DELO V SKUPNOSTI
Enote:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Model integracije v skupnosti in družbi 2. Specifično – senzibilni pristopi dela s skupnostjo 3. Integracija kot dvosmerni proces 4. Strokovno delo z lokalno skupnostjo 5. Vloga prostovoljcev 6. Usklajevanje različnih podpornih ukrepov, razvijanje in podpiranje programov in projektov
Predvideni čas izpeljave:	Štiri šolske ure

Didaktična priporočila za načrtovanje učnega procesa

Splošni cilj:	Izboljšati znanje, veščine in kompetence strokovnih delavcev in sodelavcev ter ostalih na področju dela v skupnosti v procesu socialne integracije migrantov.
---------------	---

<p>Specifični cilji:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Identificirati model integracije migrantov v skupnosti in družbenem življenju; - ovrednotiti pomen senzibilnega pristopa pri delu z migranti v skupnosti; - izpostaviti pristope sodelovanja s skupnostjo in vodenja integracijskega procesa migrantov kot dvosmernega procesa; - razviti pristope strokovnega dela z lokalno skupnostjo pri celostni integraciji migrantov, s poudarkom na obveščanju in vključevanju domačinov v medkulturna srečanja; - identificirati vlogo in pomen prostovoljcev v integracijskih procesih migrantov; - usklajevati različne podporne ukrepe in politike na področju dela in integracije migrantov; - razvijati in podpirati projekte na področju celostne integracije migrantov, četudi gre za male projekte z izrazitimi socialnodružbenimi učinki.
<p>Kompetence:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti učinke modela celostne integracije migrantov v skupnosti in družbenem življenju; - udeleženec je sposoben samostojno utemeljevati pomen specifično senzibilnih pristopov integracije migrantov v skupnost; - udeleženec je sposoben samostojno oceniti in kritično osvetliti kontekste in učinke sodelovanja s skupnostjo; - udeleženec je sposoben samostojno voditi in reflektirati integracijski proces migrantov kot dvosmerni proces; - udeleženec je sposoben samostojno utemeljevati različnost pristopov strokovnega dela z lokalno skupnostjo pri celostni integraciji migrantov, kjer presoja pomen obveščanja in vključevanja domačinov v medkulturna srečanja; - udeleženec je sposoben samostojno načrtovati in vrednotiti učinke ustreznih pristopov vključevanja prostovoljcev v integracijske procese migrantov; - udeleženec je sposoben samostojno načrtovati in voditi različne podporne ukrepe in politike na področju dela in integracije migrantov; - udeleženec je sposoben samostojno presojati in podpirati raznovrstnost uspešnih projektov na področju celostne integracije migrantov.
<p>Potrebno predznanje in izkušnje:</p>	<p>Udeleženci imajo osnovno predznanje in izkušnje na področju socialne integracije ter dela in skrbi za migrante in druge relevantne ciljne skupine, ki lahko izhajajo iz različnih področij, npr. socialnega in zdravstvenega varstva, izobraževanja, zaposlovanja in trga dela, javne uprave in pravosodja, organizacij civilne družbe (humanitarne, invalidske, prostovoljne ...) in drugih strokovnih področij.</p>

Pričakovani učni izidi:	<ul style="list-style-type: none"> - Znanje: udeleženec opiše model integracije migrantov v skupnost in družbo, pozna specifično senzibilne pristope dela s skupnostjo pri integraciji migrantov, razume integracijo migrantov kot dvosmerni proces, razloži strokovno delo z lokalno skupnostjo pri integraciji migrantov, povzame vlogo prostovoljca v integracijskem procesu migrantov, pojasni načine usklajevanja različnih podpornih ukrepov na področju integracije migrantov ter utemelji načine za razvijanje in podpiranje projektov na področju celostne integracije migrantov; - veščine: udeleženec identificira ključne dejavnike modela integracije migrantov v skupnost in družbeno življenje, sklepa o primernosti specifično senzibilnih pristopov dela s skupnostjo pri integraciji migrantov, podrobno analizira integracijo migrantov kot dvosmerni proces, poveže uspešnost strokovnega dela z lokalno skupnostjo pri uspešnosti integracije migrantov, razčleni vlogo in pomen prostovoljstva v integracijskem procesu migrantov, analizira prispevek podpornih ukrepov k uspešnosti integracijskega procesa migrantov, napove pomen podpore projektom na področju celostne integracije migrantov; - kompetence: udeleženec samostojno ovrednotiti učinke modela celostne integracije migrantov v skupnosti in družbenem življenju ter utemeljuje pomen specifično senzibilnih pristopov integracije migrantov v skupnost, kritično osvetliti kontekste in učinke sodelovanja s skupnostjo, vodi in reflektira integracijski proces migrantov kot dvosmerni proces, utemeljuje pomen različnih pristopov strokovnega dela z lokalno skupnostjo in vloge prostovoljcev pri celostni integraciji migrantov, načrtuje in vodi različne podpirne ukrepe in politike ter podpira uspešnost projektov na področju integracije migrantov.
Didaktični pristop:	Del vsebine se predstavi frontalno z uporabljenimi metodo razlage, metodo pogovora, metodo diskusije in metodo demonstracije. Del vsebine se smiselno vključi v delo v delavnicah, kjer se uporabijo oblike individualnega dela, dela v dvojicah in dela v skupini. Priporoča se uporaba metode učenje učenja in sodelovalnega učenja.
Preverjanje učnih izidov:	Ob zaključku skupinskega dela predavanj oziroma delavnic bodo predavatelji izvedli končno vsebinsko evalvacijo in analizo usvojenega znanja in razvitih kompetenc z metodo pogovora. Prav tako udeleženci lahko preverijo učne dosežke oziroma učne rezultate s samoevalvacijskimi vprašanji, ki so zastavljena na koncu modula.
Potrebno programska oprema/ učna tehnologija:	<ul style="list-style-type: none"> - Računalnik z zvočniki - projektor - video (npr. You Tube, odlomki filmov ...)

Teoretična izhodišča

1. Model integracije v skupnosti in družbi

V Evropi procese vključevanja (in tudi njihove posledice) priseljencev v novo družbeno okolje označujemo s pojmom integracija, v nasprotju z Združenimi državami Amerike, kjer je v uporabi izraz asimilacija. V Evropi je uporaba termina integracija pri številnih avtorjih povezana tudi z opozarjanjem na njegovo problematičnost, ki v veliki meri izvira iz kompleksnosti koncepta integracije, ki označuje širok krog dinamičnih procesov in situacij na različnih družbenih področjih ter se nanaša na posameznika, družbene skupine ali družbo kot celoto (Bešter 2007, 106–107).

Blizt (2014, 1) opozarja, da proces integracije dandanes krepi družbeno pozornost vpričo ocene, da je danes na svetu 214 milijonov mednarodnih migrantov in 740 milijonov migrantov znotraj posameznih držav.

Največkrat se integracija opredeljuje v duhu definicije, ki jo je že leta 1952 podal Ekonomski in socialni svet Organizacije združenih narodov (ECOSOC) – po tej definiciji je integracija »postopen proces, v katerem novi priseljenci postanejo aktivni udeleženci v ekonomskih, socialnih, civilnih, kulturnih in duhovnih zadevah nove domovine. Gre za dinamični proces, v katerem se vrednote opolajajo z medsebojnim spoznavanjem, prilagajanjem in razumevanjem. V tem procesu najdejo tako priseljenci kot domačini priložnost za lasten poseben prispevek« (Bešter 2007, 107).

Evropska komisija je leta 2003 definirala temeljne elemente integracije:

1. spoštovanje temeljnih vrednot v demokratični družbi;
2. pravica imigranta, da zadrži svojo identiteto;
3. pravice, kompatibilne s pravicami tistih, ki so že v EU državljani, in pripadajoče odgovornosti;
4. aktivno enakopravno sodelovanje v vseh aspektih življenja: ekonomskem, socialnem, kulturnem, političnem in družbenem (Entzinger in Biezeveld 2003, 18 v Pucelj, 2016, 11).

Bešter (2007, 108–109) predstavlja tri različne in med seboj povezane pomene pojma integracija.

1. Z integracijo opisujemo proces vključevanja in sprejemanja priseljencev v novo družbeno okolje ter prilagajanja obstoječih družbenih struktur novim situacijam, ki so posledice imigracije. Integracija je večsmerni proces, ki zahteva medsebojno prilagajanje priseljencev in sprejemne družbe. Priseljenci v tem procesu sprejmejo nekatere norme in pravila, ki veljajo v novi družbi, večinska družba pa mora odpreti svoje institucije, jih prilagoditi novi situaciji in zagotoviti priseljencem enake možnosti za sodelovanje v njih, kot jih imajo preostali prebivalci. Proces integracije naj bi privedel do tega, da bi družbeni sistemi (tudi po vključitvi novih posameznikov ali skupin deloval povezan in notranje koheziven sistem, ki pa je v kulturnem pogledu heterogen in v katerem imajo posamezniki in skupine enake možnosti ne glede na svojo etnično ali kulturno pripadnost.
2. Z integracijo opisujemo tudi lastnosti oziroma značilnosti družbenega sistema (Entzinger in Biezeveld 2006, 3 v Bešter 2007, 108). O integraciji kot o lastnosti (ali stanju) družbe govorimo takrat, kadar njeni sestavni deli, vključno z novimi populacijami priseljencev, deluje kot med seboj povezano, kohezivno, soodvisno, komplementarno, solidarno. Bolj kot je družba integrirana, bolj oziroma tesneje so njeni sestavni deli (skupine ali posamezniki) povezani med seboj (Entzinger in Biezeveld 2006, 3 v Bešter 2007, 108). Za integrirano družbo je značilna družbena kohezija, ki jo Svet Evrope opredeljuje kot sposobnost družbe, da zagotavlja blaginjo vsem svojim članom, da minimizira neenakosti in se izogiba polarizaciji. Kohezivna družba je družba svobodnih posameznikov, ki se medsebojno podpirajo in zasledujejo skupne cilje z uporabo demokratičnih sredstev (Revised Strategy for Social Cohesion 204, 2 v Bešter 2007, 109). Pomembna

značilnost integrirane družbe, ki jo sestavljajo kulturno raznolike skupine, je tudi sprejemanje različnosti – v smislu upoštevanja, priznavanja, enakega obravnavanja, strpnosti (tolerance) in pozitivnega odnosa do različnih etničnih, verskih in kulturnih identitet. Nasprotje in ovire integracije so pojavi diskriminacije, socialne izključenosti, marginalizacije, segregacije ipd.

3. Z integracijo opisujemo tudi kakovost in način povezanosti novih populacij z obstoječim sistemom družbenoekonomskih, pravnih in kulturnih odnosov (EFFNATIS 2001, 22 v Bešter 2007, 109). Ta povezanost naj bi temeljila na aktivni in enakopravni udeležbi (participaciji) novih populacij v javni sferi družbenega sistema, pri čemer je vsakomur zagotovljena možnost izražanja in ohranjanja njegove lastne kulture. O integraciji običajno govorimo takrat, ko priseljenci (ali kategorije priseljencev) dosega primerljive položaje v družbi kot »avtohton« prebivalstvo z enakimi značilnostmi, kot so izobrazba, poklicne kvalifikacije, starost, spol (Doomernik 1998, 5 v Bešter 2007, 109). Pri tem pa je treba upoštevati, da vsako odstopanje še ne pomeni neuspešne integracije. Pomembno je, da razlike niso posledica strukturnih ovir ali diskriminacije posameznikov oziroma posameznih skupin.

»Človeška migracija je zapleten fenomen. Vključuje celo paleto faktorjev, dimenzij in aspektov, ki jih ne moremo zajeti le z enim pristopom ali le v eni znanstveni disciplini. Migracija je namreč izjemno široko in raznoliko področje, ki zajema neskončno veliko tem« (Gombač 2005, 13).

Uporaba izraza integracija se nanaša na različna področja, zato Bešter (2007, 109–112) opredeljuje naslednje dimenzije integracije.

1. Pravna integracija pomeni izenačevanje pravnega statusa priseljencev s statusom državljanov. Gre za eno ključnih dimenzij integracije, saj je temeljno izhodišče za enake možnosti. Pridobivanje pravic priseljencev običajno poteka postopno – od pravice do prebivanja in dela ter s tem pravic do socialnih storitev, do pridobitve političnih pravic oziroma popolne izenačitve pravic in dolžnosti priseljencev z drugimi prebivalci (državljanji). Polnopravno integracijo priseljenci običajno dosežejo šele s pridobitvijo državljanstva, alternativa temu pa je lahko tudi približevanje statusa osebe s stalnim prebivališčem statusu državljana.
2. Poselitvena in bivanjska integracija pomeni, da imajo priseljenci možnost naselitve kjerkoli v državi oziroma v kateremkoli delu mesta ali naselja pod enakimi pogoji kot preostali prebivalci, da živijo v enakih oziroma primerljivih pogojih kot preostali prebivalci s primerljivim ekonomskih položajem in da imajo tudi možnost selitve. Nadpovprečna koncentracija prebivalstva določene etnične pripadnosti v enem delu mesta se večkrat pojmuje kot znak neuspešne integracije in zato kot nekaj, kar je treba preprečevati, če želimo, da se bodo priseljenci bolje integrirali v novo družbo. Vendar je treba biti pri takšnih zaključkih previden. V nasprotju s prej omenjenim prepričanjem namreč številne sociološke raziskave kažejo, da priseljenci prav koncentracijo priseljske skupnosti v enem delu mesta ocenjujejo kot zelo pomembno za svojo integracijo (Bauböck 1964 v Bešter 2007, 110).
3. Socialno-ekonomska integracija se nanaša na položaj priseljencev predvsem na trgu dela in v sistemu države blaginje. Lahko bi jo opredelili kot stanje, v katerem imajo primerljive skupine prebivalstva – ne glede na etnično, versko ali kulturno pripadnost – enake možnosti in dosega primerljive rezultate glede zaposlitve, dohodkov, socialno-ekonomskega statusa, koriščenja socialnih storitev in drugih socialno-ekonomskih kazalcev.
4. Integracija na področju izobraževanja se nanaša na status priseljencev v izobraževalnem sistemu. Predvsem je integracija na področju izobraževanja pomembna za drugo generacijo priseljencev. O uspešni integraciji na področju izobraževanja govorimo, kadar imajo priseljenci (in njihovi potomci) enakopraven dostop do izobraževalnih institucij, enako uspešno končujejo posamezne stopnje šolanja, imajo enake možnosti za nadaljnje izobraževanje in kot skupina dosega izobrazbeno strukturo, ki je primerljiva z izobrazbeno strukturo njihovih vrstnikov med večinskim prebivalstvom. Na področju

izobraževanja je za integracijo pomembno tudi, da se priseljenci lahko učijo svoj materni jezik in da je v izobraževalnem sistemu na vseh stopnjah prisoten medkulturni pristop k izobraževanju.

5. Kulturna integracija v najširšem smislu pokriva zelo heterogeno področje od jezika, vere, vrednot do popularne kulture in vsakdanjih življenjskih praks. Integracija na eni strani predstavlja spoznavanje drugih kultur in sprejemanje (priznavanje) kulturnih vzorcev drugih etničnih skupin, na drugi strani pa spremembe oziroma ponotranjenje novih vrednot, norm in vedenjskih vzorcev. Čeprav te spremembe zadevajo pretežno priseljence in njihove potomce, je kulturna integracija interaktiven, dvosmeren proces, ki spreminja tudi večinsko družbo (EFFNATIS 2001, 9 v Bešter 2007, 110). Cilj kulturne integracije ni asimilacija, ki bi od posameznikov (priseljencev) zahtevala prilagoditev oziroma prevzem večinske kulture in odpoved njihovi lastni kulturi, pač pa je cilj kulturni pluralizem. Proces integracije na kulturnem področju bi lahko opisali kot proces kulturne adaptacije, kot jo definira Peter Klinar (1986, 324 v Bešter 2007, 111) – ko se dve kulturi srečata (prideta v stik druga z drugo), posameznik še naprej ohrani in razvija svojo izvirno kulturno, hkrati pa absorbira elemente nove kulture. Proces adaptacije v svojem bistvu pomeni ohranjanje izvirne kulture in sprejemanje nove v procesu medsebojnega prilagajanja. Ko govorimo o adaptaciji v kontekstu kulturnega pluralizma, adaptacija pomeni medsebojno prilagajanje etničnih skupin in njihovih pripadnikov, predstavlja prostovoljno prevzemanje (posvajanje) skupnega in novega ter hkrati ohranjanje (etničnih) posebnosti (Klinar 1986, 324 v Bešter 2007, 111). Kulturno integracijo razumemo kot proces, v katerem priseljenci pridobijo določene posebne kulturne in/ali verske pravice, ki jim omogočajo ohranjanje svoje kulture in živeti v skladu s svojimi verskimi prepričanji.
6. Politična integracija pomeni, da so priseljenci vključeni v procese političnega odločanja v državi, da lahko aktivno sodelujejo v teh procesih in tudi vplivajo na odločitve. Zelo pomembna za politično integracijo je volilna pravica. Volilno pravico za parlamentarne in druge volitve na državni ravni običajno dobijo priseljenci šele z državljanstvom, na nižjih ravneh (lokalne in regionalne volitve) pa za pridobitev volilne pravice vse pogosteje zadostuje že določeno obdobje zakonitega prebivanja v državi. Politična integracija pa ne pomeni samo možnosti, da priseljenci sodelujejo v političnih procesih, pač pa tudi dejansko prisotnost oziroma sodelovanje priseljencev preko volitev političnih strank, posebnih oblik manjšinskega predstavnštva ipd.
7. Družbena integracija se nanaša na prostovoljne, neformalne socialne stike, ki jih ima posameznik s svojo okolico – druženje z drugimi posamezniki v šoli, službi, prostem času, sklepanje prijateljstev in intimnih zvez, članstvo v društvih. Kadar so ti stiki omejeni na eno etnično skupino, z vidika celotne družbe ne moremo govoriti o (dobri) družbeni integraciji.
8. Identifikacijska integracija se nanaša na posameznikove subjektivne občutke pripadnosti določeni (etnični), nacionalni ali drugi skupnosti. O identifikacijski integraciji bi lahko govorili, kadar priseljenci razvijejo občutek pripadnosti družbi, državi, v katero se priselijo. To ne izključuje občutkov pripadnosti tudi drugi(m) skupnosti(m). Identifikacijska integracija se lahko izkazuje skozi identifikacijo z državo, s krajem prebivanja, z določenimi (državnimi, lokalnimi) simboli (vključno z jezikom) sprejemne družbe, z določenimi (pomembnimi) dogodki v zgodovini sprejemne družbe ipd.

Pucelj (2016, 14), ki je proučevala uspešnost integracije priseljencev islamske veroizpovedi v zahodne države, na podlagi dognanj različnih avtorjev izpostavlja naslednje dejavnike oziroma dimenzije integracije:

1. pravna integracija, ki je lahko uspešna:
  - a) z naturalizacijo oziroma pridobitvijo stalnega bivališča imigranta in
  - b) s pravico do združitve družine;
2. poselitvena in bivanjska integracija;

3. socialno-ekonomska integracija;
4. integracija na področju izobraževanja;
5. kulturna integracija, ki je lahko uspešna:
  - a) z znanjem jezika države gostiteljice,
  - b) ob pozitivnem odnosu javnosti in medijev do priseljevanja tujcev in
  - c) z versko integracijo;
6. politična integracija;
7. integracijska politika;
8. diskriminacija;
9. psihološka integracija.

2. Specifično senzibilni pristopi dela s skupnostjo

»Evropa se že vrsto let sistematično obdaja z zidovi, bodečimi žicami in stražnimi stolpi ter se tako spreminja v luksuzno taborišče za izbrance, ki so imeli to srečo, da so se rodili tam, kjer njihovih domov ne bombardirajo vojaška letala, njihovih žena, hčera in sester ne posiljujejo pripadniki skrajnih milic, v njihovih mestih pa je na voljo dovolj vode, hrane, odej in trdnih sten za veliko večino prebivalstva. Da o pametnih telefonih in izjemni izbiri televizijskih resničnostnih šovov, ki jih imajo za zidovi evropske trdnjave na voljo njeni privilegirani taboriščniki, niti ne govorimo« (Videmšek 2016, 19–20).

Zaostrena vprašanja in konfliktne situacije okrog imigracijskih politik in zakonodaj, katerih entiteta so tudi aktualne družbene spremembe na začetku novega tisočletja, odpirajo prostor novemu družbenemu dialogu med državljani, priseljenci, vladami v Evropi in organizacijami, ki izvajajo evropsko migracijsko politiko. Množični migracijski tokovi, ki narekujejo bolj ali manj prostovoljno nomadstvo, vse pogosteje trčijo ob vprašanja »družbenega monologa« in izzivov zapiranja meja kot »evropskih trdnjav« nekaterih evropski držav (Verlič Christensen 2002).

Poleg integracije in asimilacije obstajata še dva načina vključevanja prisilnih priseljencev v države sprejema, in sicer segregacija in marginalizacija, ki pa nista zaželeni, saj ne omogočata »win win« situacije za državo sprejema in priseljence, kot je to pri integraciji (Vrečer 2007).

Segregacijo lahko razumemo kot naseljevanje določenih etničnih skupnosti v določene predele, kjer se jim ne dovoli enakopravnega dostopa do vseh virov, prav tako je za segregacijo značilno manjše število stikov med priseljenci in člani preostalih kultur (Vrečer 2007, 39).

Marginalizacijo pa lahko povezujemo s procesi odrinjanja določene skupine ljudi na družbeno obrobje, stran od virov, kar pogosto počne država. S tem se ustvarja neenakopraven položaj med marginalizirano skupino in drugimi prebivalci (Vrečer 2007, 39–40).

Med ključnimi tveganji in pastmi migracij Livazović (2017) izpostavlja družbeno in ekonomsko marginalizacijo, ki je še posebej škodljiva za ženske in mladostnike. Dalje avtor opozarja, da raziskave kažejo, da kriminalizacija migracij spodbuja negativne stereotipe o migrantih, zaradi česar so ti še bolj ranljivi, kar izkoriščajo trgovci z ljudmi in drugi posamezniki.

Mnogi priseljenci iz slabo razvitih okolij gojijo velika in idealistična pričakovanja ob vstopu v razvite in demokratične države. Kmalu ugotovijo, da jih konservativno in diskriminatorno okolje ne sprejema. Razočaranje se krepi z ugotovitvijo, da so tudi etnične enklave spremenjene in je omejitev na družino slab nadomestek za vsa njihova optimistična pričakovanja o spoštovanju individualnih pravic in izhoda iz revščine (Timmerman v Verlič Christensen 2002, 83).

Med številnimi identificiranimi trendi sodobnih migracijskih gibanj Vrečer (2007) izpostavlja, da so priseljeni iz juga (zlasti Afrike) na severu manj zaželeni. Crimi (v Vrečer 2007, 28) meni, da se je v državah na severu ustvarila umetna razlika med podobo prisilnega priseljenca, ki je v obdobju hladne vojne iskal zatočišče na Zahodu (moški, bel, individualno politično preganjan), in podobo sodobnega afriškega prisilnega priseljenca, ki masovno beži zaradi kršitev političnih pravic ali neugodne socialne in ekonomske situacije.

3. Integracija kot dvosmerni proces

Vse več raziskav opozarja, da je položaj priseljenih tujcev socialno marginalen in da so številne skupine povsem družbeno izločene. Pri pridobivanju nove družbene identitete je veliko ovir nepremostljivih na obeh straneh, saj je integracija kompleksen proces dvosmernega dialoga in politik med priseljenimi in ljudmi v novem okolju. Zahteva ne le prilagodljivost priseljenih, temveč tudi odprtost dominantne kulture in toleranco prebivalcev, njihovega sistema in institucij. Zahteva toleranco in učinkovito pomoč pri premagovanju kulturnih in jezikovnih težav. Postaviti mora mejo med nujno zahtevanim spoštovanjem legalnosti, kulture in organizacije družbe in mejami tolerance zasebne in etnične različnosti (Verlič Christensen 2002).

»Integracija danes predstavlja bistveni element učinkovitega upravljanja z migracijami. Je odziv na izzive, ki jih predstavlja naseljevanje migrantov v novi gostujoči skupnosti, njihovo sprejemanje v družbo, njihove prispevke k tej skupnosti in vzdrževanje stikov z njihovo domačo kulturo, če si to želijo. Je pomemben kazalec uspešnosti programov priseljevanja in lahko dejavno prispeva k njihovemu nadaljnjemu vključevanju v družbo. Integracija je dvosmerni proces prilagajanja – s strani migrantov ter s strani družbe sprejemnice na številnih ravneh: na ekonomski, socialni, kulturni, verski in politični. Uspeh integracije je odvisen od volje in predanosti tujcev, da se prilagodijo na novo okolje, kakor tudi od pripravljenosti njihovih gostujočih skupnosti, da sprejmejo nove priseljence in njihove družine. Mednarodnopravnih predpisov, ki bi specifično navajali pravico do integracije za migrante, ni, zato so tudi pristopi držav različni« (IOM 2004 v Pucelj 2016, 14).

Uspeh socialne integracije predpostavlja relativno pravno in ekonomsko samostojnost posameznika, v katerem je soudeležena tudi etnična družina in velikokrat tudi etnična ekonomija, ki uporablja svoja lastna sredstva, znanje, stališča in navade v korist skupnosti. Uporablja jih tudi za integracijo svojih članov v širšo družbo – vsaj posredno in če je ustvarjen dialog s socialnimi skupnostmi večinske družbe. Predvsem tam, kjer etničnost ni negativno vrednotena in torej ne delujejo samobrambni mehanizmi etnične družine. Čim bolj se povečujejo segregacija na trgu delovne sile in drugi pritiski na etnične skupnosti, tem večja je verjetnost, da se bodo skupine strnile in se delovno in podjetniško organizirale neodvisno od dominantnega okolja (Bonachic & Modell, Light & Gold v Verlič Christensen 2002, 89).

»Migrantom je treba nuditi priložnosti, da polno sodelujejo v življenju svoje nove domovine, brez strahu pred diskriminacijo. Potrebujejo tudi jasne pravnoformalne poti do polnega državljanstva. Zaradi vse večje raznolikosti evropskega prebivalstva mora vsaka država stalno na novo definirati pomen državljanstva in s tem zagotoviti nove načine za skupno življenje v migrantom naklonjeni družbi« (Niessen idr. 2007, II).

4. Strokovno delo z lokalno skupnostjo

Integracija v lokalnih skupnostih je ideja, ki temelji na odsotni vsebini socialnih vezi v lokalnem okolju med individualističnimi posamezniki sodobne informacijske družbe (Harver v Verlič Christensen 2002, 87). V bistvu imajo etnični priseljenci lokalno socialno integracijo samo ali vsaj najbolj

izraženo prav v okolju, v katerem so koncentrirani v etničnih konklavah. Integrirajo se kot skupina in šele nato kot posamezniki (Verlič Christensen 2002).

Posebno pozornost morajo lokalne skupnosti nameniti udeležbi tujcev oziroma migrantov. V mnogih evropskih državah se tudi na lokalnem nivoju pojavljajo segregativne oblike sobivanja novodobnih migrantov. Zato je treba priseljencem v lokalnem okolju dati več priložnosti, saj tam rešujejo večino svojih življenjskih problemov. V tem kontekstu je – poleg uvedbe volilne pravice na lokalni ravni – potrebna tudi ustanovitev posebnih svetov za tujce, ki bi na lokalnem nivoju obravnavali ključna vprašanja. Prav tako naj bi se financirali mentorji, ki bi migrantom omogočali hitrejšo integracijo v lokalno družbeno okolje (Lavtar, 2007).

Težko je opredeliti vlogo lokalne skupnosti, saj je treba poudariti, da integracija priseljencev na nivoju trga dela, izobraževanja, interesnih skupin ali političnih organizacij poteka na liniji socialnih mrež, ki so sorazmerno neodvisne od lokalnih skupnosti (Verlič Christensen 2002).

Bešter (2003) pravi, da integracijska politika na nacionalni, regionalni in tudi lokalni ravni ne sme spregledati:

- a) zagotavljanja pravnega statusa: ukrepi za ureditev pravice do bivanja, zagotovitev enakih možnosti in pravnega varstva pred diskriminacijo, jasna določitev postopkov in možnosti za pridobitev državljanstva, krepitev varnosti in občutek, da so del države, saj tako lažje in hitreje razvijejo lojalnost do nje;
- b) zaposlovanja: omogoča ekonomsko neodvisnost, več interakcije s pripadniki večinske družbe;
- c) primerne nastanitve in zagotavljanja možnosti za nediskriminatorski dostop do stanovanj, saj se tako lahko izognemo zanki getoizacije in segregacije;
- d) zagotavljanja dostopa do enako kakovostnih zdravstvenih storitev, kakršne so na voljo drugim prebivalcem;
- e) omogočanja ohranjanja kulturne, verske in jezikovne identitete;
- f) zagotavljanja enakih možnosti za izobraževanje in preprečevanje podpopprečne uspešnosti priseljenskih otrok v šolskem sistemu;
- g) spodbujanja vrednot s šolskimi učnimi načrti, kot so tolerantnost in spoštovanje do drugih, spoštovanje različnosti;
- h) pravice priseljencev do izražanja svojega mnenja v javnih občilih.

Ključni dejavnik integracije v lokalno skupnost je tudi učenje lokalnega jezika. Lokalna skupnost mora migrantom ponuditi informacije o možnostih za učenje jezika z informativnim seznamom šol, programov dela in standardov poučevanja. Ključen je tudi informativni pogovor, ki je v bistvu kanaliziranje migrantov v tečaje in druge oblike poučevanja. Organizacija pouka naj bi potekala ves dan, tečaji naj bi bili večurni, za uspeh je potrebna dolgotrajna večdnevna vadba in reševanje domačih nalog. Večerni tečaji pogosto vključujejo le veščine za obvladovanje vsakdanje komunikacije (Verlič Christense 2002).

Integracija v lokalnem okolju je ideološko in pragmatično zelo nedorečen proces, saj se v sodobnih družbah nuklearnih družin vsebina lokalnega dogajanja zelo spreminja ali pa je sploh ni več v lokalnem prostoru. Skandinavcem se zdi povsem nesprejemljivo, da so žene doma prepričani so, da jih je potrebno emancipirati. Vendar tukaj pride do kulturnih paradoksov, ki jih ne rešujeta osamljenost ali individualna svoboda posameznika v moderni družbi omrežnih socialnih stikov. Veliko žena iz afriških in azijskih držav se pritožuje, da so v novem družbenem okolju socialno izolirane, obenem pa obremenjene z družino (Verlič Christensen 2002, 108).

5. Vloga prostovoljcev

Prostovoljstvo je »srce« solidarnosti in medkulturnega razumevanja tudi pri delu z begunci in migranti. Zato je ključno, da imajo prostovoljci, ki delajo s priseljenci, visoko razvite medkulturne kompetence, saj se tako krepijo učinki prostovoljnega dela tako na prostovoljce same, na prejemnike prostovoljne pomoči in na družbo (Novak Trunk in Dermol 2017).

Prostovoljstvo koristi posameznikom, ki potrebujejo pomoč pri integraciji v družbo, prav tako pa tudi samim prostovoljcem, ker jim daje občutek koristnosti in dobrega dela. Otroci migranti se v državi gostiteljici pogosto srečujejo s kulturnimi in jezikovnimi ovirami, zato obstaja velika nevarnost, da bodo predčasno zapustili npr. izobraževanje ali druge aktivnosti, saj imajo težave s prilagajanjem novemu okolju. S podobnimi težavami v integraciji se srečujejo tudi odrasli. V pomoč pri integraciji so jim vsekakor tudi prostovoljci, saj je prostovoljstvo pomemben vir podpore aktivnostim, za katere vlade in vladne institucije pogosto ne morejo poskrbeti, lahko pa prostovoljstvo obogati trenutno podporo, npr. s poučevanjem jezika in spoznavanjem s pravili države gostiteljice, obogatitvijo dodatnih kulturnih aktivnosti ipd. Da lahko prostovoljci uspešno delajo z begunci in migranti, morajo imeti razvite medkulturne kompetence, npr. razumevanje etičnih/moralnih vrednot, političnih in verskih prepričanj, družbenega obnašanja, biti morajo sposobni zaznati morebitne vire konflikta, se izogibati možnostim diskriminacije in stereotipiziranju (Novak Trunk in Dermol 2017).

Tabela 3: Učinki prostovoljnega dela na prostovoljce, prejemnike prostovoljne pomoči in družbo

Ciljna skupina	Učinki prostovoljnega dela
Prostovoljci	<ul style="list-style-type: none"> • Prostovoljstvo je oblika državljske udeležbe, ki krepi obstoječe socialne vezi in pomaga vzpostaviti novo socialno mrežo; pomaga krepiti vezi med ciljno skupino in njihovo skupnostjo, prostovoljci imajo bolj kritičen in bolj odgovoren odnos do družbe; • dobijo nove izkušnje, veščine in razvijejo oziroma nadgradijo ključne kompetence; prostovoljstvo lahko tudi izboljša karierne možnosti in napredovanje z izboljšanjem njihovih spretnosti, povezanih s službo, npr. medkulturna komunikacija in rešitev konfliktov, vrednotenje in upravljanje, reševanje problemov in veščine vodenja; • nadgradijo znanja in veščine, razvijejo ključne kompetence vseživljenjskega učenja, sposobnost delovanja v timu in odgovornost za delo v timu, medkulturne izkušnje, strategije in tehnike za samoorganiziranost in načrtovanje različnih aktivnosti, npr. kulturnih, družbenih ipd.
Prejemniki prostovoljne pomoči	<ul style="list-style-type: none"> • Učinek na življenje in zdravje neposrednih uporabnikov prostovoljstva, npr. pomoč posameznikom, ki prihajajo iz drugih kulturnih okolij ali iz marginaliziranih okolij, da se pospeši njihova integracija v družbo; • učinek na družine prejemnikov prostovoljske pomoči, npr. pomoč otrokom beguncem in migrantom z učnimi težavami lahko koristi tudi njihovim staršem in ostali socialni mreži.

Družba	<ul style="list-style-type: none"> • Vpliva na vrednote družbe, kot so posameznikova odgovornost, solidarnost, pomoč drugim; • pomaga spreminjati zakonodajo; • podpora ima na področju človekovih pravic; • omogoča izvajanje nekaterih dejavnosti, za katere država ne more skrbeti, ali pa omogoča izvajanje posebnih dejavnosti za državo.
--------	--

Vir: Mikuš Kos in UNV v Novak Trunk in Dermol 2017, 93.

Prostovoljce, ki delajo z migranti in begunci, bi morali usposobiti na področju medkulturnih kompetenc, da bi bolje razumeli vrednote in vedenje posameznikov, s katerimi delajo, in se izogibali možni diskriminaciji. Upoštevati je treba, da je toleranca do kulturne raznolikosti redko spontana in prav zato je ključno, da prostovoljce usposobimo za soočenje s temi izzivi (Novak Trunk in Dermol 2017).

Novak Trunk in Dermol (2017, 94) predlagata, da bi se prostovoljci, ki delajo z migranti, morali naučiti naslednjih medkulturnih veščin:

- koncepta zaznave raznolikih kultur,
- vidnih in nevidnih vidikov kulture,
- predsodkov in stereotipov,
- različnosti in raznolikosti,
- multikulturne in medkulturne družbe,
- metod, primernih za delo v multikulturnem okolju,
- zaznave možnih virov konflikta v prostovoljnem delu z osebami iz drugačnih kultur in proučevanja možnih rešitev,
- razmišljanja o etičnih principih kot izhodišču lastnega prostovoljnega dela,
- raziskovanja opolnomočenja, sočutja in empatije.

Prostovoljske organizacije bi se morale v prihodnje osredotočiti na razvoj medkulturnih kompetenc pri prostovoljcih, ki delajo z migranti in begunci, saj morajo le-ti biti občutljivi glede etično-moralnih vrednot, političnih in verskih prepričanj ter družbenega obnašanja, ki se odmika od konfliktov, diskriminacije in stereotipiziranja (Novak Trunk in Dermol 2017, 95). Avtorja zato v nadaljevanju svetujeta, da mora biti podpora medkulturnemu vidiku prostovoljstva oblikovana na treh ravneh, in sicer:

- na ravni politike: podpora programom in projektom, saj se prostovoljstvo na ravni politike mora razumeti kot ključni dejavnik integracije, socialne kohezije in solidarnosti;
- na ravni organizacije: poudarek je na spodbujanju kulturne tolerance glede na kulturno različnost;
- na ravni posameznikov: delovati kot tim in tako vzpostaviti močne socialne vezi in okrepljena prijateljstva; občutljivost, podpora in usposabljanje izboljšajo medkulturno razumevanje.

6. Usklajevanje različnih podpornih ukrepov, razvijanje in podpiranje programov in projektov

Sodobne migracije ustvarjajo več konfliktov, novih oblik zakonodajne in institucionalne diskriminacije, utilitarnega in kulturnega rasizma ter ksenofobije, kot pa naj bi prispevale k miroljubnemu

sožitju in uravnoveženemu gospodarskemu in družbenemu napredku vseh socialnih skupin (Verlič Christensen 2002).

V kontekstu soočanja z migracijami je smiselno na družbeni ravni uskladiti predstavo večinske (dominantne) kulture o njeni viziji vključevanja migrantov, ki naj bo v pričakovanjih do te (migrantske) skupine jasna, obenem pa imeti jasno sliko, kakšne predstave ima glede izplena medkulturnega stika (akulturacije) sama migrantska skupina. Nadalje je smiselno v premoščanju potencialnih medskupinskih napetosti in konfliktov upoštevati logiko in smernice hipoteze stika, ki pravzaprav na mikroravni odnosov dodatno prispeva k ustvarjanju splošne družbene klime sodelovanja in sožitja. V tem kontekstu potencialno integracijo različnih socialnih skupin nadgrajuje model znotraj skupinske identitete (po Gaertner in Dovidio, 2000 v Musil 2017, 84), ki predpostavlja, da ko je predhodno ločena socialna (manjšinska) skupina sprejeta v večji socialni (večinski) skupini, v skupinski dinamiki začenjajo prevladovati pozitivnejša stališča do članov nekdanje (manjšinske) skupine (Musil 2017, 84).

V razmislek:

- *Ali znate naštetati in pojasniti različne in med seboj povezane pojme integracije?*
- *Ali znate izpostaviti in opisati ključne značilnosti posameznih dimenzij integracije?*
- *Ovrednotite pomen specifičnih pristopov dela s skupnostjo.*
- *Ali znate razložiti značilnosti integracije kot dvosmernega procesa?*
- *Izpostavite, česa integracijska politika na nacionalni, regionalni in lokalni ravni ne sme spregledati.*
- *Kateri so ključni učinki prostovoljnega dela pri delu z migranti?*

VIRI

- Bešter, Romana. 2003. Politike vključevanja priseljencev v večinsko družbo. V: *Migracije – globalizacija – Evropska unija*, 83–124. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Bešter, Romana. 2007. Integracija in model integracijske politike. V: *Priseljenci: študije o priseljencih in vključevanje v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 105–134. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Blitz, Brad K. 2014. *Migration and Freedom. Mobility, Citizenship and Exclusion*. Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing.
- Gombač, Jure. 2005. *Esuli ali optanti? Zgodovinski primer v luči sodobne teorije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Musil, Bojan. 2017. Medkulturni stiki skozi prizmo socialne psihologije. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 80–85. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Novak Trunk, Anica, in Valerij Dermol. 2017. Medkulturne kompetence prostovoljcev: prostovoljci so lahko v veliko pomoč učencem priseljencem. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 92–95. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Lavtar, Roman. 2007. *Sodelovanje prebivalcev v slovenskih občinah. Participacija prebivalcev pri odločanju o javnih zadevah na lokalni ravni v Sloveniji*. Maribor: Inštitut za javno samoupravo in javna naročila Maribor.

- Livazovič, Goran. 2017. Večplastni vidiki izobraževanja migrantov. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunovič Krašek, 70–79. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Niessen, Jan, Huddleston, Thomas, Citron, Laura. 2007. *Indeks politik integracije migrantov*. Bruselj: British Council, Migration polity Group.
- Pucelj, Maja. 2016. Nivo uspešnosti integracije priseljencev islamske veroizpovedi v zahodne države. Ljubljana: Vega.
- Verlič Christensen, Barbara. 2002. *Evropa v precepu med svobodo in omejitvami migracij*. Ljubljana: Univerza Ljubljana, Fakulteta za družbene vede; Univerza Kopenhagen, Inštitut za socialno geografijo; SAZU, ZRC.
- Videmšek, Boštjan. 2016. *Na begu. Moderni eksodus (2005–2016): z begunci in migranti na poti proti obljubljenim deželam*. Ljubljana: UMco.
- Vrečer, Natalija. 2007. *Integracija kot človekova pravica. Prosilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, Andragoški center Republike Slovenije.

Kulturna mediacija in senzibilizacija

Osnovni podatki modula

Modul:	Socialna integracija
Teme:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pristopi dela 2. Delo v skupnosti 3. Kulturna mediacija in senzibilizacija
Predvideni čas izpeljave:	Dvanajst šolskih ur

Osnovni podatki vsebinske teme

Tema:	KULTURNA MEDITACIJA IN SENZIBILIZACIJA
Enote:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kulturne razsežnosti integracije 2. Kulturne razlike kot izziv sodobne družbe 3. Jezikovne razlike in izzivi dela s prevajalci 4. Boj proti ksenofobiji, nestrpnosti, diskriminaciji, stereotipom in nasilju 5. Empatija in potrpežljivost udeležencev 6. Medkulturne kompetence in veščine
Predvideni čas izpeljave:	Štiri šolske ure

Didaktična priporočila za načrtovanje učnega procesa

Splošni cilj:	Izboljšati znanje, veščine in kompetence strokovnih delavcev in sodelavcev ter ostalih na področju kulturne mediacije in senzibilizacije v procesu socialne integracije migrantov.
---------------	--

<p>Specifični cilji:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ugotoviti kulturne razlike v vedenju migrantov iz različnih kulturnih miljejev in družb; - identificirati razlike med spoloma migrantov in razlike med spoloma zahodnih evropskih družb; - identificirati jezikovne razlike in specifične pristope dela s prevajalci; - predstaviti prizadevanja v boju proti ksenofobiji in intenziviranju socialne vključenosti; - predstaviti dejavnike empatije in potrpežljivosti, ki prispevajo k uspešnosti socialne integracije; - izpostaviti kulturne kompetence in veščine, ki so ključne pri celostni integraciji migrantov v družbo.
<p>Kompetence:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti pomen kulturnih razlik v vedenju migrantov, ki prihajajo iz različnih kulturnih miljejev in družb; - udeleženec je sposoben samostojno soočiti razlike med spoloma migrantov in razlike med spoloma zahodnih evropskih družb; - udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti pomen jezikovnih razlik in presoditi o potrebnosti specifičnih pristopov dela s prevajalci; - udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti izzive in priložnosti boja proti ksenofobiji in uspešnejši socialni vključenosti; - udeleženec je sposoben samostojno utemeljiti ključne dejavnike empatije in potrpežljivosti, ki so temeljni nosilci uspešne socialne integracije; - udeleženec je sposoben samostojno oceniti prispevek kulturnih kompetenc in veščin v procesu celostne integracije migrantov v širši družbeni kontekst.
<p>Potrebno predznanje in izkušnje:</p>	<p>Udeleženci imajo osnovno predznanje in izkušnje na področju socialne integracije ter dela in skrbi za migrante in druge relevantne ciljne skupine, ki lahko izhajajo iz različnih področij, npr. socialnega in zdravstvenega varstva, izobraževanja, zaposlovanja in trga dela, javne uprave in pravosodja, organizacij civilne družbe (humanitarne, invalidske, prostovoljne ...) in drugih strokovnih področij.</p>

Pričakovani učni izidi:	<ul style="list-style-type: none"> - Znanja: udeleženec povzame kulturne razlike, ki vplivajo na vedenje migrantov iz različnih družb in okolij, opiše razlike med spoloma migrantov in razlike med spoloma zahodnih evropskih družb, opiše jezikovne razlike in strokovno pozornost, ki jo je treba nameniti prevajalcem, razloži prizadevanja v boju proti ksenofobiji in boljši socialni vključenosti, našteje dejavnike empatije in opiše potrebo po potrpežljivosti, ki prispeva k uspešnosti socialne integracije, našteje in opiše kulturne kompetence in veščine, ki so ključne pri celostni integraciji migrantov v družbo; - veščine: udeleženec identificira in komentira kulturne razlike, ki se odražajo v vedenju migrantov iz različnih kultur, analizira razlike med spoloma migrantov in razlike med spoloma zahodnih evropskih družb, identificira jezikovne razlike in ugotovi značilnosti strokovnega dela s prevajalci, sklepa o pomenu boja proti ksenofobiji in povezuje dejavnike, ki prispevajo k boljši socialni vključenosti, analizira dejavnike empatije in potrpežljivosti, ki so izhodišče za uspešno socialno integracijo migrantov, identificira kulturne kompetence in veščine, ki so ključne pri celostni integraciji migrantov v širši družbeni kontekst; - kompetence: udeleženec samostojno ovrednoti pomen kulturnih razlik v vedenju migrantov, ki prihajajo iz različnih kulturnih miljejev in družb, sooča razlike med spoloma migrantov in razlike med spoloma zahodnih evropskih družb, ovrednoti pomen jezikovnih razlik in presodi o potrebnosti specifičnih pristopov dela s prevajalci, ovrednoti izzive in priložnosti boja proti ksenofobiji in uspešnejši socialni vključenosti, utemelji ključne dejavnike empatije in potrpežljivosti, ki so temeljni nosilci uspešne socialne integracije, oceni prispevek kulturnih kompetenc in veščin v procesu celostne integracije migrantov v širši družbeni kontekst.
Didaktični pristop:	Del vsebine se predstavi frontalno z uporabljenimi metodo razlage, metodo pogovora, metodo diskusije in metodo demonstracije. Del vsebine se smiselno vključi v delo v delavnicah, kjer se uporabijo oblike individualnega dela, dela v dvojicah in dela v skupini. Priporoča se uporaba metode učenje učenja in sodelovalnega učenja.
Preverjanje učnih izidov:	Ob zaključku skupinskega dela predavanj oziroma delavnic bodo predavatelji izvedli končno vsebinsko evalvacijo in analizo usvojenega znanja in razvitih kompetenc z metodo pogovora. Prav tako udeleženci lahko preverijo učne dosežke oziroma učne rezultate s samoevalvacijskimi vprašanji, ki so zastavljena na koncu modula.
Potrebno programska oprema/ učna tehnologija:	<ul style="list-style-type: none"> - Računalnik z zvočniki - projektor - video (npr. You Tube, odlomki filmov ...)

Teoretična izhodišča

1. Kulturne razsežnosti integracije

Kulturo lahko razumemo tudi kot proces humanizacije, katerega temeljna značilnost so kolektivni napori, da se ohrani skupno življenje posameznikov in skupin na tak način, da se preseže boj za golo preživetje ali se ta vsaj ohrani v mejah, ki jih je mogoče nadzorovati. Kultura je dobrina, ki prispeva k utrjevanju produktivne organizacije neke družbe in razvoju duhovnih sposobnosti in ustvarjalnosti ljudi, ki vplivajo na njihov sistem vrednot in s tem na znižanje ali sublimacijo agresije, nasilja in bede (Jelovac in Praprotnik 2010).

Ko govorimo o kulturni razsežnosti integracijskega procesa, kulturo obravnavamo v njenem širšem pomenu. V tem smislu je za pojem kulture primerna opredelitev, kot »nizi naučenih vedenj, prepričanj, stališč, vrednot ali idej oziroma idealov, ki so značilni za posamezno družbo ali populacijo«. K temu pa bi dodali še opredelitev kulture, ki vključuje prepričanja posameznikov (religiozna, politična itd.), institucije (zakonodajne, vladne ...) in tehnologijo (veščine, opremo itd.) in je širša od nekaterih antropoloških definicij, ki omejujejo koncept kulture na interpretacijo človeške izkušnje in vedenja kot produkta pomenskih simbolnih sistemov (Blij 1993 v Medvešek 2007a).

Integracija je v Evropi trenutno prevladujoč termin, s katerim se označuje procese (in njihove posledice) vključevanja priseljencev v novo družbeno okolje (Bešter 2007). Koncept integracija se nanaša na družbene in kulturne procese vključevanja priseljencev v sociokulturni sistem države, v katero so se priselili, na način, da priseljenci lahko prakticirajo kulturo države izvora v javni sferi (Vrečer 2007).

Kadar poskuša manjšinska skupina ali posameznik hkrati ohranjati lastno kulturno identiteto in navezovati raznolike stike z večinsko (dominantno) kulturo, govorimo o integraciji (Musil 2017). Kulturna integracija v najširšem smislu pokriva zelo heterogeno področje – od jezika, vere, vrednot do popularne kulture in vsakdanjih življenjskih praks. Integracija na eni strani predstavlja spoznavanje drugih kultur in sprejemanje (priznavanje) kulturnih vzorcev drugih etničnih skupin, na drugi strani pa spremembe oziroma ponotranjenje novih vrednot, norm in vedenjskih vzorcev. Čeprav te spremembe običajno zadevajo pretežno priseljence in njihove potomce, je kulturna integracija interaktiven, dvosmeren proces, ki spreminja tudi večinsko družbo (EFFNATIS 2001 v Bešter 2007). Cilj kulturne integracije ni asimilacija, ki bi od posameznikov (priseljencev) zahtevala prilagoditev oziroma prevzem večinske kulture in odpoved njihovi lastni kulturi, pač pa je cilj kulturni pluralizem. Proces integracije na kulturnem področju bi lahko opisali kot proces kulturne adaptacije – ko se dve kulturi srečata (prideta v stik druga z drugo), posameznik še naprej ohrani in razvija svojo izvirno kulturo, hkrati pa absorbira tudi elemente nove kulture. Proces adaptacije v svojem bistvu pomeni ohranjanje izvirne kulture in sprejemanje nove v procesu medsebojnega prilagajanja. Ko govorimo o adaptaciji v kontekstu kulturnega pluralizma, adaptacija pomeni medsebojno prilagajanje etničnih skupin in njihovih pripadnikov, kar predstavlja prostovoljno prevzemanje (posvajanje) skupnega in novega ter hkrati ohranjanje (etničnih) posebnosti (Klinar 1986 v Bešter 2007). Kulturno integracijo gre razumeti tudi kot proces, v katerem priseljenci pridobijo določene posebne kulturne in/ali verske pravice, ki jim omogočajo ohranjati svojo kulturo in živeti v skladu s svojimi verskimi prepričanji (Bešter 2007).

Proces integracije priseljencev se začne takoj, ko se priselijo v novo okolje, traja pa lahko več let, desetletij ali celo generacij. V začetni fazi integracijskega procesa je pomembno predvsem, da si priseljenci najdejo stanovanje, delo, da se začnejo učiti jezika sprejemne družbe (če ga ne obvladajo že od prej) in da spoznajo temeljne principe delovanja družbe, v katero so se priselili. To začetno fazo bi lahko imenovali faza aklimatizacije in adaptacije in je temelj, na katerem priseljenci

postopno gradijo tesnejše in kompleksnejše vezi z večinsko družbo. Končna faza integracijskega procesa bi pomenila, da so priseljenci postali polni in enakopravni soudeleženci na vseh področjih družbenega življenja. Vmes pa so še številne faze, v katerih lahko integracija na določenem področju uspešno napreduje, medtem ko na drugih zaostaja (Bešter 2007).

Na proces integracije kot tudi na končni rezultat omenjenega procesa vplivajo številni dejavniki, od osebnostnih lastnosti posameznikov do značilnosti posameznih priseljskih in »avtohtonih« skupin, pomembno vlogo pa igrajo tudi različni pristopi imigrantskih politik ter nacionalni in mednarodni kontekst, iz katerega izhajajo in v okviru katerega se izvajajo te politike. V različnih nacionalnih kontekstih se razvijajo različni načini ali oblike integracije. Ne gre le za različne poti, postopke ali ukrepe imigrantskih politik, temveč se razlikujejo tudi končni rezultati integracijskih procesov (Bešter 2007).

Pri ohranjanju kulture gre tudi za vprašanje medgeneracijskega prenosa. To pa je zelo kompleksna tematika – že ob vprašanjih, kot so: kako se kultura prenaša iz ene generacije v drugo, ali je kultura koncept, ki se v celoti nauči, pridobi, ali so določeni aspekti kulture instinktivni in tako del genetike (dednih lastnosti) itd. Lahko le rečemo, da se specifična kultura vzdržuje in obnavlja s prenosom njenih vsebin iz ene generacije v drugo. Pri čemer prenos kulture nikoli ni in ne more biti popoln in celovit. Ker se kultura oblikuje in preoblikuje z nenehno interakcijo med posamezniki, skupnostmi in njihovim družbenim okoljem, prenos med generacijami nikoli ne pomeni natančne reprodukcije kulture. Prenos kulture je neko vmesno stanje med popolno reprodukcijo, kar bi pomenilo, da med starši in njihovimi potomci ni razlik, in popolnem neuspehu reprodukcije v smislu, da med mlado in staro generacijo ni podobnosti (Medvešek 2007a).

Ohranjanje etnične dediščine (kultura, vrednote in norme, jezik itd.) je povezano s percepcijo statusa posameznika in skupnosti, kateri pripada, v primerjavi s statusom večinskega naroda. Če posameznik (priseljensec oziroma potomec priseljencev) ni zadovoljen s svojim statusom oziroma statusom etnične skupnosti, ki ji pripada, in mu ni omogočena družbena mobilnost ob hkratnem vzdrževanju etničnih značilnosti, so mu na voljo trije možni (prevladujoči) scenariji. Prva možnost je opuščanje elementov etnične skupnosti, ki ji izvorno pripada, in prevzemanje elementov večinske skupnosti v državi sprejemnici. Druga možnost je obstoj etnične identitete brez očitnega izkazovanja etnične pripadnosti ali skupinske participacije. Tretja možnost pa je revitalizacija etnične identitete, saj lahko etničnost in etnična identifikacija poleg zatona doživita tudi ponovno oživitev (Medvešek 2007a).

Razumevanje etnične identitete kot fleksibilne, dinamične in ne fiksne kategorije poudarja, da posameznik ni samo kulturni produkt, ampak tudi aktivni producent kulture. To ne pomeni, da si lahko glede na svoj trenutni navdih izbere, prevzame ali ustvari katerokoli etnično ali kulturno identiteto. V tem smislu je vedno omejen tudi s percepcijami drugih oziroma s tem, kako njegovo etnično ali kulturno identiteto vidijo in sprejemajo drugi. Hkrati se vedno več posameznikov opredeljuje večkulturno, večetnično (Medvešek 2007a).

2. Kulturne razlike kot izziv sodobne družbe

Ljudje smo enaki le v tem, da smo (tako ali drugače) različni. Razlika se veže na vidne znake, telesne ali kulturne/družbene, recimo jezik. Telesnost je eden od osnovnih dejavnikov posameznikove identifikacije (spolne, rasne), je njen izvor, ki vpliva na vse ostale vidike identitete. Človekov odnos do lastnega telesa je središčni del njegove identitete, človek je telo in ima telo. Ta odnos je družbeno posredovan in določujoče vpliva na posameznikovo razumevanje kulturnega/družbenega okolja. Na posamezne lastnosti našega telesa se vežejo kulturne/družbene vloge, ki jih opredelju-

jejo spol, rasa, starost, morfološke posebnosti in njihovo kulturno/družbeno dojetje (Milharčič Hladnik in Lukšič - Hacin 2011).

Priseljenci (nove manjšinske skupnosti) se v državi sprejemnici – pri vključevanju v družbeno strukturo – najprej soočijo z drugačnim kulturnim repertoarjem domačinskega prebivalstva. Sodobna mobilnost prebivalstva, prepustnost mej, globalizacija, medijska podprtost družb do neke mere prinašajo univerzalizacijo kulturnih usmeritev, kar pomeni, da obstajajo celo večje razlike med starostnimi generacijami znotraj posamezne družbe kot med priseljenci in domačinskim prebivalstvom. Pa vendar se priseljenci ob prihodu v novo okolje soočajo z mnogimi kulturnimi posebnostmi, kot so npr. jezik, drugačen način komuniciranja, drugačne vrednote, drugačni moralni kodi, nenapisana pravila obnašanja, drugačen način in hitrost življenja. Zaradi tega je pogoj za učinkovito vključevanje in participacijo priseljencev v družbeno strukturo države sprejemnice do neke mere sprememba ali prilagoditev njihovega izvirnega kulturnega koda. Seveda tudi prisotnost priseljske populacije ni kulturno ali religiozno nevtralna. Priseljenci s seboj prinesejo med drugim svojo vizijo sveta, tradicije, zgodovino, vsakodnevne prakse, vrednote, moralni sistem in simbole. To so njihove nepogrešljive identitete reference, identitetni sistemi, ki jih uporabljajo kot posamezniki in kot skupnosti. Pri tem je treba upoštevati, da je obstoj idealnotipske ločnice, na eni strani kultura večinskega naroda in na drugi strani kultura priseljencev, problematičen. Meje med posameznimi kulturami tudi zaradi značilnosti sodobnega življenja niso več ostre in ni mogoče reči, da priseljenec izbira med samo dvema različnima kulturama. Poleg tega s časoma večjemu delu priseljencev in njihovih potomcev uspe postati na nek način dvokulturn in dvojezičen, kar pomeni, da lahko ustrezen kod uporabljajo glede na situacijo, v kateri se nahajajo (Medvešek 2007a).

Kulturna oziroma etnična raznovrstnost je dejstvo življenja. V sodobnih razmerah se v posameznih družbah, tudi zaradi globalizacije, na eni strani povečuje kulturna oziroma etnična raznovrstnost, na drugi strani pa želja in namera posameznikov in skupnosti po ohranjanju svojih specifičnih kulturnih oziroma etničnih značilnosti. Vse etnične skupnosti in njihovi pripadniki, ki živijo na nekem ozemlju, so na tak ali drugačen način soustvarjalci identitete prostora in jim zato mora biti priznana solastništvo kulturne dediščine tega ozemlja. Spoštovanje in sprejemanje različnih kultur oziroma etničnosti, izmenjava etničnih in kulturnih elementov, ki dejansko bogatijo življenje vseh prebivalcev, morajo biti vrednoteni kot prednost in ne kot pomanjkljivost družbe. Takšne okoliščine so prvi pogoj za razvoj trdne in kohezivne družbe, pri čemer pa ni dovolj, da je razvoj večkulturnosti konsenz, sprejet na politični ravni, bolj kot to je pomembno in potrebno, da je večkulturnost oziroma etnična raznolikost obarvana kot vrednota ter prednostni potencial družbe v vsakdanjem življenju oziroma med ljudmi (Medvešek 2007b).

Zaradi naraščajoče kulturne oziroma etnične pluralnosti so sodobne države postavljene pred vprašanje, kako učinkovito upravljati družbo. Mednarodne konvencije in listine v večji meri omogočajo priseljencem, da v državi sprejemnici postavljajo zahteve po priznanju posebne kulturne in etnične skupnosti, hkrati pa se t. i. nove manjšinske skupnosti organizirajo kot transnacionalne diaspore, ki vzdržujejo vezi z državo izvora in tudi s priseljskimi skupnostmi v drugih državah. Oboje posledično pomeni, da model asimilacije za pripadnike novih manjšinskih skupnosti ni več ustrezen. V novih okoliščinah se med večinskim narodom in novimi manjšinskimi skupnostmi lahko pojavijo razlike v pričakovanjih in zahtevah, ki jih oboji izražajo glede jezikovnih pravic, političnega predstavnštva, kulturnega delovanja in izražanja verske pripadnosti etničnih skupnosti. Tako je med večjimi izzivi sodobnih demokratičnih družb gotovo iskanje ustreznega modela integracijske politike oziroma politike priseljencev oziroma novih manjšinskih skupnosti, ki bi omogočal izgradnjo in ohranitev družbene kohezije. Mnogokrat je že bilo povedano, da celovita integracijska politika vsebuje dva ključna elementa: vključevati mora vse tri razsežnosti integracijskega procesa (strukturno, kulturno ter interakcijsko), potreben pa je tudi konsenz večinskega naroda ter pripadnikov novih manjšinskih skupnosti o modelu integracije (Medvešek 2007a).

Ljudje, ki živijo v podobnih družbenih okoliščinah, razvijejo podobne življenjske sloge in okus. Rečemo lahko, da razvijejo svojo kulturo oziroma kulturni kapital, ki se prenaša iz generacije v generacijo. Ta vključuje: pogled na svet, vrednotni sistem, način izražanja, socialne veščine, način potrošnje, način preživljanja prostega časa itd. Različne kulturne značilnosti so v družbi različno cenjene, te kulturne razlike pa zato lahko okrepijo in stopnjujejo razredne razlike.

Medkulturnost je dinamični proces, ki vabi ljudi skupnosti, da ne le živijo drug ob drugem, ampak da skupaj sodelujejo in skupaj soustvarjajo medkulturno družbo (Vižintin 2016).

Razumevanje kulturnih vidikov migrantov predstavlja izzive za strokovnjake in zahteva njihovo strpnost do raznolikosti (kulturne, jezikovne, običajne, spolne) ter znanja in spretnosti o različnih kulturah in načinih komuniciranja. Osnovni pomen kulture je olajšati, vzdrževati in podaljšati napredek človeške družbe. Kultura združuje zavestne in nezavedne vzorce obnašanja, ki jih pridobijo in prenašajo s simboli, ki predstavljajo posebne dosežke človeških skupin. Jedro kulture so tradicionalna ideja (zgodovinsko pridobljena in izbrana) in vrednote, povezane s temi idejami. Kultura predstavlja določeno konfiguracijo vedenj, norm, odnosov, vrednot, prepričanj in osnovnih predpostavk, ki se od družbe do družbe razlikujejo.

3. Jezikovne razlike in izzivi dela s prevajalci

Kulturo v širšem pomenu razumemo kot skupke med seboj povezanih korpusov znanja o komuniciranju, vsakodnevnih življenjskih praksah, ekonomiji, organizaciji družbenih odnosov itd., ki so entitete, zakoreninjene v dejavnostih in se prenašajo med generacijami kot relativno samostojni kulturni sistemi ali sistemski kulturni vzorci (Kroeber in Kluckhohn 1963 v Medvešek in Bešter 2012). Kultura se v svojem širšem pomenu ohranja z medgeneracijskim prenosom. Treba je upoštevati, da dogodek preselitve priseljenca oziroma njegovo družino postavi v nove okoliščine, ki pomenijo naglo in globoko družbenokulturno spremembo. Z novim življenjem v državi sprejemnici se prekine običajen medgeneracijski prenos kulture, del katere je tudi jezik, prekinejo se do tedaj obstoječe vertikalne in horizontalne poti prenosa kulture in se vzpostavijo nove (Berry idr. 1992 v Medvešek in Bešter 2012).

Družbeni, kulturni in ekonomski kontekst rabe in učenja jezikov se v zadnjih desetletjih zaradi pojavov in procesov, kot so globalizacija, širitev Evropske unije (EU), migracije, razvoj informacijske in komunikacijske tehnologije, intenzivno spreminja. Vedno bolj se poudarja pomen znanja jezikov oziroma večjezičnosti, ki je ob hkratnem ohranjanju in razvoju maternega jezika vsakega posameznika promovirana ne samo kot vrednota, temveč celo kot nuja (Medvešek in Bešter 2012).

Lukšič - Hacin (1999) meni, da je jezik najpomembnejši dejavnik socializacijskih procesov. Jezik torej ni le orodje komunikacije, je še nekaj več. Razmišljanje, čustvovanje in druge podobne reči, ki prihajajo iz človeškega srca in glave, so neizogibno ujete v materni jezik – jezik, ki se ga človek nauči v prvih letih življenja, med t. i. primarno socializacijo. Zato se jezika ne da nikoli v celoti naučiti, saj ga je treba tudi ponotranjiti. Meje sveta migrantov se torej nikoli povsem ne premaknejo, saj jih v starem svetu zadržujejo zaprte meje njihovega maternega jezika (Mlekuž 2011).

V procesu integracije priseljencev ima jezik ključno vlogo, tako z vidika posameznika kot z vidika celotne družbe. Običajno se pri tem poudarja zlasti pomen učenja uradnega jezika države sprejemnice, v zadnjem času pa se postopno povečuje tudi zavedanje o pomenu ohranjanja in učenja maternih jezikov priseljencev (Medvešek in Bešter 2012). Jezik igra pomembno vlogo tudi pri oblikovanju in ohranjanju etnične skupnosti, tako narodov kot narodnih manjšin. Jezik je namreč »temeljni kazalnik etnične identitete, zelo vidna sestavina neke solidarnosti« (King 1997 v Roter 2007).

Priznavanje in uresničevanje jezikovnih pravic različnih skupin prebivalstva Slovenije je pomemben del sodobne jezikovne politike, saj razvoj večjezičnosti v družbi ni samoumeven. Promocija in razvoj večjezičnosti sta pomembna zlasti na področjih izobraževanja, kulture, religije, medijev ter v gospodarstvu oziroma na trgu dela (Medvešek in Bešter 2012).

Komunikacija je manj problematična, ko gre za države z manjšo »kulturno razdaljo«, kar pomeni količino razlike med kulturnimi spremenljivkami, zlasti z jeziki. Dokazano je, da je vloga kulturnih in jezikovnih mediatorjev, vključenih v proces zbiranja informacij, zelo pomembna: ali gre za postopek uresničevanja statusa ogrožene osebe, svetovanje ali kakšen drug postopek. Njihova vključitev v zbiranje informacij je tveganje, če so izbrani posamezniki, ki niso preverjeni in skrbno izbrani. Lahko pomagajo zgraditi zaupanje. Prevajalci imajo običajno praktično znanje o kulturi in jeziku države izvora osebe z migrantsko izkušnjo, pa tudi o državi izvora. Nasveti teh ljudi so se izkazali za koristne. Bistveno je, da oseba, s katero govorite, razume, o čem govorite. Pomembno je, da prevajalci poznajo svoje meje glede strokovnega znanja o vsebini in osebnega odnosa do predmeta pogovora.

4. Boj proti ksenofobiji, nestrpnosti, diskriminaciji, stereotipom in nasilju

Strah pred spremembo lastnega ekonomskega in socialnega položaja v družbi, občutki ogroženosti lastne varnosti ter strah pred tujim oziroma drugačnim so dejavniki, ki jih prebivalstvo čuti kot posledico migracij (Medica in Lukič 2011). Pri socialnih fobijah je najbolj poudarjen simptom strahu pred ljudmi. Zajema predvsem srečanje z drugimi ljudmi, zlasti neznanci, pri osebah se izzove občutek velikega nelagodja, sramu in strahu (Erić 2010). Ksenofobija je definirana kot strah, povezan z empatijo, ki se v veliko primerih stopnjuje v sovražstvo do tujcev oziroma do manj znanih družbenih skupin (Cashmore v Kuzmanič 2003).

Prag tolerance do nestrpnosti do drugih in drugačnih je sicer formalnopravno vpisan v zakonodajo, vendar ga nenehno prestopata tako politični razred kot tudi tisti del prebivalstva, ki ga nemara lahko imenujemo slovensko narodnjaško občestvo. Nestrpnost pomeni nespoštovanje prepričanj in življenjskih praks drugih ljudi. Nestrpnost pomeni, da so nekateri ljudje obravnavani drugače zaradi svojih religioznih prepričanj, njihove seksualnosti ali celo zaradi drugačne obleke ali las. Še posebej nevarna je oblika nestrpnosti, ko gre za preprečevanje mešanja kultur v imenu nekakšne enotne nacionalne identitete. Z nestrpnostjo torej označujemo ideje in prepričanja (ne pa način vedenja), ki vključujejo podreditve drugih oziroma je njihov cilj preprečiti njihovo polnopravno udeležbo v družbi, kar dosežejo tako, da jih razglasijo za neustrezne, barbarske, neumne, leno, izkoriščevalce, kriminalce, nemoralne, skratka potencialno nevarne za večinsko prebivalstvo (Leskošek 2005).

Nobena družba ni imuna pred diskriminacijo. Številni ljudje so neenako obravnavani na podlagi rase, barve kože, spola, spolne usmerjenosti, starosti, jezika, vere, zdravstvenega stanja, invalidnosti, izobrazbe, gmotnega stanja, družbenega položaja in drugih osebnih okoliščin. Prikrajšani so za enakopravno priznanje, uživanje in uresničevanje pravic ali enakopravno opredeljevanje dolžnosti na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem in drugih področjih družbenega življenja. Diskriminacija je pojem, ki se pogosto napačno uporablja za označevanje vsakršnega kršenja pravic. Vendar je diskriminacija kršenje točno določene pravice, to je pravice do enakega obravnavanja na vseh področjih, kot so zaposlovanje, izobraževanje, dostop do dobrin in podobno (Kogovšek in Petković 2007).

Najenostavneje lahko rečemo, da diskriminacija pomeni slabšo ali manj ugodno obravnavanje določene osebe zaradi kakšne od njenih osebnih okoliščin. Diskriminacija omejuje svobodo ljudi.

Omejuje jih pri razvijanju njihovih sposobnosti, pri samouresničevanju. Prispeva k občutkom ponižanosti, prizadetosti in nemoči. S tem pa je prizadeta tudi širša družba; otežkočanje in onemogočanje razvijanja posameznikovih talentov vpliva na produktivnost, konkurenčnost in gospodarstvo. Zaradi diskriminacije se večajo socialne neenakosti, spodkopava se socialna vključenost in solidarnost. Vse to lahko ogrozi politično stabilnost družbe, vodi v nemire, upore in vojne (Kogovšek in Petkovič 2007).

Osebne okoliščine, na podlagi katerih je diskriminacija prepovedana, so določene z nacionalno in evropsko zakonodajo ter številnimi mednarodnimi dokumenti. Med osebne okoliščine prištevamo spol, starost, raso ali etnično pripadnost, vero, politično ali drugo prepričanje, invalidnost in spolno usmerjenost, poleg tega pa še gmotno stanje, izobrazbo, družbeni položaj, zdravstveno stanje, (ne)zaposlenost, rojstvo, jezik, stan, družinski status in podobno. Osebne okoliščine so torej tiste osebne lastnosti, ki si jih človek ne izbere, se z njimi rodi, ne more jih spremeniti oziroma se jim zlahka odreči. Vsakdo lahko postane žrtev diskriminacije, vendar pa osebne okoliščine opredeljujejo posamezne skupine ljudi, ki so v družbah najbolj ranljive. To so tiste skupine, ki so diskriminaciji še posebej izpostavljene in zaradi tega obstaja večja verjetnost, da bodo tudi dejansko postale njene žrtve (Kogovšek in Petkovič 2007).

Marginalizacija je posledica diskriminacije, pomeni pa izključenost osebe ali skupine iz družbe oziroma odrinjenost na rob družbe. Marginalizirane skupine imajo otežen ali onemogočen dostop do dobrin (na primer stanovanj), storitev (na primer zdravstvenih storitev) in predvsem do uresničevanja pravic (na primer pravica do enakih možnosti pri zaposlovanju) (Kogovšek in Petkovič 2007).

Migranti se gibljejo med dvema kulturama – kulturo porekla in kulturo novega okolja. Raznolikost kulturnih vzorcev pogosto povzroča psihosocialni pritisk, ki prinaša marginalizacijo v ciljni državi. Medtem ko na eni strani migracije lahko ljudi spodbujajo, ker jim dajejo nove priložnosti in boljše življenje, pa lahko migracije tudi okrepijo diskriminacijske stereotipe, ljudi izpostavijo novim ranljivostim in krepijo njihovo izolacijo. Ena od neizogibnih posledic migracijskih gibanj je vse večja etnična, rasna in verska raznolikost sodobnih družb. Povečanje migracij v državah prejemnicah vodi v večetničnost, zato se sodobne države soočajo z vse večjimi izzivi, ki jih postavlja družba, sestavljena iz ljudi različnih kultur, ras, ver in jezikov. Migranti so na splošno drugačne etnične in kulturne pripadnosti od domačega prebivalstva države prejemnice.

Ko se pripadniki ene socialne skupine znajdejo v stiku s pripadniki druge, neznane skupine, so medsebojno v odnosu tujcev; ker ne pripadajo naši skupini, je naše poznavanje tujcev šibko in posledično se v odnosu do njih zatekamo k posplošeni percepciji na podlagi tega, kateri skupini pripadajo. Stereotipno kategoriziranje je proces, ki privede do posplošenega prepričanja o skupnih lastnostih socialnih skupin, kar predstavlja kognitivno plat predsodkov. Kot socialne skupine lahko v tem kontekstu razumemo npr. pripadnike drugih etničnih, narodnih skupin, kultur oziroma osebe z drugačnimi življenjskimi slogi (na podlagi religije, spolne usmeritve, subkulturne pripadnosti). Celovitosti koncepta predsodkov lahko dodamo še vedenjsko komponento, to je diskriminacijo (Musil 2017).

Ko različne skupine pridejo v neposredni stik, to reducira predsodke. Sam stik pa ne daje nujno dolgotrajnejših učinkov, če niso izpolnjeni še določeni blagodejni pogoji: enakopraven status med skupinami, ki so v stikih, raznoliki stiki s člani različnih statusov med skupinami, pozitivna socialna klima, naklonjena stiku, intimnejši stiki med posamezniki, prijetni in nagrajujoči stiki, obstoj funkcionalno pomembnih rezultatov (Musil 2017).

Predsodki se zmanjšajo, prijateljska stališča pa povečajo, če so izpolnjeni naslednji pogoji (Bennett 2014):

- spodbujanje sodelovanja med večinskimi in manjšinskimi skupinami med različnimi dejavnostmi, ki omogočajo spoznavanje in skupno doseganje ciljev;
- medskupinski stiki morajo trajati dlje časa in do njih mora prihajati ob različnih priložnostih;
- omogočeno mora biti individualno uresničevanje posameznikov; posamezniki morajo imeti enak socialni položaj; težnja po pozitivnih odnosih med različnimi skupinami mora biti jasno izražena s strani priznane avtoritete ali vplivne tretje osebe

Pogosteje kot enakopravni pripadniki družbe so priseljenci, njihovi potomci in pripadniki posameznih etničnih manjšin v družbi obravnavani kot tvorci problemov, kot potencialna grožnja obstoječim kulturnim normam, narodni identiteti in suverenosti države, kot konkurenca na trgu delovne sile, kot posamezniki, katerih lojalnost državi je sumljiva (Baumgartl in Favell 1995 v Medvešek 2007b). Izrazi etnične nestrpnosti in nasilje, ki jih zasledimo v nekaterih medijih in na drugih področjih življenja, naraščanje popularnosti ekstremnih desničarskih strank in majhno število priseljencev ali pripadnikov manjšinskih etničnih skupnosti, ki zasedajo pomembne družbene položaje ter s seboj prinašajo politično in ekonomsko moč, je vse prej kot pot, ki bi nas pripeljala k družbi enakih možnosti oziroma k družbeni koheziji. Takšni negativni pojavi onemogočajo priseljencem, da bi s svojim znanjem in sposobnostmi v polni meri prispevali k razvoju družbe, hkrati pa tudi družba ne more izkoristiti potencialov priseljske populacije (Medvešek 2007b).

V kontekstu soočanja z migracijami je smiselno na družbeni ravni uskladiti predstavo večinske (dominantne) kulture o njeni viziji vključevanja migrantov, ki naj bo v pričakovanih do te (migrantske) skupine jasna, obenem pa imeti jasno sliko, kakšne predstave ima glede izplena medkulturnega stika sama migrantska skupina (Musil 2017).

5. Empatija in potrpežljivost udeležencev

Eden izmed pomembnih elementov medkulturne komunikacije je sposobnost življenja v tuja stanja in doživljanje – empatija (Klarin 2004).

Empatija pomeni sposobnost postaviti se na mesto drugega. Označuje zmožnost posameznika, da zazna in razume oziroma da se vživi v občutja in razmišljanja druge osebe, ne da bi se ob tem nujno čustveno vživel v drugo osebo (Hribar Sorčan 2008). Empatija je pomembna medosebna sposobnost, ki omogoča posamezniku, da se postavi v psihološki okvir doživljanja druge osebe. S tem postane to, kar druga oseba čuti in misli, ter način, kako druga oseba deluje, v določeni meri razumljivo in predvidljivo. *Kot taka ima empatija v današnjem spreminjajočem se in velikokrat razosebljenem svetu velik pomen, saj gre za sposobnost, ki lahko ponovno prebudi občutek povezanosti z drugimi* (Simonič 2014).

Empatija ni enostaven set verbalnih in neverbalnih veščin, ampak jo sestavljajo naučene veščine, ki igrajo močno vlogo v medosebni komunikaciji in so njene komponente. Čeprav je večdimenzionalna po svoji strukturi, lahko empatijo definiramo kot sposobnost dožemanja stanja nekoga drugega kot našega lastnega. Empatija vsebuje afektivno in kognitivno komponento. Afektivna komponenta se nanaša na emocionalno reakcijo, kot odgovor na emocionalna stanja drugega posameznika ali skupine. Kognitivna komponenta pa vključuje sposobnost življenja v tujo perspektivo kot lastno (Klarin 2004).

Empatija pa je lahko precej več kot zgolj sočutje. Empatija je tudi zmožnost intuitivnega povezovanja različnih ljudi v nekem skupnem intelektualnem oziroma delovnem procesu. Gre za to, da se ljudje med seboj globoko razumejo in da s tem nastane neka nova duhovna dimenzija. Empatija nam dopušča, da vidimo drugo stran argumenta in osvobodimo nekoga zaskrbljenosti. Empatija gradi samozavedanje in omogoča, da delamo skupaj, ter zagotavlja osnovo za našo moralnost (Pink 2005).

Empatija je za veliko poklicev, ki se ukvarjajo bolj ali manj neposredno z ljudmi, nujno potrebna psihološka kvaliteta, brez katere je nemogoče razumeti težave posameznikov in skupin, v katerih ti delujejo (Stamos in Lunaček 2012). Je pomemben del čustvene inteligence, ta pa je ključnega pomena za človeške medosebne odnose (Vrečer 2015). Na procese empatije vplivajo sociokulturni dejavniki (Vrečer 2013). Za uspešen medkulturni dialog je pomembno, da imajo pripadniki in pripadnice vseh kultur, ki sodelujejo v njem, medkulturne kompetence, empatija pa je najpomembnejša medkulturna kompetenca, saj je pogosto pogoj za sočutje, spoštovanje ... Empatija je prvi pogoj za razumevanje. Če se ne razvije, se lahko druge medkulturne kompetence zelo pogosto razvijajo le v določeni meri. Empatija je tako prvi pogoj za medkulturni dialog. Če smo človeka sposobni videti z njegove perspektive, kar je stopnja v razvoju izkušnje empatije, potem ga tudi lažje razumemo (Vrečer 2015). Empatičen odnos je nekaj, kar presega omejitve starosti in spola. Empatija je način, ki ga je mogoče ne samo intuitivno, ampak tudi racionalno uporabljati. Pomeni bazično pripravljenost na odprt odnos, jasno zaznavo, naklonjenost do drugega in drugačnega (Stamos in Lunaček 2012).

Izkušnje in omejitve empatije se v svetu razlikujejo od kulture do kulture. Dosedanje raziskave potrjujejo, da je empatija del vseh preučениh kultur, čeprav pogosto v malo drugačni obliki kot na Zahodu (Vrečer 2013).

Empatija je nekaj spontanega in naravnega, je sposobnost skoraj vsakega človeškega bitja in kot taka temelj dialoškega odnosa na globlji ravni. Empatija spodbuja altruistično vedenje, saj spodbuja tople in tesne medosebne odnose ter tako preprečuje medosebno nasilje. Empatija omogoča pridobiti spoznanje o drugem na način, ki ni agresiven, ki ne posega v svobodo drugega in ne krši etičnih načel, s tem pa so ohranjene in priznane svetost, presežnost in integriteta drugega človeka kot osebe. Prava empatičnost se pojavi v rahločutni interakciji z drugo osebo, v kateri je mogoče v prepoznavanju (zlasti čustvenega) ozračja tega odnosa razumeti drugo osebo, predvideti njeno vedenje in se z njo tudi povezati (Simonič 2012).

6. Medkulturne kompetence in veščine

Živimo v družbi, ki jo sestavljamo posamezniki z različnimi pogledi, navadami, tradicijami in izkušnjami. Smo del večkulturne družbe, ki bo v prihodnje zagotovo še bolj raznolika. V takem okolju je treba vzeti v obzir dejstvo, da obstajajo različne skupine prebivalcev in da so razlike znotraj teh skupin morda celo večje kot razlike med eno in drugo skupino. Razlike med prebivalci so zato večplastne – ne le zaradi vse večjega števila pripadnikov različnih etničnih skupin, temveč tudi zaradi številnih drugih dejavnikov, zaradi katerih so skupine prebivalcev vse manj homogene, enotne (Vertovec 2008; Chiarenza 2014 v Jelenc, Keršič Svetel in Lipovec Čebren 2016)

Za sodobni svet so značilne večkulturne družbe. Zaradi globalizacijskih procesov družbe postajajo vedno bolj večkulturne. Tako je vedno več kultur v interakciji, srečujemo se s kulturnimi razlikami, ki jih prinašajo stiki med njimi. Ne smemo pa pozabiti, da kulture nikoli niso bile homogene, temveč ima vsaka od njih značilne razlike (Vrečer 2011).

Da bi preprečili medkulturne konflikte in uspešno sobivali v večkulturnem svetu, je potrebno razvijati medkulturne kompetence, ki so del ključnih kompetenc, ki jih sodobni človek potrebuje, da se uspešno vključi v družbo. Sodobne družbe, ki se nenehno spreminjajo, pravzaprav od posameznika zahtevajo vedno več ključnih kompetenc (Vrečer 2011).

Kulturne kompetence so skupek znanj in veščin v odnosih z ljudmi, ki posamezniku omogoči, da izboljša svoje razumevanje, občutljivost, sprejemanje, spoštovanje in odzivanje na kulturne razlike in odnose, ki iz njih izhajajo (Jelenc, Keršič Svetel in Lipovec Čebren 2016). Medkulturne kompetence pa so zmožnost ustreznega in učinkovitega komuniciranja z ljudmi iz drugih kultur. Pomembne za tako za večinsko prebivalstvo kot tudi za priseljence (Vrečer 2013), saj so vsi udeleženi v medkultur-

nem dialogu (Vrečer 2011). V splošnem lahko medkulturne kompetence povzamemo kot zmožnost dobrih stikov oziroma dela z drugimi kulturami. Pomen zmožnosti vzajemnega odnosa z ljudmi, ki izhajajo iz različnih kultur, na pristen, konstruktiven način, z odsotnostjo negativnih naravnosti, kot so predsodki, obramba, apatija, agresija itd. (SALTO 2009 v Trunk Širca in Novak Trunk 2017).

Medkulturne kompetence spadajo med ključne kompetence, saj jih posamezniki za uspešno vključevanje v sodobne družbe nujno potrebujejo (Vrečer 2011). Medkulturne kompetence so (Van Eyken idr. 2005 v Vrečer 2009, 2013):

1. znanje,
2. tolerantnost do nejasnih, nepredvidljivih situacij,
3. prilagodljivost,
4. zavedanje lastne kulturne identitete,
5. odprtost za nove izkušnje,
6. spoštovanje različnih mnenj,
7. sposobnost se prilagajati vrednotam drugih,
8. potrpežljivost,
9. interpersonalne veščine,
10. občutek za humor,
11. zmožnost odpravljanja stereotipov in predsodkov,
12. empatija.

Medkulturne kompetence so nujen pogoj za medkulturni dialog, ki nam pomaga premoščati etnične, religiozne, jezikovne in kulturne razlike. Medkulturna srečanja se dogajajo v naši soseski, ko gremo prek meja, v širših interakcijah z ljudmi, prek medijskih kanalov, pri sklepanju poslov, na turističnih potovanjih, v politiki, na študijskih potovanjih v tujino itd. (Vrečer 2009). Lustig in Koster (2006 v Vrečer 2009) pišeta, da obstajajo štiri razlogi, zakaj potrebujemo medkulturne kompetence:

1. ekonomski razlogi,
2. tehnološki razlogi,
3. demografski razlogi,
4. mirovni razlogi.

O medkulturnih kompetencah se je začelo več govoriti v šestdesetih letih 20. stoletja, ko se je povečalo število migracij. Medkulturni dialog omogoča učenje medkulturnih kompetenc in pomaga premoščati nasprotja. Ustvarjalni medkulturni dialog pa je možen zgolj takrat, kadar država izvaja multikulturacijske oziroma integracijske politike. Kadar so politike asimilacijske, dialoga ni, saj morajo zgolj priseljenci upoštevati vrednote večinske kulture, slednji pa ni treba priznati kulture in vrednot priseljencev (Vrečer 2011). Kot meni Parekh (2000 v Vrečer 2011), pa je medkulturni dialog možen le takrat, kadar imajo njegovi različni udeleženci enakopraven položaj. Slednjega pa omogočajo multikulture oziroma integracijske strategije, saj v njih nastanejo učeče se kulture, ko se priseljenci učijo od kulture večinskega prebivalstva, večinska kultura pa se tudi uči od priseljencev.

V razmislek:

- Ali znate orisati kulturne razsežnosti integracije?
- Kako bi ovrednotili pestrost kulturnih razlik pri soočanju z izzivi sodobne družbe?
- Izpostavite ključne jezikovne ovire pri integraciji migrantov v novo kulturno okolje.
- Kako bi opredelili pojme »boj proti ksenofobiji, nestrpnosti, diskriminaciji, stereotipom in nasilju« v kontekstu migrantske problematike?
- Izpostavite pomen empatije pri delu z migranti in drugimi marginalnimi družbenimi skupinami.
- Orišite mozaik medkulturnih kompetenc in veščin pri delu z migranti.

VIRI

- Bennett, Christine I. 2014. *Comprehensive Multicultural Education: Theory and Practice*. New Jersey: Pearson Education.
- Bešter, Romana. 2007. „Integracija in model integracijske politike“. V: *Priseljenci: Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 105–34. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Erić, L. 2010. „Socialna fobija“. V: *Psihodinamična psihiatrija II: Teorije strahu in stanja strahu*, Erić, L., 277–332. Ljubljana: Hermes IPAL.
- Hribar Sorčan, Valentina. 2008. „O empatiji in intersubjektivnosti“. *Anthropos* 40 (1/2): 11–25.
- Jelenc, Ajda, Marjeta Keršič Svetel in Uršula Lipovec Čebren. 2016. „Kulturne kompetence in zdravstvena oskrba“. V: *Kulturne kompetence in zdravstvena oskrba: Priročnik za razvijanje kulturnih kompetenc zdravstvenih delavcev*, ur. Uršula Lipovec Čebren, 11–28. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/prirocnik_kulturne_kompetence_2016.pdf.
- Jelovac, Dejan, in Tadej Praprotnik. 2010. *Komuniciranje v medkulturnem okolju*. Ljubljana: Vega.
- Klarin, Mira. 2004. „Empatija i vještine komuniciranja kao temelj stereotipiziranja i međukulturalne komunikacije“. *Annales. Series historia et sociologia* 14 (1): 129–40.
- Kogovšek, N., in B. Petković. 2007. *O diskriminaciji: priročnik za novinarke in novinarje*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Kuzmanič, T. 2003. „Ksenofobija v nekdanji SFR Jugoslaviji in v postsocialistični Sloveniji.“ V: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 02*, uredil Roman Kuhar in Tomaž Trplan, 14–33. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Leskošek, V. 2005. „Uvod: med nestrpnostjo in sovraštvom“. V: *Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem*, ur. V. Leskošek, 9–20. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Lukšič - Hacin, M. 1999. *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Medica, Karmen, in Goran Lukič. 2011. *Migrantski circulus vitiosus*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.
- Medvešek, Mojca. 2007a. „Percepcija priseljencev in potomcev priseljencev o kulturni razsežnosti integracijskega procesa“. V: *Priseljenci: študije o priseljencih in vključevanje v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 333–72. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Medvešek, Mojca. 2007b. „Razmišljanje o pojavih nestrpnosti in etnične distance v slovenski družbi“. V: *Priseljenci: študije o priseljencih in vključevanje v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 187–217. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Medvešek, Mojca, in Romana Bešter. 2012. „Položaj priseljskih jezikov v Sloveniji“. *Jezik in slovstvo* 54 (3–4): 5–27.

- Milharčič Hladnik, Mirjam, in Marina Lukšič - Hacin. 2011. „Identitete, pripadnosti, identifikacije“. V: *Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo*, ur. Mirjam Lukšič - Hacin, Marina Milharčič Hladnik in Mitja Sardoč, 31–40. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. <https://isim.zrc-sazu.si/sites/default/files/ISBN9789612542719.pdf>.
- Mlekuž, Jernej. 2011. *ABC migracij*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Musil, Bojan. 2017. „Medkulturni stik skozi prizmo socialne psihologije“. V: *Znanje za sanje: pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 80–85. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Pink, Daniel H. 2005. *A whole new mind: moving from the Information age to the Conceptual Age*. New York: Penguin Group.
- Roter, Petra. 2007. „Pomen in vloga jezika v integracijskem procesu“. V: *Priseljenci: Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 301–31. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Simonič, Barbara. 2012. „Empatija: temeljna drža prostovoljca“. *Vzgoja* 14 (53): 45–46.
- Simonič, Barbara. 2014. „Psihoterapija kot možnost razvoja empatije v odraslosti“. *Andragoška spoznanja* 20 (4): 63–76. doi:10.4312/as.20.4.63-76.
- Stamos, Vladislava, in Matjaž Lunaček. 2012. „Pomembnost empatije“. *Slovenian Journal of Public Health* 51 (4). Versita: 299–301. doi:10.2478/v10152-012-0033-9.
- Trunk Širca, Nada, in Anica Novak Trunk. 2017. „Učenci priseljenci in medkulturne kompetence učiteljev“. V: *Znanje za moje sanje: pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 126–30. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Vižintin, Marijanca Ajša. 2016. „Priseljenci in priseljske organizacije: aktivni v šoli“. V: *Vključevanje in aktivna participacija manjšinskih in migrantskih skupnosti v Sloveniji: zbornik prispevkov*, ur. Mirna Buič, 12–19. Koper: Kulturno izobraževalno društvo Pina.
- Vrečer, Natalija. 2007. *Integracija kot človekova pravica: prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, Andragoški center Republike Slovenije.
- Vrečer, Natalija, ur. 2009. *Medkulturne kompetence v izobraževanju odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije. http://arhiv.acs.si/publikacije/Medkulturne_kompetence_v_izobrazevanju_odraslih.pdf.
- Vrečer, Natalija. 2011. „Medkulturne kompetence kot prvi pogoj za uspešen medkulturni dialog“. V: *Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo*, ur. Mirjan Lukšič - Hacin, Marina Milharčič Hladnik in Mitja Sardoč. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. <https://isim.zrc-sazu.si/sites/default/files/ISBN9789612542719.pdf>.
- Vrečer, Natalija. 2013. „Medkulturne kompetence kot ključne kompetence“. Ljubljana. http://www2.cmepius.si/files/cmepius/userfiles/dogodki/2013/erasmus_koordinatorji/Vrečer_Medkulturne_kompetence.pdf.
- Vrečer, Natalija. 2015. „Empatija v izobraževanju odraslih“. *Andragoška spoznanja* 21 (3): 65–73. doi:10.4312/as.21.3.65-73.

MODUL 3

Migracije in zdravje

Migracije in zdravje

Osnovni podatki modula

Modul:	Migracije in zdravje
Teme:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zdravstveni vidiki migracij 2. Migranti v sistemu zdravstvenega varstva v državah gostiteljicah 3. Pravne pravice do storitev zdravstvenega varstva različnih kategorij migrantov 4. Ovire pri dostopu do storitev zdravstvenih institucij v državah gostiteljicah 5. Kulturni in jezikovni nesporazumi v kliničnih okoljih 6. Vloga medkulturnega mediatorja in prostovoljca
Predvideni čas izpeljave:	Dve šolski uri

Didaktična priporočila za načrtovanje učnega procesa

Splošni cilj:	Izboljšati znanje, veščine in kompetence strokovnih delavcev in sodelavcev ter ostalih pri prizadevanju za varovanje zdravja in krepitvi zdravega načina življenja migrantov v procesu njihove integracije.
Specifični cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Predstaviti zdravstvene vidike, ki jih je potrebno upoštevati v kontekstu migracij in integracije; - izpostaviti vlogo migranta v sistemu zdravstvenega varstva v državah gostiteljicah; - predstaviti in ovrednotiti pravne pravice migrantov do storitev zdravstvenega varstva različnih kategorij migrantov; - identificirati ovire, s katerimi se soočajo migranti pri dostopu do storitev zdravstvenih institucij v državah gostiteljicah; - predstaviti kulturne in jezikovne nesporazume, s katerimi se soočajo migranti v kliničnih okoljih in otežujejo integracijo; - predstaviti vlogo in pomen kulturnega mediatorja in prostovoljca ter komunikacijska orodja za izboljšanje komunikacije med zdravstvenimi delavci in bolniki z migracijskim ozadjem.

Kompetence:

- Udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti zdravstveni vidik migracij, ki je ključen za celostno integracijo migrantov;
- udeleženec je sposoben samostojno presoditi o položaju in obravnavi migrantov v sistemu zdravstvenega varstva v državah gostiteljicah;
- udeleženec je sposoben samostojno kritično osvetliti pravne pravice in obveznosti migrantov do storitev zdravstvenega varstva različnih kategorij migrantov;
- udeleženec je sposoben samostojno problematizirati ovire in dileme migrantov pri dostopu do storitev zdravstvenih institucij v državah gostiteljicah;
- udeleženec je sposoben samostojno izpodbijati pojavnost kulturnih in jezikovnih nesporazumov v kliničnih okoljih, ki krnijo uspešnost celostne integracije migrantov;
- udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti vlogo in pomen medkulturnega mediatorja in prostovoljca ter oceniti primernost posameznih komunikacijskih orodij za izboljšanje komunikacije med zdravstvenimi delavci in bolniki z migracijskim ozadjem.

Potrebno predznanje in izkušnje:

Udeleženci imajo osnovno predznanje in izkušnje na področju zdravja in zdravega načina življenja migrantov in drugih relevantnih ciljnih skupin, ki lahko izhajajo iz različnih področij, npr. socialnega in zdravstvenega varstva, izobraževanja, zaposlovanja in trga dela, javne uprave in pravosodja, organizacij civilne družbe (humanitarne, invalidske, prostovoljne ...) in drugih strokovnih področij.

Pričakovani učni izidi:	<ul style="list-style-type: none"> - Znanja: udeleženec opiše zdravstveni vidiki migracij, pojasni položaj in obravnavo migrantov v sistemu zdravstvenega varstva v državah gostiteljicah, povzame pravno legitimne pravice in obveznosti do storitev zdravstvenega varstva različnih kategorij migrantov, našteje ovire pri dostopu do storitev zdravstvenih institucij v državah gostiteljicah, našteje primere kulturnih in jezikovnih nesporazumov v kliničnih okoljih, opiše vlogo medkulturnega mediatorja in prostovoljca v ter pojasni primerne komunikacijske tehnike med migranti in zdravstvenimi delavci; - veščine: udeleženec analizira migracije z zdravstvenega vidika, klasificira obravnavo migrantov v sistemu zdravstvenega varstva držav gostiteljic, identificira okvir pravno legitimnih pravic in obveznosti do storitev zdravstvenega varstva različnih kategorij migrantov, ugotovi osnovne značilnosti ovir in protislovij pri dostopu migrantov do storitev zdravstvenih institucij v državah gostiteljicah, predvideva možne rešitve za preseganje kulturnih in jezikovnih nesporazumov v kliničnih okoljih, poveže vlogo medkulturnega mediatorja in prostovoljca v kontekstu integracije migrantov z zdravstvenega vidika, analizira primernost različnih komunikacijskih tehnik med deležniki na področju zdravstvenega varstva; - kompetence: udeleženec samostojno ovrednoti zdravstveni vidik migracij, ki je ključen za celostno integracijo migrantov, presoja o položaju in obravnavi migrantov v sistemu zdravstvenega varstva v državah gostiteljicah, kritično osvetli pravno legitimne pravice in obveznosti migrantov do storitev zdravstvenega varstva različnih kategorij migrantov, problematizira ovire in dileme migrantov pri dostopu do storitev zdravstvenih institucij v državah gostiteljicah, spodbija pojavnost kulturnih in jezikovnih nesporazumov v kliničnih okoljih, ki krnijo uspešnost celostne integracije migrantov, ovrednoti vlogo in pomen medkulturnega mediatorja in prostovoljca ter oceni primernost posameznih komunikacijskih orodij za izboljšanje komunikacije med zdravstvenimi delavci in bolniki z migracijskim ozadjem.
Didaktični pristop:	Del vsebine se predstavi frontalno z uporabljenimi metodo razlage, metodo pogovora, metodo diskusije in metodo demonstracije. Del vsebine se smiselno vključi v delo v delavnicah, kjer se uporabijo oblike individualnega dela, dela v dvojicah in dela v skupini. Priporoča se uporaba metode učenje učenja in sodelovalnega učenja.
Preverjanje učnih izidov:	Ob zaključku skupinskega dela predavanj oziroma delavnic bodo predavatelji izvedli končno vsebinsko evalvacijo in analizo usvojenega znanja in razvitih kompetenc z metodo pogovora. Prav tako udeleženci lahko preverijo učne dosežke oziroma učne rezultate s samoevalvacijskimi vprašanji, ki so zastavljena na koncu modula.
Potrebno programska oprema/ učna tehnologija:	<ul style="list-style-type: none"> - Računalnik z zvočniki - projektor - video (npr. You Tube, odlomki filmov...)

Teoretična izhodišča

1. Zdravstveni vidiki migracij

Migracije veljajo za velik socialni, politični in javno zdravstveni izziv držav Evropske unije (Bradby idr. 2015). Ob prihodu večjega števila migrantov se vedno poraja tudi strah pred nalezljivimi boleznimi, pred obremenitvijo nacionalnega zdravstvenega sistema in pred izkoriščanjem zdravstvenih storitev »mimo vrste« (Liberšar 2017).

O zdravju migrantov v Evropi je malo znanega. Države članice poročajo, da so migranti bolj izpostavljeni revščini in različnim oblikam družbene izključenosti, vendar pa večinoma ni poglobljenih raziskav, ki bi pokazale dejavnike, zaradi katerih so v tej situaciji (Lipovec Čebtron 2010). Podatki o zdravju migrantov v Evropi so pomanjkljivi, zaradi česar je težko spremljati in izboljšati zdravje migrantov (Rechel idr. 2013). Eden od razlogov za pomanjkanje podatkov o zdravstvenem stanju migrantov izhaja iz metodoloških problemov in omejitev pri raziskovanju te populacije. Nacionalne raziskave zdravstvenega stanja prebivalstva posameznih evropskih držav so večinoma osnovane na homogenih vzorcih, zaradi česar ne pridobijo podatkov o zdravju etničnih manjšin. Tudi drugi metodološki pristopi se kažejo kot problematični, saj ne ločijo med posameznimi kategorijami migrantov oziroma ne določijo njihovega legalnega statusa, čeprav ravno migrantov status najbolj determinira migrantov dostop do zdravstvenih storitev in posledično njegovo zdravstveno stanje (Lipovec Čebtron 2010). Zdravstveno informacijski sistemi v večini evropskih držav na splošno niso namenjeni identificiranju migrantov in podatki, zbrani v medicinskih sistemih, redko vključujejo take informacije (Rechel idr. 2013).

Migranti so pogosto (vsaj na začetku) bolj zdravi kot prebivalci države gostiteljice, saj migracijski proces oziroma potovanje zahteva dobro zdravje (Lipovec Čebtron 2010; Rechel idr. 2013). Raziskovalci ugotavljajo, da se med migranti v različnih evropskih državah redkeje pojavljajo kronične bolezni, bolezni srca in ožilja, otroci migrantov se redkeje rodijo s prenizko telesno težo ipd. (Lipovec Čebtron 2010). Medtem ko so migranti pogosto razmeroma zdravi, se velikokrat srečujejo s posebnimi zdravstvenimi izzivi in so izpostavljeni številnim situacijam, ki lahko ogrozijo njihovo telesno in duševno zdravje. Velikokrat so specifične potrebe migrantov slabo razumljene, komunikacija med ponudniki zdravstvenih storitev in migranti je pogosto otežena, zdravstveni sistemi pa niso pripravljene ustrezno ukrepati. Eden glavnih razlogov za slabo razumevanja je pomanjkanje podatkov o determinantah zdravja in zdravstvenem stanju migrantov (Rechel idr. 2011). Obstajajo nekatere razlike v zdravju med migranti in ne-migranti. Migranti so bolj dovzetni za sladkorno bolezen, nekatere nalezljive bolezni, zdravstvene težave mater in otrok, poškodbe pri delu in slabše duševno zdravje. Te razlike lahko do neke mere pojasnijo dejavniki tveganja in vzorci bolezni v njihovih državah (večja razširjenost nalezljivih bolezni), slabe življenjske razmere v državah gostiteljicah, nevarno delo in psihološki pritiski, ki so lahko povezani z različnimi vzroki in procesi migracij.

S prihodom v Evropo, katere del je tudi Slovenija, so migranti zdravstveno veliko bolj ogroženi kot lokalni prebivalci, kajti dogaja se, da sicer zdravi ljudje zbolijo šele na poti in zaradi nje. Na zdravje migrantov bi morali gledati širše, predvsem z vidika njihove begunske izkušnje. Marsikdo je namreč moral svojo domovino zapustiti zaradi vojne in v zelo težkih razmerah. Zdravstveno stanje migrantov je zato potrebno gledati v tem kontekstu, upoštevajoč pot, ki so jo opravili peš, v zaprtih tovornjakih, na ladjah, v neugodnih vremenskih razmerah (npr. zelo nizke temperature, dež, sneg ali visoka vročina), in ne gledati samo trenutnega stanja, v katerem so se znašli v našem prostoru (Liberšar 2017).

2. Migranti v sistemu zdravstvenega varstva v državi gostiteljici

Številni podatki kažejo, da je za različne skupine migrantov dostop do zdravstvenega varstva v veliki meri omejen (Zlatar 2017). Prosilci za mednarodno zaščito in tisti, ki jim je priznana mednarodna zaščita, imajo pogosto različen dostop do zdravstvenih storitev (Ager 2014). Dostopnost zdravstvene oskrbe in storitev je zelo odvisna od statusa, ki je migrantu priznan v Republiki Sloveniji (Liberšar 2017).

V Sloveniji lahko nekatere skupine migrantov (nedokumentirani migranti in prosilci za mednarodno zaščito, razen otrok) dostopajo samo do nujnega zdravstvenega varstva in v omejenem obsegu tudi do nekaterih storitev dodatnega zdravstvenega varstva. Oseba s priznano mednarodno zaščito ima enake zdravstvene pravice kot državljani Republike Slovenije. Otroci prosilcev za mednarodno zaščito imajo enake zdravstvene pravice kot slovenski otroci. Prav tako imajo nosečnice enake pravice kot noseče državljanke Slovenije, enako pa velja tudi za vse zdravstvene storitve za ženske, povezane s kontracepcijo, porodom in nego otroka. Najtežje je odraslim prosilcem za mednarodno zaščito in drugim migrantom, ki v Republiki Sloveniji nimajo takega statusa, ki bi jim na zdravstvenem področju omogočal več kot le nujno zdravstveno pomoč (Liberšar 2017).

Mladoletni prosilci in prosilci, ki so mladoletniki brez spremstva, so upravičeni do zdravstvenega varstva v enakem obsegu kot otroci državljanov, ki imajo obvezno zdravstveno zavarovanje. V enakem obsegu so do zdravstvenega varstva upravičeni tudi šolajoči se otroci po 18. letu starosti, in sicer do konca šolanja, vendar največ do dopolnjenega 26. leta starosti. Pomembno pa je poudariti, da si osebne pediatri za otroke prosilci ne morejo izbrati. Vsi otroci prosilcev morajo biti po zakonu cepljeni po programu obveznega cepljenja otrok, enako kot velja za otroke državljanov (Bombač, Lipovec Čebren idr. 2017).

Prosilke, ki so noseče, imajo enake pravice kot noseče državljanke. Imajo torej pravico do zdravstvene oskrbe v nosečnosti (npr. ginekoloških in ultrazvočnih pregledov ter laboratorijskih preiskav) in ob porodu. Enake pravice kot državljanke imajo tudi glede kontracepcijskih sredstev (npr. kontracepcijskih tabletk in materničnega vložka) in prekinitve nosečnosti. Do zaključenega desetega tedna, ki se šteje od prvega dne zadnje menstrualne krvavitve, je odločitev o prekinitvi nosečnosti stvar osebne odločitve ženske, enako, kot velja za državljanke Slovenije. Zdravljenje neplodnosti po doslej veljavnem zakonu prosilkam in prosilcem ne pripada (Bombač, Lipovec Čebren idr. 2017).

Ranljiva oseba s posebnimi potrebami ima pravico do dodatnega obsega zdravstvenih storitev, vključno s psihoterapevtsko pomočjo, ki ga odobri medresorska strokovna komisija. Pojem je opredeljen, kjer je navedeno, da je ranljiva oseba s posebnimi potrebami »mladoletnik, mladoletnik brez spremstva, invalidna oseba, starejša oseba, nosečnica, starš samohranilec z mladoletnim otrokom, žrtev trgovanja z ljudmi, oseba z motnjami v duševnem razvoju, oseba s težavami v duševnem zdravju in žrtev posilstva, mučenja ali drugih težjih oblik psihičnega, fizičnega in spolnega nasilja«.

Dostop do zdravstvenega varstva je za prosilce za mednarodno zaščito zelo omejen, saj v obvezno zdravstveno zavarovanje niso vključeni, ampak imajo dostop le do nujne medicinske pomoči, z določenimi izjemami (Lipovec Čebren, Keršič Svetel in Pistotnik 2016). V obvezno zdravstveno zavarovanje so vključene osebe, ki jim je Republika Slovenija priznala mednarodno zaščito v obliki statusa begunca ali subsidiarno zaščito (Bombač, Lipovec Čebren idr. 2017). Slovenija se v tem oziru kaže kot bolj restriktivna od nekaterih drugih držav (na primer, Italija, posamezni deli Španije), kjer prosilci z državljani delijo iste zdravstvene pravice (Lipovec Čebren, Keršič Svetel in Pistotnik 2016). Brezplačna zdravstvena oskrba je prosilcem na voljo samo v primerih nujne zdravstvene pomoči oziroma po predhodni odobritvi medresorske strokovne komisije. Izjema so mladoletniki, ki so

upravičeni do zdravstvenih storitev v enakem obsegu kot slovenski državljani, ženske v zvezi z reproductivnim varstvom ter osebe, ki jim medresorska komisija odobri večji obseg zdravstvenih storitev. Samoplačniško imajo prosilci dostop do zdravstvene oskrbe enako kot državljani. Vendar pa v večini primerov prvih 9 mesecev prosilci nimajo možnosti dela, prejemajo nizko mesečno žepnino, kar pomeni, da je njihova zmožnost plačila zdravstvene oskrbe odvisna od prihrankov oziroma denarja, če jim ga pošiljajo svojci (Bombač, Lipovec Čebtron idr. 2017). Omejene zdravstvene pravice za prosilce imajo dodatno negativne posledice zato, ker postopek odločanja o prošnji za mednarodno zaščito (azil) lahko traja tudi več mesecev ali let, zato so mnogi prosilci daljše obdobje brez ustrezne zdravstvene oskrbe, kar se kaže v poslabšanju zdravstvene situacije kronično obolelih ter drugih ranljivih skupin (starejši, osebe z vojnimi travmami, žrtve trgovine z ljudmi itd.) (Pistotnik in Lipovec Čebtron 2015).

Koncept oskrbe, ki temelji na zagotavljanju nujne medicinske pomoči, ne more biti učinkovit, ko so prosilci nastanjeni v Sloveniji za daljše časovno obdobje kot je nekaj mesecev ali celo let. V primeru oskrbe odraslih prosilcev, ki jim pripada zgolj nujna medicinska pomoč, sta dokončna oskrba in diagnostika zdravstvenih stanj po zakonu otežena. S tovrstno težavo se srečujejo tako prosilci kot zdravstveno osebje (Bombač, Lipovec Čebtron idr. 2017).

Če zdravnik ob pregledu prosilca za mednarodno zaščito presodi, da gre za nujno zdravljenje in oseba potrebuje napotnico za nadaljnjo obravnavo, jo zdravnik označi s stopnjo nujnosti 1 (nujno). S takšno napotnico je prosilec upravičen do brezplačne nujne oskrbe pri kliničnem specialistu. V primeru hude prizadetosti mu po presoji zdravnika pripada tudi prevoz z reševalnim vozilom. Če ne gre za nujno zdravljenje, zdravnik napotnico označi s stopnjo nujnosti 2 (hitro) ali 3 (redno). Takšno napotnico naslovijo zaposleni v azilnem domu skupaj s prošnjo in izvidi zdravnika na medresorsko strokovno komisijo (Komisija za dodatni obseg zdravstvenih storitev), ki odloča o odobritvi plačila storitve, ki je zahtevana na napotnici. V primeru, da prosilec potrebuje zdravila, jih zdravnik predpiše na recept. Stroške zdravil, ki so na t. i. pozitivni ali vmesni listi, krije Ministrstvo za zdravje. Prosilec lahko naenkrat prejme zdravila, ki zadostujejo za največ 3 mesece. Zdravila s t. i. negativne liste mora plačati prosilec sam oziroma podati prošnjo medresorski strokovni komisiji, ki bo presojala, ali bo zdravilo za prosilca brezplačno. Bolnišnično zdravljenje je prosilcem dostopno, če gre za nujno zdravljenje ali po predhodni odobritvi komisije. Osebnega zdravnika (torej splošnega zdravnika, ginekologa ali pediatra) in zobozdravnika si prosilec po zakonu ne more izbrati (Bombač, Lipovec Čebtron idr. 2017).

Konkretno zdravstveno stanje prosilcev za mednarodno zaščito pogosto ne spada v nujno zdravstveno obravnavo, vsaj ne po definiciji in na podlagi zakonov, ali pa se ta nujnost interpretira zelo različno. Z vidika celovitega zdravstvenega stanja in predhodnih zdravstvenih stanj, predvsem pa z vidika njihove begunske izkušnje (pot, travmatiziranost, strah, beg, smrtna nevarnost itd.), bi bilo zdravljenje nujno tudi v medicinsko nenujnih primerih in bi jim bilo treba zagotoviti ustrezno zdravstveno oskrbo, ki ne otežuje življenja in ne slabša zdravstvenega stanja. Zdravstveno varstvo prosilcev za mednarodno zaščito določa Zakon o mednarodni zaščiti, ki določa med drugim, da se prosilcem zdravstveno varstvo zagotavlja iz državnega proračuna. Tudi če poznamo njihove zakonsko zagotovljene pravice na zdravstvenem področju, torej predvideno zdravstveno obravnavo, pa se že tu pojavljajo prve ovire pri dostopanju do zdravnika, kajti slovenski zdravstveni sistem je vezan na Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, zato tudi zdravstveni delavci razmišljajo v teh okvirih in se pri vsakem primeru znajdejo pred vprašanjem, kdo bo plačnik storitev in v kakšnem obsegu sploh lahko prosilca zdravijo. Druga ovira pa so dolgotrajni azilni postopki, zaradi česar ostanejo številni prosilci v Sloveniji več mesecev, tudi nekaj let, in so v tem času brez možnosti za ureditev zdravstvenega zavarovanja, ne glede na dolžino svojega bivanja pri nas pa imajo pravico le do nujne medicinske pomoči (Liberšar 2017).

Prosilci za mednarodno zaščito so s trenutnimi pravicami na področju zdravstvenega varstva v nezavidljivem položaju, in to zlasti zato, ker se o njihovi prošnji za mednarodno zaščito odloča zelo dolgo, lahko tudi po več mesecev in celo let. Tako lahko živijo v Sloveniji nekaj let, ves ta čas pa imajo pravico le do nujne medicinske pomoči, razen otrok in določenih skupin žensk. Poleg tega je težava tudi v tem, da v Sloveniji nimamo pravil, ustaljenih postopkov oziroma primernih navodil za zdravstveno obravnavo prosilcev (Bombač, Breclj idr. 2017).

3. Pravne pravice do storitev zdravstvenega varstva različnih kategorij migrantov

Tistim, ki imajo priznano mednarodno zaščito (begunci in subsidiarna zaščita), pripada pravica do obveznega zdravstvenega zavarovanja. V Sloveniji imamo sistem obveznega osnovnega in prostovoljnega dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja. Obvezno zdravstveno zavarovanje krije samo najbolj splošne in nujne zdravniške preglede in storitve. Za ostale storitve (npr. pri zdravnikih specialistih, v bolnišnici, mnoga zdravila, večje zobozdravstvene posege itd.) pa je treba doplačati ali si urediti dopolnilno zdravstveno zavarovanje, ki krije razliko med polno ceno zdravstvene storitve in deležem, ki ga krije obvezno zdravstveno zavarovanje. Dopolnilno zdravstveno zavarovanje je prostovoljno zavarovanje, ki ga lahko sklenejo osebe z urejenim obveznim zdravstvenim zavarovanjem pri eni izmed treh slovenskih zavarovalnic: Vzajemna, Triglav zdravstvena zavarovalnica in Adriatic Slovenica. Dopolnilno zdravstveno zavarovanje krije razliko med polno ceno zdravstvene storitve in deležem, ki ga krije obvezno zdravstveno zavarovanje, oziroma del razlike pri določenih zdravilih in medicinskih pripomočkih. Otroci ter dijaki in študentje, ki se redno šolajo in so mlajši od 26 let, imajo pravico do zdravstvenega varstva v celoti oziroma v enaki meri kot državljani Republike Slovenije in ne potrebujejo dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, saj imajo zdravstvene storitve v celoti krite iz obveznega zdravstvenega zavarovanja (*Vodnik po slovenskem zdravstvenem sistemu za migrante* 2016). Poleg omenjenih imajo pravni status, ki omogoča vstop v sistem obveznega zdravstvenega zavarovanja, tudi osebe z dovoljenjem za stalno prebivanje, osebe z dovoljenjem za začasno bivanje (osebe, ki imajo dovoljenje za začasno bivanje na podlagi pogodbe o zaposlitvi ali družinski člani na osnovi zaposlenega družinskega člana) in tujci, ki se izobražujejo ali izpopolnjujejo v Republiki Sloveniji. Prosilci za mednarodno zaščito, osebe z dovoljenjem za zadrževanje, žrtve trgovine z ljudmi in žrtve nezakonitega zaposlovanja ter sezonski delavci brez pogodb o zaposlitvi nimajo pravnega statusa, ki bi omogočal vstop v sistem obveznega zdravstvenega zavarovanja (Lipovec Čebren in Pistotnik 2016).

Tem osebam se v Sloveniji skladno z mednarodnimi smernicami in zakonodajo zagotovijo pravice do (Vlada Republike Slovenije, b. d.):

1. nujne medicinske pomoči in nujnega reševalnega prevoza;
2. nujnega zdravljenja po odločitvi zdravnika, pri zdravstvenih stanjih, ki neposredno ogrožajo življenje posameznika;
3. zdravljenja vročinskih stanj in preprečevanja širjenja infekcije, ki bi utegnila voditi v epidemično širjenje bolezni in do septičnega stanja;
4. zdravljenja oziroma preprečevanja zastrupitev;
5. zdravila za zdravljenje teh stanj;
6. zdravstvenega varstva žensk – zdravstvene oskrbe v nosečnosti in ob porodu;
7. dodatnega obsega zdravstvenih storitev ranljivim osebam s posebnimi potrebami, izjemoma pa tudi drugim prosilcem;

8. zdravstvenega varstva pod enakimi pogoji kot za državljane Republike Slovenije, če so prosilci mladoletni oziroma so prosilci mladoletniki brez spremstva.

Vsak človek (tudi prosilec za mednarodno zaščito) ima pravico do nujne medicinske pomoči, o nujnosti zdravljenja pa odločajo osebni zdravnik oziroma pristojne zdravniške komisije skladno s splošnimi akti Zavoda za zdravstveno zavarovanje. Nujna medicinska pomoč vključuje oživljanje, storitve za ohranjanje življenjskih funkcij in za preprečitev hudega poslabšanja zdravstvenega stanja nenadno obolelih, poškodovanih in kronično bolnih. Storitve se zagotavljajo do stabilizacije življenjskih funkcij oziroma do začetka zdravljenja na ustreznem mestu. V storitve nujne medicinske pomoči so vključeni tudi nujni reševalni prevozi (Liberšar 2017). V Uradnem listu je v Zakonu o mednarodni zaščiti v poglavju o pravicah in dolžnostih prosilcev v 78. členu navedeno, da ima prosilec na področju sprejema pravico do nujnega zdravljenja. Brezplačne zdravstvene storitve za prosilce so opredeljene v 86. členu Zakona o mednarodni zaščiti (Bombač, Lipovec Čebren idr. 2017) in vključujejo (Zakon o mednarodni zaščiti, 86. čl.):

- 1) nujno zdravljenje prosilcev, ki obsega pravico do:
  1. nujne medicinske pomoči in nujnega reševalnega prevoza po odločitvi zdravnika ter pravico do nujne zobozdravstvene pomoči;
  2. nujnega zdravljenja po odločitvi lečečega zdravnika, ki obsega:
    - ohranitev življenjsko pomembnih funkcij, zaustavljanje večjih krvavitev oziroma preprečitev izkrvavitve;
    - preprečitev nenadnega poslabšanja zdravstvenega stanja, ki bi lahko povzročilo trajne okvare posameznih organov ali življenjskih funkcij;
    - zdravljenje šoka;
    - storitve pri kroničnih boleznih in stanjih, katerih opustitev bi neposredno in v krajšem času povzročila invalidnost, druge trajne okvare zdravja ali smrt;
    - zdravljenje vročinskih stanj in preprečevanje širjenja infekcije, ki bi utegnila voditi do septičnega stanja;
    - zdravljenje oziroma preprečevanje zastrupitev;
    - zdravljenje zlomov kosti oziroma zvinov ter drugih poškodb, pri katerih je nujno posredovanje zdravnika;
    - zdravila s pozitivne in vmesne liste v skladu s seznamom medsebojno zamenljivih zdravil, ki so predpisana na recept za zdravljenje navedenih bolezni in stanj;
  3. zdravstvenega varstva žensk: kontracepcijskih sredstev, prekinitve nosečnosti, zdravstvene oskrbe v nosečnosti in ob porodu;
- 2) ranljiva oseba s posebnimi potrebami, izjemoma pa tudi drug prosilec, ima pravico do dodatnega obsega zdravstvenih storitev, vključno s psihoterapevtsko pomočjo, ki ga odobri in določi komisija iz četrtega odstavka 83. člena tega zakona;
- 3) mladoletni prosilci in prosilci, ki so mladoletniki brez spremstva, so upravičeni do zdravstvenega varstva v enakem obsegu kot otroci, ki so obvezno zdravstveno zavarovani kot družinski člani. V enakem obsegu so do zdravstvenega varstva upravičeni tudi šolajoči otroci po 18. letu starosti, in sicer do konca šolanja, vendar največ do dopolnjenega 26. leta starosti.

V okviru Ministrstva za notranje zadeve deluje posebna komisija, ki lahko odobri dodatni obseg zdravstvenih storitev tudi odraslim prosilcem, ki imajo po zakonu pravico le do nujne medicinske pomoči. Vloga te komisije je zagotavljati dodatne zdravstvene storitve in širšo zdravstveno obravnavo, ki ne spada med nujno medicinsko pomoč. Komisija je sestavljena iz predstavnikov Mini-

strstva za notranje zadeve, Ministrstva za zdravje, zdravnika in predstavnika nevladnih organizacij (Liberšar 2017).

4. Ovire pri dostopu do storitev zdravstvenih institucij v državah gostiteljicah

Dejavniki, kot so konflikti, diskriminacija in pomanjkanje zaposlitvenih možnosti v državah izvora, prispevajo k migracijskim vzorcem. Države danes uporabljajo različne strategije, da odvrčajo priseljence od prehoda meje, od mejnih patrolj do preverjanja identitete, pridržanj in deportacij (Hacker idr. 2011) and the creation of the Immigration and Customs Enforcement (ICE. V Evropski uniji so politike, ki omejujejo dostop nezakonitih priseljencev do zdravstvenega varstva, zelo razširjene in se precej razlikujejo (Cuadra 2012).

Obstaja več ravni ovir pri dostopu do zdravstvene oskrbe. To so ovire na področju politike, v sistemu zdravstvenega varstva in na ravni posameznika. Politika se osredotoča na vprašanja, povezana z zakoni, vključno z dostopom do zavarovanja in omejitvami glede vrste zdravstvene oskrbe, ki bi jo lahko migranti uporabili. Sistem zdravstvenega varstva se osredotoča na birokracijo, zmogljivost, stroške in vprašanje diskriminacije, ki se pojavlja v zdravstvenih ustanovah. Na ravni posameznika so ovira različni strahovi migrantov pred deportacijo, stigmatizacija, komunikacijske sposobnosti in pomanjkanje denarja (Hacker idr. 2015) policies that limit health care access have become prevalent. Barriers to health care for undocumented immigrants go beyond policy and range from financial limitations, to discrimination and fear of deportation. This paper is aimed at reviewing the literature on barriers to health care for undocumented immigrants and identifying strategies that have or could be used to address these barriers. To address study questions, we conducted a literature review of published articles from the last 10 years in PubMed using three main concepts: immigrants, undocumented, and access to health care. The search yielded 341 articles of which 66 met study criteria. With regard to barriers, we identified barriers in the policy arena focused on issues related to law and policy including limitations to access and type of health care. These varied widely across countries but ultimately impacted the type and amount of health care any undocumented immigrant could receive. Within the health system, barriers included bureaucratic obstacles including paperwork and registration systems. The alternative care available (safety net. Ena od pogostejših ovir migrantov, ki prihajajo v Evropsko unijo, pri dostopu do zdravstvenih storitev so neustrezne pravne pravice, če pa pravni okvirji obstajajo, pa je težava v spoštovanju in sprejemanju migrantov v praksi (Pace 2011). Za migrante lahko predstavlja dostop do zdravstvene oskrbe veliko oviro. Nekatere ovire so podobne tistim, s katerimi se soočajo dolgotrajne etnične manjšine in lahko vključujejo: pomanjkanje znanja o razpoložljivih storitvah, jezikovne ovire in različen kulturni odnos do zdravja in zdravstvenega varstva (Stanciole in Huber 2009).

Migranti imajo pogosto oviran ali onemogočen dostop do zdravstvenih storitev, do katerih pogosto ne morejo priti zaradi nezmožnosti plačevanja zdravstvenega zavarovanja (Lipovec Čebren, Keršič Svetel in Pistotnik 2016).

Ovire, s katerimi se migranti srečujejo pri dostopu do zdravstvenih storitev oziroma zdravstvenih ustanov in znotraj zdravstvenih ustanov, so različne (Farkaš Lainščak, Buzeti in Maučec Zakotnik 2015; Lipovec Čebren, Keršič Svetel in Pistotnik 2016):

- geografska oddaljenost od zdravstvenih ustanov: migranti so pogosto soočeni z velikimi finančnimi težavami, zato si težko privoščijo poti v kraj, v katerem je zdravstvena ustanova;
- dolge čakalne dobe;
- (pre)draga doplačila za zdravstvene storitve in zdravila: tudi v primeru urejenega zdravstvenega zavarovanja (obveznega in dopolnilnega) so stroški za zdravila in

zdravstvene storitve (npr. zobozdravstvene, ortopedske pripomočke idr.) previsoki, posledično si jih mnogi migranti ne morejo privoščiti, zato ostanejo brez (nujno) potrebnega zdravljenja;

- težko dostopno ali nedostopno zdravstveno zavarovanje zaradi:
  - določila o »zamrzovanju« oziroma »zadrževanju pravice do zdravstvenih storitev«, ki predvideva, da se lahko oseba, ki ni poravnala prispevkov za zdravstveno zavarovanje, zavaruje le, če za nazaj poravnava svoj dolg. Za mnoge migrante, ki običajno ne zmorejo plačevati prispevkov sproti, pomeni zadolževanje pri zdravstvenih zavarovalnicah dodatno poglobljanje revščine;
  - otroci migrantov, ki imajo v Sloveniji dovoljenje za zadrževanje ali za začasno bivanje in niso zaposleni, pogosto nimajo dostopa do obveznega zdravstvenega zavarovanja, čeprav po zakonu vsem otrokom do 18. leta v Sloveniji pripada pravica do obveznega zdravstvenega zavarovanja;
  - izključenosti določenih kategorij migrantov (nedokumentirani migranti, prosilci za mednarodno zaščito, osebe z dovoljenjem za zadrževanje, nezaposlene osebe z dovoljenjem za začasno bivanje), ki nimajo dostopa do obveznega zdravstvenega zavarovanja, zato se lahko v Sloveniji zavarujejo le preko komercialnih zavarovanj. Za mnoge predstavlja to previsok strošek, zato ostajajo nezavarovani;
- oviran dostop do nujne medicinske pomoči:
  - čeprav je po zakonu vsakdo, ne glede na zdravstveno zavarovanje, lahko deležen brezplačnega nujnega zdravljenja, v nekaterih primerih zdravstveni delavci nezavarovanim osebam zdravljenje odrečejo ali jih obravnavajo kot samoplačnike, kljub temu da gre za nujno zdravljenje;
  - v primeru, da oseba ni zmožna plačati stroškov zdravljenja, ki se izkaže za nenujno, mora zdravstvena ustanova sprožiti dolgotrajen postopek izterjave od posameznika;
- neenaka obravnava »ranljivih« skupin: vse obravnavane »ranljive« skupine, tudi migranti, poročajo o primerih neenake, diskriminatorne obravnave v zdravstvenih ustanovah. Pogosto je taka obravnava posledica nepoznavanja in neinformiranosti zdravstvenih delavcev o specifičnih težavah in potrebah »ranljivih« posameznikov, ki se običajno odzivajo z nezaupanjem do zdravstvenih delavcev, izogibajo se zdravstvenim ustanovam in odlašajo z zdravljenjem;
- kulturni in jezikovni nesporazumi:
  - zaradi nepoznavanja kulturnega ozadja in pomanjkanja kulturne kompetence zdravstvenih delavcev prihaja pri migrantih do vrste kulturnih nesporazumov, ki dodatno poglobljajo kulturno distanco in prispevajo k negativnim izkušnjam posameznikov z zdravstvenim sistemom;
  - zaradi odsotnosti usposobljenih tolmačev in/ali prevajalcev v zdravstvenih ustanovah se med zdravstvenimi delavci in migranti pojavljajo jezikovne ovire ter vrsta jezikovnih nesporazumov, ki prispevajo k manj kakovostni zdravstveni obravnavi;
- večina obravnavanih »ranljivih« skupin ima težave z dostopom do obveznega zdravstvenega zavarovanja, zato mnogi posamezniki niso vključeni v preventivne programe. Čeprav bi se preventivnih programov načeloma želeli udeležiti, pa posvečajo predvsem pozornost reševanju ovir, da bi imeli dostop do najbolj osnovnih zdravstvenih potreb.

5. Kulturni in jezikovni nesporazumi v kliničnih okoljih

Danes so meje znotraj Evropske unije bolj odprte, prehod ljudi med različnimi kulturnimi okolji vsakodneven, olajšan je svoboden pretok ljudi. Poleg tega EU spodbuja k internacionalizaciji insti-

tucij znotraj posameznih držav članic. Nove migracije, ki so del globalizacije, so pripeljale do večje kulturne ali etnične raznolikosti v državah (Hvalič Touzery 2014). Zaradi omenjenih trendov se ljudje v vsakdanjem in tudi poklicnem življenju vse bolj soočajo s kulturno raznoliko populacijo (Hvalič Touzery, Smodiš in Kalender Smajlovič 2016).

Kulturni dejavniki ključno determinirajo odnos med zdravstvenim osebjem in bolnikom, pri čemer ne gre le za pogoste jezikovne nesporazume (oziroma odsotnost prevajalcev), temveč za prisotnost kulturnih razlik, ki izhajajo iz bolnikovega in zdravnikovega različnega dojemanja vzrokov in kategorij bolezni ter zdravljenja le-teh (Farkaš Lainščak, Buzeti in Maučec Zakotnik 2015). Jezik in kultura sta ključna pri razumevanju zdravstvenih informacij. Kulturno vezana prepričanja, vrednote in želje osebe vplivajo na to, kako si oseba razlaga zdravstvena sporočila (Andrulis in Brach 2007).

Kulturni nesporazumi mnogokrat izhajajo iz raznolikosti jezikov in kulture, pa tudi razlik med spoloma in starostjo. Takšen primer je interakcija z migranti ali različnimi družbeno kulturnimi razredi (Profita 2013). Zaradi nepoznavanja kulturnega ozadja in pomanjkanja kulturne kompetence zdravstvenih delavcev prihaja pri določenih »ranljivih« skupinah (migranti, Romi) do vrste kulturnih nesporazumov, ki dodatno poglobljajo kulturno distanco in prispevajo k negativnim izkušnjam posameznikov z zdravstvenim sistemom. Zaradi odsotnosti usposobljenih tolmačev in/ali prevajalcev v zdravstvenih ustanovah se med zdravstveni delavci in nekaterimi »ranljivimi« skupinami (tudi migranti) pojavljajo jezikovne ovire ter vrsta jezikovnih nesporazumov, ki prispevajo k manj kvalitetni zdravstveni obravnavi (Farkaš Lainščak, Buzeti in Maučec Zakotnik 2015).

Na naraščanje števila priseljencev in etničnih manjšin se zdijo zdravstvene ustanove v Sloveniji povsem nepripravljene, zato ne preseneča, da je v zdravstveni obravnavi zaznati vse več kulturnih in jezikovnih nesporazumov. Raziskava je pokazala, da zdravstveni delavci večinoma ne poznajo kulturnega ozadja uporabnikov ter ne znajo ustrezno ravnati v primeru kulturnih nesporazumov. Slednje dodatno pogloblja kulturno distanco in prispeva k negativnim izkušnjam posameznikov s sistemom zdravstvenega varstva. Podobno velja tudi za jezikovne ovire, predvsem v odnosu med zdravstvenimi delavci in nekaterimi »ranljivimi« skupinami, tudi migranti. Zdravstveni delavci vidijo vzrok za to v pomanjkanju usposabljanj, na katerih bi lahko razvijali kulturne kompetence (Farkaš Lainščak 2016).

Do mnogih kulturnih nesporazumov z zdravstvenimi delavci prihaja zaradi drugačnih prepričanj in praks o zdravju in zdravljenju med številnimi priseljenci. Dodatna ovira oziroma možnost nesporazumov so jezikovne bariere, kar lahko privede do številnih komplikacij v zdravstveni oskrbi (Bofulin in Bešter 2010; Farkaš Lainščak 2016).

Kultura lahko vpliva na sprejemanje izraza fizične bolečine, izražanje bolečine, dojetje fizičnega dotika (kdo se lahko dotakne koga in v kakšnem kontekstu; v nekaterih kulturah se moški ne morejo dotikati žensk), uporabe roke (nekateri kulture uporabljajo desno in levo roko za različne funkcije), zasebnosti, prehrane, negovalnih postopkov, higiene, čistoče ter poročanja o slabih novicah (Begoña García-Navarro, Martins in Da Costa 2017).

Najbolj pogoste napake in kulturni nesporazumi pri komuniciranju v zdravstvenih okoljih, ki lahko povzročijo težave zaradi kulturnih razlik, se pojavljajo na naslednjih področjih medsebojnih stikov (Bofulin idr. 2016):

- jezik pogovora ni tak, da bi ga povsem enoznačno razumeli vsi sodelujoči: ni nujno, da gre za različne jezike, zelo resen problem so lahko tudi žargoni in narečja (na primer slovenski jezik je izjemno bogat z narečji – lahko se zgodi, da se prebivalci različnih predelov Slovenije težje razumejo med seboj). Na jezikovne nesporazume lahko vplivajo slovnična struktura, besednjak, melodija glasu, intonacija, ritem, hitrost govora, poudarki in premori. Posebno pomembno je upoštevati kulturne razlike pri pomenu tišine;

- uporaba strokovnega medicinskega žargona: medicinsko izobraženi ljudje se pogosto ne zavedajo, da medicinski žargon razumejo le redki uporabniki;
- metafore, rekla in šale so zelo močno kulturno pogojeni: možnosti za nesporazume so na tem področju zelo velike. Kar se enim zdi smešno, je lahko za druge zelo žaljivo (na primer naslavljanje uporabnika: uporaba lastnega imena namesto priimka, vikanje in druge oblike izražanja spoštovanja);
- pogovor o osebnih zadevah v ali brez prisotnosti drugih ljudi;
- uporaba digitalnega (podatkovnega) ali analognega (narativnega, metaforičnega) načina sporočanja;
- razmerje med neposredno izraženo vsebino in posredno izraženo vsebino sporočila (še posebno so te razlike očitne pri sporočanju slabih novic, v kriznem komuniciranju in pri pogovorih o »kočljivih« temah);
- stiki med različnimi starostnimi skupinami in med spoloma (vloge starostnih skupin in spolov so v različnih kulturah lahko zelo različne; prav tako je zelo različno, kaj je sprejemljivo, dopustno ali spoštljivo oziroma nespoštljivo pri stikih med različnimi starostnimi skupinami in med spoloma);
- nerazumevanje pomena, ki ga imajo meje telesa (vstopanje v osebni prostor), prav tako pa zahteva po razgaljanju nekaterih telesnih delov (podplati, zatilje, gola nepokrita glava, intimni predeli telesa) ter dotikanje (pri čemer je posebno občutljivo vprašanje dotikanje otrok);
- odvzem vzorcev tkiv;
- opustitev uvodne predstavitve, seznanjanja, vljudnostnih fraz na začetku pogovora (»kar naravnost k stvari«, pristop k morda kočljivim zdravstvenim težavam);
- načini, kako izreči opravičilo, če je to potrebno (ne da bi zrušili zaupanje in avtoriteto), kako izraziti nestrinjanje, kako izraziti nerazumevanje, kako zaprositi ali sprejemati pomoč, kako dajati ali sprejemati navodila, izražanje nelagodja in bolečine;
- drža pri sedenju, očesni stik;
- geste: zlasti velike so kulturne razlike v pomenih kretenj z rokami in glavo.

Kulturne in jezikovne razlike lahko povzročijo različne nesporazume, ki lahko resno vplivajo na izide zdravljenja in pacientovo varnost (Crawford, Candlin in Roger 2017). Poznavanje različnih načinov življenja, kulturnih praks in prepričanj ter pogledov na svet omogoča nudenje boljše oskrbe in pomaga, da se izognemo nesporazumom med zdravstvenimi delavci, uporabniki in njihovimi svojci (Jelenc, Keršič Svetel in Lipovec Čebtron 2016). Pri obravnavi oseb iz drugih kulturnih okolij moramo imeti v mislih, da lahko pride do jezikovnih in kulturnih nesporazumov, zato je pomembno, da sproti preverjamo, ali smo uporabnika razumeli oziroma je on razumel nas. V primeru, da prihaja do ovir v komunikaciji, poiščimo pomoč tolmača ali medkulturnega mediatorja (Lipovec Čebtron in Pistotnik 2016).

6. Vloga medkulturnega mediatorja in prostovoljca

Medkulturno mediacijo opredeljujemo kot vse dejavnosti, katerih cilj je zmanjšanje negativnih posledic jezikovnih ovir, socialnokulturnih razlik in nesoglasij med etničnimi skupinami v zdravstvenih ustanovah. Poleg premostitve jezikovnih in kulturnih ovir je pomembna razsežnost medkulturnega posredovanja olajševati terapevtski odnos med ponudnikom oskrbe in pacientom (Verrept in Coune 2016). Medkulturno mediatorstvo je mednarodno uveljavljen koncept in praksa, ki se uporablja za zmanjševanje neenakosti in zagotavljanje kakovostne obravnave v zdravstvenih in drugih ustanovah (Bofulin idr. 2016). Namenjeno je preprečevanju nesporazumov, ki vznikajo ob jezikovnih, kulturnih, socialnih in drugih razlikah med uporabniki in izvajalci v zdravstvenih

ustanovah v javnem in zasebnem sektorju (Bofulin idr. 2016). Kultura v tem kontekstu ne zajema le posameznikovega etničnega ozadja, temveč vključuje še vse druge ekonomske in socialne vidike življenja, ki povzročajo pojav različnih nesporazumov. V tem okviru je mediacija več kot zgolj jezikovno tolmačenje, saj vključuje tudi prevajanje različnih pojmovanj in praks. Če bi lahko za tolmačenje rekli, da je prevajanje jezika, mediacija prevaja kulturne pomene (Bowen 2001 v Lipovec Čebren 2017, 54).

Migranti, ki pridejo v Evropo, niso ena sama homogena skupina in jih tudi ni mogoče razdeliti na več manjših homogenih skupin. Med njimi obstaja veliko razlik v družbenem, kulturnem, socialno-ekonomskem, etničnem in verskem pogledu (Rotar Pavlič in Vičič 2017). Pri migrantih se poleg kulturnih nesporazumov pojavljajo številni jezikovni nesporazumi, saj v slovenskih zdravstvenih ustanovah ni usposobljenih tolmačev in medkulturnih mediatorjev, kot je to praksa v tujini (Chiarenza idr. 2016). Pri zdravstveni obravnavi prosilcev je treba premostiti kulturne in jezikovne ovire. Pri tem lahko pomagajo kulturni mediatorji, ki poznajo tako slovenski jezik in kulturo kot jezik in kulturo izvirne države, pomembno pa je, da dobro poznajo tudi zdravstveno terminologijo in da znajo prevajati, torej da prevajajo nepristransko, da v prevod ne vpletajo svojega mnenja in da podatkov med prevajanjem ne spreminjajo (Liberšar 2017).

Medkulturni mediator je strokovno usposobljena oseba, ki nastopa kot tretja oseba v odnosu med uporabnikom in izvajalcem. V zdravstvenih ustanovah medkulturni mediator predstavlja most med zdravstvenimi delavci in uporabniki (Bofulin idr. 2016). Omogoča komunikacijo med ljudmi iz različnih družbenih in kulturnih okolij ter deluje kot most med priseljenci ter nacionalnimi in lokalnimi združenji, zdravstvenimi organizacijami, službami in uradi. (Radulescu in Mitrut 2012). Medkulturni mediator je ključnega pomena, saj lahko zagotovi »svetlobo« v številnih konfliktnih situacijah, ki jih povzroča pomanjkanje znanja o pacientovi kulturi (Begoña García-Navarro, Martins in Da Costa 2017). Medkulturni mediator tako ni samo oseba, ki govori jezik določene etnične ali kulturne skupnosti, temveč je predvsem oseba, ki »govori« kulturo uporabnika (Bofulin idr. 2016).

Ključne naloge medkulturnega mediatorja so:

- interpretacija – ustrezna razlaga (zdravstvene) težave uporabnika ter interpretacija navodil/pojasnil zdravstvenega delavca;
- posredovanje med kulturo uporabnika in kulturo zdravstvenega delavca;
- nudenje praktične pomoči uporabniku, a tudi čustvene podpore, kadar je ta potrebna;
- urejanje konfliktnih situacij, predvsem takrat, kadar so vzrok jezikovni ali kulturni nesporazumi;
- zagovorništvo v primerih, ko je ogroženo uporabnikovo blagostanje ali dostojanstvo oziroma je soočen z diskriminacijo ali rasizmom;
- sodelovanje z uporabniki tudi po posegih in pregledih – medkulturni mediator preveri, ali potrebujejo pomoč ali dodatno posredovanje v odnosu do zdravstvenih delavcev;
- sodelovanje z zdravstvenimi delavci in administracijo – opozarjanje in poučevanje o problemih, s katerimi se soočajo uporabniki iz etničnih ali kulturnih manjšin;
- nudenje dodatne pomoči uporabniku – izobraževanje, nasveti glede zdravstvene oskrbe.

V Sloveniji se vse več zdravstvenih delavcev vsakodnevno srečuje z uporabniki iz drugih kulturnih in družbenoekonomskih okolij, ki ne govorijo in ne razumejo (dobro) slovenskega jezika in/ali imajo drugačne zdravstvene prakse in različno dojemajo telo, bolečino, zdravje in bolezni ter slabše poznajo delovanje sistema zdravstvenega varstva v Sloveniji (Chiarenza idr. 2016). Medkulturni mediator je v takšnih primerih sposoben nuditi natančno interpretiranje sporazumevanja med uporabnikom in zdravstvenim delavcem. To pomeni, da mora poznati jezik in kulturo uporabnika, prav tako pa je seznanjen z medicinskimi izrazi in koncepti, ki jih ustrezno prevaja (Bofulin idr. 2016).

Tam, kjer je bila medkulturna mediacija ustrezno implementirana, jo evalvirajo kot dobro prakso, ki znatno viša kakovost zdravstvenih storitev (Lipovec Čebren 2017). Prednosti medkulturne mediacije bi lahko strnili v naslednje točke:

- zmanjšuje neenakost v zdravstveni obravnavi (zaradi boljšega razumevanja uporabnikovih potreb zdravstveni delavci lahko zagotavljajo bolj enakovredno, pravično in kakovostno obravnavo);
- povečuje kvaliteto zdravstvene oskrbe (točnejša diagnoza ob prisotnosti mediatorja, uporabnikovo boljše razumevanje navodil za jemanje zdravil in drugih terapij);
- povečuje odzivnost uporabnikov (zaradi boljše komunikacije z zdravstvenimi delavci jim uporabniki bolj zaupajo ter lažje sledijo predpisanim terapijam in se na splošno bolj odzivajo na različne programe sistema zdravstvenega varstva);
- zmanjšuje stroške (zaradi prisotnosti mediatorja zdravstveni delavci porabijo manj časa za premoščanje nesporazumov med obravnavo; zaradi bolj kvalitetne zdravstvene obravnave je zdravje uporabnikov boljše, hkrati pa bolj racionalno uporabljajo storitve (manj je iskanja pomoči v urgentnih službah, manj hospitalizacij in drugo).

V razmislek:

- *Ali lahko izpostavite ključne zdravstvene vidike v procesu integracije migrantov?*
- *Opišite pravice migrantov v sistemu zdravstvenega varstva v Sloveniji.*
- *Ali lahko izpostavite ključne pravne pravice različnih kategorij migrantov do storitev zdravstvenega varstva?*
- *Ali se seznanjeni s potencialnimi ovirami migrantov pri dostopu do storitev zdravstvenih institucij?*
- *Izpostavite najpogostejše napake in kulturne nesporazume pri komunikaciji in obravnavi v kliničnih okoljih.*
- *Ali znate razmejiti pomen in vlogo medkulturnega mediatorja v zdravstvenih ustanovah?*

VIRI

- Ager, A. 2014. „Health and forced migration“. V: *The Oxford handbook of refugee and forced migration studies*, uredil E. Fiddian-Qasmiyeh, G. Loescher, K. Long, in N. Sigona. Oxford: Oxford University Press.
- Andrulis, Dennis P, in Cindy Brach. 2007. „Integrating literacy, culture, and language to improve health care quality for diverse populations.“ *American journal of health behavior* 31 Suppl 1 (Suppl 1). NIH Public Access: S122-33. <https://doi.org/10.5555/ajhb.2007.31.suppl.S122>.
- Begoña García-Navarro, E, Emilia Martins, in Teixeira Da Costa. 2017. „ScienceDirect Intercultural mediation at the end of life. Different perceptions of the same process“. *Procedia -Social and Behavioral Sciences EDUHEM* 237 (2016): 649–53. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2017.02.036>.
- Bofulin, Martina, in Romana Bešter. 2010. „Enako zdravstvo za vse?: imigranti v slovenskem zdravstvenem sistemu.“ V: *Državljeni tretjih držav ali tretjerazredni državljani?: integracija državljanov tretjih držav v Sloveniji*, ur. Mojca

Modul 3: Migracije in zdravje

- Medvešek in Romana Bešter, 270–311. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. [http://www.inv.si/DocDir/Publikacije-PDF/Ethnicity/koncni tekst DTD.pdf](http://www.inv.si/DocDir/Publikacije-PDF/Ethnicity/koncni%20tekst%20DTD.pdf).
- Bofulin, Martina, Jerneja Farkaš Lainščak, Karmen Gosenca, Ajda Jelenc, Marjeta Keršič Svetel, Uršula Lipovec Čebtron in Juš Škraban. 2016. „Komuniciranje“. V: *Kulturne kompetence in zdravstvena oskrba: priročnik za razvijanje kulturnih kompetenc zdravstvenih delavcev*, ur. Uršula Lipovec Čebtron, 197–252. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Bohinc, Rado. 2012. *Pravo in politike Evropske unije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bombač, Lea, Špela Breclj, Helena Liberšar in Erika Zelko. 2017. „Zdravstvena obravnava in oskrba prosilcev za mednarodno zaščito ter delo v okviru projekta“. V: *Zdravstvena obravnava prosilcev za mednarodno zaščito*, uredil Helena Liberšar, 32–38. Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva. http://www.filantropija.org/wp-content/uploads/2016/11/Zbornik_Migranti-in-zdravje_SLO.pdf.
- Bombač, Lea, Uršula Lipovec Čebtron, Sara Pistotnik, Andreja Turk Šverko, Andrej Trojar, Simona Repar Bornšek, Nina Sodja, Aida Hadžiahmetović, Helena Liberšar in Erika Zelko. 2017. „Zdravstvena obravnava prosilcev in prosilk za mednarodno zaščito v Sloveniji“. V: *X. Zdravčevi dnevi – zbornik predavanj*, ur. Erika Zelko, 32–40. Moravske Toplice: Združenje zdravnikov družinske medicine SZD.
- Božič, Kristina, in Simona Kemperle, ur. 2009. *Prvi koraki: Metodični priročnik za poučevanje človekovih pravic*. 2. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Amnesty International Slovenije.
- Bradby, H., R. Humphris, D. Newall in J. Phillimore. 2015. *Public health aspects of migrant health: a review of the evidence on health status for refugees and asylum seekers in the European Region*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Chiarenza, Antonio, Elizabeth Abraham, Simone Atungo, Isabelle Coune, Julia Puebla Fortier, Manuel Garcia Ramirez, Bob Gardner idr. 2016. *Standard za zagotavljanje enakosti v zdravstveni oskrbi ranljivih skupin in orodje za samoocenjevanje zdravstvenih ustanov*. Ur. Uršula Jerneja Farkaš Lainščak in Uršula Lipovec Čebtron. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. http://www.skupajzdravje.si/media/standard.in.oredje_web.pdf.
- Crawford, Tonia, Sally Candlin in Peter Roger. 2017. „New perspectives on understanding cultural diversity in nurse–patient communication“. *Collegian* 24 (1). Elsevier: 63–69. <https://doi.org/10.1016/j.colegn.2015.09.001>.
- Cuadra, C. B. 2012. „Right of access to health care for undocumented migrants in EU: a comparative study of national policies“. *The European Journal of Public Health* 22 (2): 267–71. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckr049>.
- eUprava. 2018. „Človekove pravice in temeljne svoboščine“. 2018. <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/o-demokracijskih-procesih/clovekove-pravice-in-temeljne-svoboscine.html>.
- Farkaš Lainščak, Jerneja, ur. 2016. *Ocena potreb uporabnikov in izvajalcev preventivnih programov za odrasle*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/ocena_potreb_odrasli.unlocked.pdf.
- Farkaš Lainščak, Jerneja, Tatjana Buzeti in Jožica Maučec Zakotnik, ur. 2015. *Zaključki ocene potreb uporabnikov in izvajalcev preventivnih programov za odrasle: poročilo izsledkov kvalitativnih raziskav in stališč strokovnih delovnih skupin*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. <http://www.skupajzdravje.si/media/zakljucki.ocene.potreb.uporabnikov.in.izvajalcev.preventivnih.programov.za.odrasle.pdf>.
- Gole Ašanin, Sonja, Ylva Blomqvist in Cecile Plunet. 2003. *Otroci brez spremstva*. Ljubljana: Urad za priseljevanje in begunce.
- Hacker, Karen, Maria Anies, Barbara L Folb in Leah Zallman. 2015. „Barriers to health care for undocumented immigrants: a literature review.“ *Risk management and healthcare policy* 8. Dove Press: 175–83. <https://doi.org/10.2147/RMHP.S70173>.
- Hacker, Karen, Jocelyn Chu, Carolyn Leung, Robert Marra, Alex Pirie, Mohamed Brahim, Margaret English, Joshua Beckmann, Dolores Acevedo-Garcia in Robert P. Marlin. 2011. „The impact of Immigration and Customs Enforcement on immigrant health: Perceptions of immigrants in Everett, Massachusetts, USA“. *Social Science & Medicine* 73 (4): 586–94. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2011.06.007>.
- Hanlon, Bernadette, in T. J. Vicino. 2014. *Global Migration: The basics*. London, New York: Routledge.
- Hribar Sorčan, Valentina. 2008. „O empatiji in intersubjektivnosti“. *Anthropos* 40 (1/2): 11–25.
- Hvalič Touzery, S. 2014. „Kulturne kompetence medicinskih sester kot dejavniki kakovosti oskrbe pacientov“. V: *Klinično usposabljanje skozi EU direktivo in mednarodne standarde ter izkušnje v Sloveniji: količina in kakovost kliničnega usposabljanja: zbornik predavanj*. 8. šola za klinične mentorje, uredil S Pivač, B Skela-Savič, S Hvalič Touzery in S Kalender Smajlovič, 46–55. Jesenice: Fakulteta za zdravstvo.
- Hvalič Touzery, Simona, Marta Smodiš in Sedina Kalender Smajlovič. 2016. „Mentorstvo tujim študentom zdravstvene nege: študija primera“. *Obzornik zdravstvene nege* 50 (1): 76–86.
- International Organization for Migration. 2006. *Mednarodno migracijsko pravo – Glosar migracij*. Switzerland: International Organization for Migration.

- International Organization for Migration. 2011. *International Migration Law – Glossary on Migration*. Ur. R. Perruchoud in J. Redpath-Cross. Switzerland: International Organization for Migration.
- Jelenc, Ajda, Marjeta Keršič Svetel in Uršula Lipovec Čebtron. 2016. „Kulturne kompetence in zdravstvena oskrba“. V: *Kulturne kompetence in zdravstvena oskrba: Priročnik za razvijanje kulturnih kompetenc zdravstvenih delavcev*, ur. Uršula Lipovec Čebtron, 11–28. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/prirocnik_kulturne_kompetence_2016.pdf.
- Lalič Novak, G., in R. Kraljevič. 2014. *Zaštita izbjeglica i ranljivih skupina migranata: priručnik za edukatore*. Zagreb: Hrvatski Crveni križ.
- Liberšar, Helena. 2017. „Migranti in zdravje“. V: *Zdravstvena obravnava prosilcev za mednarodno zaščito*, ur. Helena Liberšar, 7–17. Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva. http://www.filantropija.org/wp-content/uploads/2016/11/Zbornik_Migranti-in-zdravje_SLO.pdf.
- Lipovec Čebtron, Uršula. 2010. „Slepa pega evropskega zdravstva: analiza nekaterih vidikov zdravja migrantov“. V: *Migranti v Sloveniji – med integracijo in alienacijo*, ur. Karmen Medica, Goran Lukič in Bufon Milan, 57–82. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Lipovec Čebtron, Uršula. 2017. „O pomenu vpeljevanja medkulturne medicije v zdravstvene ustanove v Sloveniji“. V: *Zdravstvena obravnava prosilcev za mednarodno zaščito*, ur. Helena Liberšar, 54–60. Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva. http://www.filantropija.org/wp-content/uploads/2016/11/Zbornik_Migranti-in-zdravje_SLO.pdf.
- Lipovec Čebtron, Uršula, Marjeta Keršič Svetel in Sara Pistotnik. 2016. „Zdravstveno marginalizirane – »ranljive« skupine: ovire v dostopu do sistema zdravstvenega varstva in v njem“. V: *Ocena potreb uporabnikov in izvajalcev preventivnih programov za odrasle: ključni izsledki kvalitativnih raziskav in stališča strokovnih delovnih skupin*, ur. Jerneja Farkaš Lainščak, 14–25. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Lipovec Čebtron, Uršula, in Sara Pistotnik. 2016. „Družbeno-ekonomski dejavniki, kultura in zdravje“. V: *Kulturne kompetence in zdravstvena oskrba: Priročnik za razvijanje kulturnih kompetenc zdravstvenih delavcev*, ur. Uršula Lipovec Čebtron, 157–96. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/prirocnik_kulturne_kompetence_2016.pdf.
- Malačič, Janez. 2003. *Demografija: teorija, analiza, metode in modeli*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=10685>.
- Malačič, Janez. 2018. „Imigracije in trg dela v Sloveniji: od priseljevanja sodržavljanov do zaposlovanja tujcev“. *Naše gospodarstvo* 54 (1/2): 45–53. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-6D426CHF/d4c4f9e9-1a26-4580-8338-aa4337e0f076/PDF>.
- Medica, Karmen, Goran Lukič, Breda Biščak, Sergio Crasnich, Mojca Pajnik, Milan Bufon in Grafis Trade. 2011. *Migrantski circulus vitiosus: delovne in življenjske razmere migrantov v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.
- Ministrstvo za zunanje zadeve. 2018a. „Človekove pravice“. 2018. http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/mednarodno_pravo/dejavnosti_sektorja_za_mednarodno_pravo_po_podrocjih/clovekove_pravice/.
- Ministrstvo za zunanje zadeve. 2018b. „Mednarodnopravni dokumenti s področja človekovih pravic in poročanja Slovenije“. 2018. http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/clovekove_pravice_v_slovenski_zunanji_politiki/mednarodnopravni_dokumenti_s_podrocja_clovekovih_pravic_in_porocanja_slovenije/.
- Pace, P. 2011. „The right to health of migrants in Europe“. V: *Migration and health in the European Union*, uredil P. Mladovsky, W. Devillé, B. Rijks, R. Petrova-Benedict in M. McKee, 55–66. Maidenhead: Open University Press.
- Pistotnik, S., in U. Lipovec Čebtron. 2015. *Predlogi sistemskih ukrepov za lažji dostop do zdravstvenega zavarovanja in do zdravstvenega varstva za odrinjene skupine. Neobjavljen o poročilo projekta »Skupaj za zdravje«*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Profita, G. 2013. „Misunderstanding, Difference and Common Sense“. *Journal of Social Sciences* 50: 122–33.
- Radulescu, Dragoș Marian, in Denisa Mitrut. 2012. „Intercultural Mediation“. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* 2 (11): 344–50. <https://core.ac.uk/download/pdf/25799203.pdf>.
- Rechel, Bernd, Philipa Mladovsky, Walter Devillé, Rijks Barbara, Roumyana Petrova-Benedic in Martin McKee. 2011. „Migration and health in the European Union: an introduction“. V: *Migration and health in the European Union*, ur. Bernd Rechel, Philipa Mladovsky, Walter Devillé, Rijks Barbara, Roumyana Petrova-Benedic in Martin McKee, 3–16. European Observatory on Health Systems and Policies Series.
- Rechel, Bernd, Philipa Mladovsky, David Ingleby, Johan P. Mackenbach in Martin McKee. 2013. „Health in Europe 5 Migration and health in an increasingly diverse Europe“. *The Lancet* 381 (9873). Elsevier Ltd: 1235–45. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)62086-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)62086-8).
- Rotar Pavlič, Danica, in Eva Vičič. 2017. „Izkušnje z zdravstveno obravnavobeguncev in migrantov“. V: *Zdravstvena obravnava prosilcev in prosilk za mednarodno zaščito*, ur. Helena Liberšek, 47–53. Ljubljana: Slovenska filantropija,

Modul 3: Migracije in zdravje

Združenje za promocijo prostovoljstva. http://www.filantropija.org/wp-content/uploads/2016/11/Zbornik_Migranti-in-zdravje_SLO.pdf.

Simonič, Barbara. 2012. „Empatija: temeljna drža prostovoljca“. *Vzgoja* 14 (53): 45–46.

Simonič, Barbara. 2014. „Psihoterapija kot možnost razvoja empatije v odraslosti“. *Andragoška spoznanja* 20 (4): 63–76. <https://doi.org/10.4312/as.20.4.63-76>.

Stamos, Vladislava, in Matjaž Lunaček. 2012. „Pomembnost empatije“. *Slovenian Journal of Public Health* 51 (4). Versita: 299–301. <https://doi.org/10.2478/v10152-012-0033-9>.

Stanciole, Anderson E., in Manfred Huber. 2009. „Access to Health Care for Migrants, Ethnic Minorities, and Asylum Seekers in Europe“. Vienna. <http://www.euro.centre.org/downloads/detail/1153&usg=AOvVaw1U7xWAO6l9PSrTpktmRO4N>

Verrept, Hans, in Isabelle Coune. 2016. *Guide for intercultural mediation in health care*. Brussels: FPS Health, Safety of the Food Chain and Environment.

Vlada Republike Slovenije. b. d. „Odziv Slovenije“. Vlada Republike Slovenije.

Vodnik po slovenskem zdravstvenem sistemu za migrante. 2016. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. <http://careformigrants.eu/wp-content/uploads/2017/01/booklet-Slovenia-Slovenian.pdf>.

Vrečer, Natalija. 2015. „Empatija v izobraževanju odraslih“. *Andragoška spoznanja* 21 (3): 65–73. <https://doi.org/10.4312/as.21.3.65-73>.

Zakon o mednarodni zaščiti. b. d. „(Uradni list RS, št. 16/17 – uradno prečiščeno besedilo)“.

Zlatar, Franci. b. d. „Terminologija, pravni okvir in pravice migrantov“. Dostopno na: http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2017/04/Franci-Zlatar_Terminologija-in-pravni-okvir_Modul-4_12.4.2017.pdf (22. marec 2018).

Zlatar, Franci. 2017. „Uvod“. V *Zdravstvena obravnava prosilcev in prosilk za mednarodno zaščito*, ur. Helena Liberšar, 4–5. Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva.

Zorn, Jelka. 2005. „Strategije izključevanja begunk, beguncev oziroma prosilcev za azil in oseb brez statusa“. *Socialno delo* 44 (4/5): 259–76.

MODUL 4

Integracija v izobraževalni in delovni proces

Integracija v izobraževalno okolje

Osnovni podatki modula

Modul:	Integracija v izobraževalni in delovni proces
Temi:	1. Integracija v izobraževalno okolje 2. Integracija v delovno okolje
Predvideni čas izpeljave:	Štiri šolske ure

Osnovni podatki vsebinske teme

Tema:	INTEGRACIJA V IZOBRAŽEVALNO OKOLJE
Enote:	1. Integracija učečih se v programe izobraževalnega sistema 2. Vseživljenjsko izobraževanje, poklicno izobraževanje in usposabljanje 3. Pomen, možnosti in ovire za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje spretnosti in znanja migrantov 4. Izzivi na področju priznavanja formalnih in neformalnih kvalifikacij
Predvideni čas izpeljave:	Dve šolski uri

Didaktična priporočila za načrtovanje učnega procesa

Splošni cilj:	Izboljšati znanje, veščine in kompetence strokovnih delavcev in sodelavcev ter ostalih pri integraciji migrantov v izobraževalno okolje, vseživljenjsko izobraževanje, poklicno izobraževanje in usposabljanje.
Specifični cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Predstaviti pomen in izzive integracije učečih se v programe izobraževalnega sistema, kjer se izpostavijo njihov status, pravice in dolžnosti glede na različnost kategorij migrantov; - izpostaviti pomen in učinke vseživljenjskega učenja ter poklicnega usposabljanja in učenja; - predstaviti pomen, možnosti in ovire za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje spretnosti in znanja migrantov, ki prispevajo k njihovi celostni integraciji; - izpostaviti izzive na področju priznavanja formalnih in neformalnih kvalifikacij migrantov v kontekstu njihovega poklicnega izobraževanja in usposabljanja.

<p>Kompetence:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti in načrtovati integracijo učečih se v programe formalnega, neformalnega in priložnostnega izobraževanja in usposabljanja; - udeleženec je sposoben samostojno povezovati izzive in učinke vseživljenjskega učenja in izobraževanja, poklicnega izobraževanja in usposabljanja za celostno integracijo migrantov; - udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti pomen, možnosti in ovire za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje spretnosti in znanja migrantov znotraj sistema poklicnega izobraževanja in usposabljanja; - udeleženec je sposoben samostojno kritično osvetliti izzive in dileme na področju priznavanja formalnih in neformalnih kvalifikacij migrantov v kontekstu njihove integracije.
<p>Potrebno predznanje in izkušnje:</p>	<p>Udeleženci imajo osnovno predznanje in izkušnje na področju integracije migrantov in drugih relevantnih ciljnih skupin v izobraževalno okolje, ki lahko izhaja iz različnih področij, npr. socialnega in zdravstvenega varstva, izobraževanja, zaposlovanja in trga dela, javne uprave in pravosodja, organizacij civilne družbe (humanitarne, invalidske, prostovoljne ...) in drugih strokovnih področij.</p>
<p>Pričakovani učni izidi:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znanje: udeleženec pojasni možnosti integracije učečih se v programe izobraževalnega sistema, našteje priložnosti vseživljenjskega izobraževanja, poklicnega izobraževanja in usposabljanja, opiše pomen, možnosti in ovire za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje spretnosti in znanja migrantov, povzame izzive na področju priznavanja formalnih in neformalnih kvalifikacij migrantov; - veščine: udeleženec primerja dejavnike integracije učečih se v programe različnih izobraževalnih sistemov, identificira priložnosti vseživljenjskega izobraževanja, poklicnega izobraževanja in usposabljanja migrantov, ki so temelj celostne integracije migrantov, ugotovi značilnosti ovir in možnosti za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje spretnosti in znanja migrantov, še posebej v kontekstu poklicnega usposabljanja, ovrednoti izzive in dileme na področju priznavanja formalnih in neformalnih kvalifikacij migrantov; - kompetence: udeleženec samostojno ovrednoti in načrtuje integracijo učečih se v programe formalnega, neformalnega in priložnostnega izobraževanja in usposabljanja, povezuje izzive in učinke vseživljenjskega učenja in izobraževanja, poklicnega izobraževanja in usposabljanja za celostno integracijo migrantov, ovrednoti pomen, možnosti in ovire za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje spretnosti in znanja migrantov znotraj sistema poklicnega izobraževanja in usposabljanja, kritično osvetli izzive in dileme na področju priznavanja formalnih in neformalnih kvalifikacij migrantov v kontekstu njihove integracije.
<p>Didaktični pristop:</p>	<p>Del vsebine se predstavi frontalno z uporabljenimi metodo razlage, metodo pogovora, metodo diskusije in metodo demonstracije. Del vsebine se smiselno vključi v delo v delavnicah, kjer se uporabijo oblike individualnega dela, dela v dvojicah in dela v skupini. Priporoča se uporaba metode učenje učenja in sodelovalnega učenja.</p>

Preverjanje učnih izidov:	Ob zaključku skupinskega dela predavanj oziroma delavnic bodo predavatelji izvedli končno vsebinsko evalvacijo in analizo usvojenega znanja in razvitih kompetenc z metodo pogovora. Prav tako udeleženci lahko preverijo učne dosežke oziroma učne rezultate s samoevalvacijskimi vprašanji, ki so zastavljena na koncu modula.
Potrebno programska oprema/ učna tehnologija:	<ul style="list-style-type: none"> - Računalnik z zvočniki - projektor - video (npr. You Tube, odlomki filmov ...)

Teoretična izhodišča

1. Integracija učečih se v programe izobraževalnega sistema

Integracija na področju izobraževanja se nanaša na status priseljencev v izobraževalnem sistemu. Predvsem je integracija na področju izobraževanja pomembna za drugo generacijo priseljencev. O uspešni integraciji na področju izobraževanja govorimo, kadar imajo priseljenci (in njihovi potomci) enakopraven dostop do izobraževalnih institucij, enako uspešno končujejo posamezne stopnje šolanja, imajo enake možnosti za nadaljnje izobraževanje in kot skupina dosegajo izobrazbeno strukturo, ki je primerljiva z izobrazbeno strukturo njihovih vrstnikov med večinskim prebivalstvom. Na področju izobraževanja je za integracijo pomembno tudi, da je priseljenci lahko učijo svoj materni jezik in da je v izobraževalnem sistemu na vseh stopnjah prisoten medkulturni pristop k izobraževanju (Bešter 2007, 110).

V luči oblikovanja modela uspešne celostne integracije migrantov je potrebno posebno pozornost nameniti tudi vprašanju integracije učečih se v raznovrstne programe izobraževalnega sistema. Pojem učečih se je v našem primeru sinonim za vključevanje otrok v vrtce, učence in dijake ter odrasle v formalne in neformalne oblike izobraževanja in usposabljanja.

»V zadnjih letih sprejemajo evropske države vse večje število pripadnikov različnih etničnih manjšin, številni prihajajo iz držav izven Evrope. S tem dejstvom se tudi na področju izobraževanja nakazuje trend visokega tveganja za marginalizacijo in posledično trpljenje za osebe »priseljenskega porekla« (rojeni v tujini ali druga generacija priseljencev). To nas na vseh ravneh zavezuje k sprejetju praktičnih ukrepov za spodbujanje inkluzije migrantov in njihovih otrok. Zdi se, da je lahko prav izobraževanje najprimernejše orodje za doseg tega cilja. Glede na svojo kompleksnost in dolgoročno naravnost predstavlja ta proces za našo moderno družbo kar nekaj izzivov, še posebej za oblikovalce politike, ki za uveljavljanje uspešnih praks v prihodnosti potrebujejo zanesljive in na dejstva oprte informacije.« (Sanmartin Jaramillo idr. 2017).

Različne življenjske situacije narekujejo različne potrebe integracije migrantov v nova okolja: bodisi v neko novo okolje imigrirajo družine z otroki ali otroci sami brez spremstva staršev, ki se bodo vključili v izobraževalne programe, bodisi imigrirajo odrasli, ki se za vstop v delovno okolje morajo pred tem ali vzporedno še dodatno izobraziti ali se usposobiti z razvojem ključnih poklicnih kompetenc za relevantni vstop na trg dela.

»Zadnji dogodki, povezani z vse večjim pritokom priseljencev na slovensko ozemlje, so odprli številna vprašanja, ki se nanašajo predvsem na pravice priseljencev, razlike med prosilci za mednarodno zaščito in osebami, ki jim je priznana mednarodna zaščita, ter osebami, ki nezakonito

prebivajo na ozemlju Republike Slovenije. Obravnavajo se tudi posebej ranljive skupine otrok, kot so mladostniki brez spremstva, žrtve trgovine z ljudmi in otroci s posebnimi potrebami. V zvezi s to skupino mladostnikov se rešujejo številna odprta vprašanja, ki se nanašajo na ustrezno namestitvev in pravice pri vključevanju v vzgojno-izobraževalni sistem.« (Sarajlić 2017, 106).

Ključno izhodišče razmišljanja pri integraciji učencev beguncev in migrantov v izobraževalno okolje je spoznanje, da so učni dosežki učencev migrantov in beguncev v splošnem nižji kot dosežki učencev domačinov (Stanat idr. v Naji 2017, 87).

»Nevarnost za otroke migrantov predstavljajo neustrezno izobraževanje, večanje socialno-ekonomskih razlik in prehajanje takšnega vzorca iz generacije v generacijo.« (Laissani 2017, 59).

Prvi in očitno najbolj izrazit dejavnik v prvih poskusih integracije so jezikovne ovire, s katerimi se migranti soočajo pri kulturni in jezikovni asimilaciji. Jagodic in Čok (2013) izpostavljata, da je učenje drugih ali tujih jezikov danes strateškega pomena za evropsko kulturno dediščino in v pomoč pri integracijskih procesih. Svet Evrope je leta 2001 v tej zvezi oblikoval Skupni evropski jezikovni okvir, ki opredeljuje ravni znanja jezika za sporazumevanje in za učinkovito delovanje (Svet Evrope, 2001).

»Za uspešno integracijo priseljencev v slovensko družbo je precej pomembno področje izobraževanja, ki predstavlja ključ k hitrejšemu učenju slovenskega jezika in spoznavanju slovenske kulture. Navedeno se lahko doseže z ustrezno vključitvijo v šolsko okolje. V zvezi s tem pa moramo poudariti, da je treba v izobraževalni sistem vključevati priseljence, ki so v Slovenijo prišli brez dokazil o končani izobrazbi. Ta pravica se nanaša predvsem na osebe, ki so prosilci za mednarodno zaščito, in osebe s pridobljeno mednarodno zaščito. Zagotovitev ustrezne vzgoje, ki jo šole izvajajo predvsem sekundarno, je enako pomembna kot potreba po čim hitrejšem vključevanju teh otrok v šole. Pomen vzgoje dobi posebno težo pri mladostnikih brez spremstva, ki so na ozemlje Republike Slovenije prišli brez staršev ali zakonitih zastopnikov. V tovrstnih primerih vlogo staršev prevzame država, ki je v skladu z mednarodnimi dokumenti in nacionalno zakonodajo dolžna poskrbeti za ustrezno vzgojo te skupine otrok. Tako ustrezna vzgoja kot izobraževanje sta pomembna spodbujevalna dejavnika za nadaljnje napredovanje otrok priseljencev na področje izobraževanja in trga dela, uspeh integracije otrok priseljencev v slovenskem šolskem prostoru pa bo odvisen tudi od usposobljenosti strokovnega kadra, ki se bo neposredno ali posredno ukvarjal s to skupino otrok.« (Sarajlić 2017, 106).

Vstop otrok beguncev v novo učno okolje je zahteven in nenavaden, nov in zanje morda celo nevaren, v katerem iščejo priložnost za uspešno sobivanje in učenje. Običajno begunci in migranti govorijo svoj jezik, s seboj prinašajo navade iz svojega bivanjskega okolja. V novem okolju so pogosto vznemirjeni, saj je njihovo življenje v nekem drugem bolj ali manj objubljenem zaprtem ali odprtem okolju na preizkušnji. Prav tako so na preizkušnji medsebojna empatija, ravni sprejetosti in tolerantnosti, želje in zmožnosti odprtosti za sodelovanje, podporno in inkluzivno sobivanje v šolskem prostoru (Komljanec 2017).

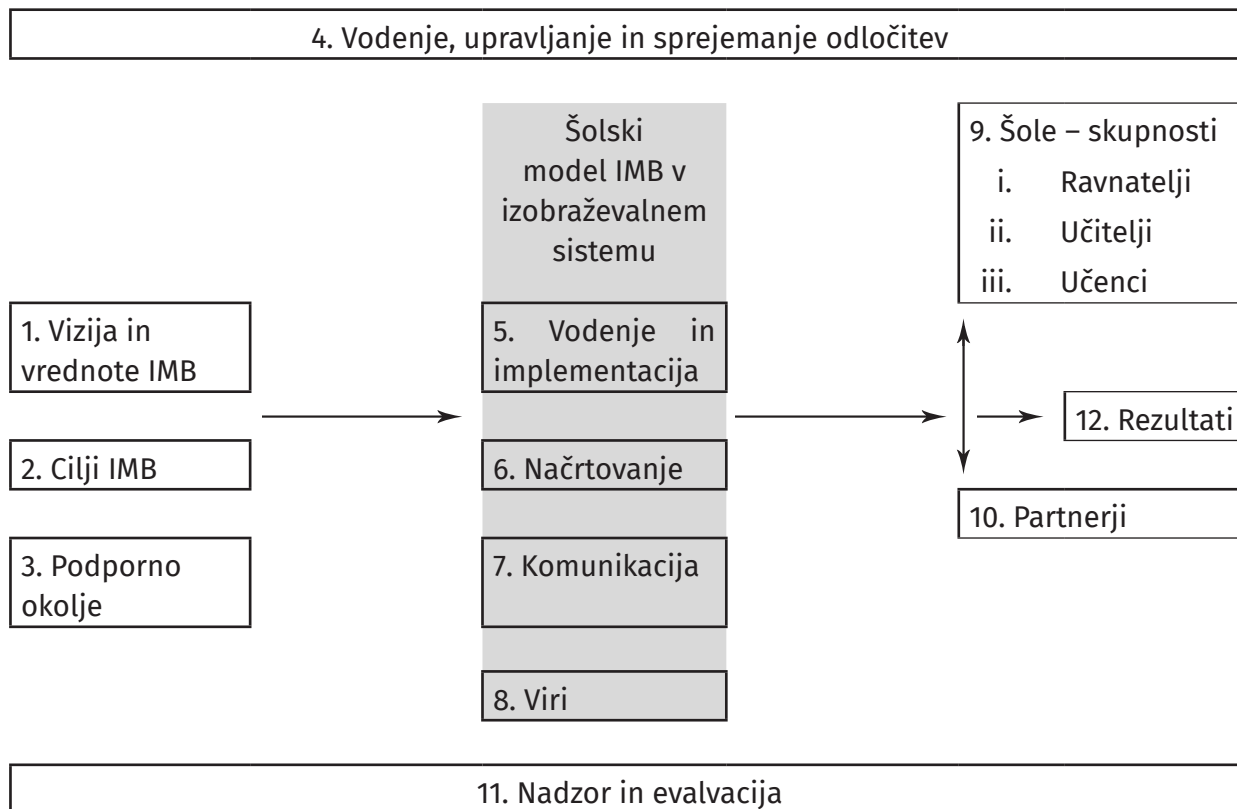
Slovenske šole se pri integraciji mladih iz tujih okolij še posebej angažirajo, saj so organizirale učno pomoč za prisilno priseljene otroke, zlasti učenje slovenščine in matematike, ki so jo v glavnem financirali tuji donatorji. Prav tako so otroci dobili materialno pomoč v obliki brezplačne malice, brezplačnega kosila, brezplačnih učbenikov, delnega nadomestila za nakup delovnih zvezkov in drugih učnih pripomočkov, brezplačnega prevoza do šole in kritja stroškov šolskih dejavnosti, npr. ekskurzije (Vrečer 2007).

Kakovostne šole so kompetentne tudi za izobraževanje učencev migrantov in beguncev. Izobraževanje migrantov in beguncev (v nadaljevanju IMB) je učni proces zaznavanj, odnosov in tokov, ki nastanejo med nami in drugimi v lokalnem in globalnem kontekstu. Etična nujnost IMB se ne nanaša samo na oddaljene dežele, temveč tudi na lokalni kontekst in raznolikost v EU. IMB mora imeti po-

Modul 4: Integracija v izobraževalni in delovni proces

membno vlogo v vseh evropskih nacionalnih izobraževalnih sistemih, v razvijanju kurikula, izobraževanju učiteljev, posodabljanju šolske prakse in kultiviranju izobraževalnih okolij. Če želijo imeti šole kakovost v izobraževanju, morajo vpeljati IMB v procese učenja in poučevanja (Naji 2017, 86).

Slika 2: Šolski model IMB v izobraževalnem sistemu

Vir: Naji 2017.

Šolski model IMB zagotavlja sistematični okvir za načrtovanje in analizo pobud znotraj nacionalnega šolskega sistema. Razvoj šolskega modela IMB omogoča močno izkušnjo učenja in poučevanja na podlagi učinkovitih pobud. Bistveno vprašanje oziroma dilema, s katero se srečujejo strokovnjaki s področja IMB, je implementacija tem in ciljev v obstoječo šolsko prakso. Slovenski šolski model IMB sestavljajo trije gradniki. Največji vpliv na arhitekturo šolskega modela IMB ima struktura kurikula: cilji, procesi ali vsebine, ideologija kurikula, osredotočena na otroka, znanje ali družbo, najbolj pa kulturno okolje, v katerem šolski model IMB deluje (Naji 2017, 86).

Šolski model IMB zagotavlja sistematičen okvir za načrtovanje in analizo pobud v šolah znotraj nacionalnega sistema izobraževanja, kjer se je treba zavedati, da je model le poenostavitev realnega stanja. Četudi je opredeljena osnovna struktura IMB, pa se glede na lokalni organizacijski kontekst in kulturne norme lahko razvija specifično. Namen modela je vodenje in ne predpisovanje, kdaj in kako naj bodo pobude v izobraževalnem sistemu strukturirane. Prav zato je usmerjen v dinamični, inovativni in participativni razvoj (Naji 2017).

Slika 3: Slovenski šolski model IMB – osnovni elementi

<p>Jasni cilji in namen IMB</p> <p>Potrebe otrok migrantov in beguncev</p> <p>Nacionalni ekonomski in družbeni cilji</p> <p>Nova znanja, veščine in družbene vrednote</p>
<p>Čas in načrtovanje</p> <p>Pedagogika, pristopi v učenju in poučevanju</p> <p>Uporaba časa in prostora</p> <p>Prostor, fizične danosti</p> <p>Infrastruktura</p> <p>Šolski predmeti</p> <p>Ljudje</p> <p>IMB kot kros-kurikularna tema</p> <p>Viri, gradiva za učenje in poučevanje</p> <p>IKT</p>
<p>Pregled napredka doseganja IMB-ciljev</p> <p>Evalvacija vpliva IMB na vedenje učencev</p> <p>Samovključevanje – vključevanje in izboljšanje napredka</p> <p>Profesionalni razvoj: prehodno in strokovno usposabljanje učiteljev</p>

Vir: Naji v Naji 2017, 90.

Slika 4: Slovenski šolski model IMB – izkustvo učenja in poučevanja

<p>Postavitev jasnih ciljev IMB z uporabo nacionalnih kurikularnih ciljev, potreb učencev in njihovih sedanjih ter prihodnjih obveznosti v lokalni in globalni skupnosti</p>
<p>Oblikovanje kurikula kot celovite učne izkušnje s poudarkom na IMB</p> <p>Možni pristopi, ki jih šolski model IMB lahko vključuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razvijanje IMB skozi šolske predmete • razvijanje etosa šole skozi cilje IMB • kreiranje preprečljive učne izkušnje s poudarkom na IMB • tematski dnevi, tedni aktivnosti ali dogodki s poudarkom na IMB • izobraževalne ekskurzije in učenje izven šole • predavanja zunanjih ekspertov • vključevanje IMB-vsebin v rutinsko šolsko delo
<p>Pregled napredovanja učencev v skladu s cilji IMB</p> <p>Evalvacija in beleženje vpliva razvoja IMB-kurikula na učence</p>

Vir: Naji v Naji 2017, 90.

V procesu oblikovanja ustreznih integracijskih rešitev za migrante pa ne smemo spregledati tudi vloge zaposlenih v šolskih in splošnih knjižnicah, ki so v iskanju ustrezne literature v različnih tujih jezikih vsekakor v podporo učečim se. Posebno pozornost je treba nameniti tudi humanitarnim organizacijam in drugim deležnikom v sferi civilne družbe, ki z različnimi pristopi in programi opazno prispevajo k integraciji migrantov v izobraževalni proces.

»Etnično diferencirani pristopi k izobraževanju so bistvena determinanta socialne vključenosti. V evropskem primeru razlike na izobraževalnem področju povzročajo neenakosti, ki pomenijo izziv temeljnim vrednotam Evropske unije in spodkopavajo temelje njene družbene ureditve. Otroci iz marginaliziranih skupin, še zlasti otroci iz revnih družin, ki so pripadniki etničnih manjšin, so glede na ugotovitve raziskav močno ogroženi, ko gre za izključenost iz izobraževanja.« (Livazović 2017, 76).

Povzamemo lahko, da je za uspešen vstop v programe izobraževalnega okolja treba kompetentno pripraviti vse ključne deležnike v konkretnem izobraževalnem okolju: na eni strani migrante in njegovo podporno socialno mrežo ter na drugi strani učitelje in vzgojitelje, svetovalne službe in

vodstva v izobraževalnih institucijah (vrtci, osnovne in srednje šole, visokošolski zavodi, ljudske univerze, mladinski domovi, vzgojni domovi, centri šolskih in obšolskih dejavnosti ...). Da pa se lahko v konkretnem izobraževalnem okolju realizirajo uspešne integracije, pa je treba v smislu iskanja holističnih in optimalnih rešitev najprej ustvariti zakonodajne in strokovne rešitve na ravni odločevalcev, to je pristojnih ministrstev, Zavoda za šolstvo Republike Slovenije, Centra za poklicno izobraževanje in ostalih.

2. Vseživljenjsko izobraževanje, poklicno izobraževanje in usposabljanje

Memorandum o vseživljenjskem učenju (2000) poudarja pomen:

- a) učenja v različnih življenjskih situacijah vse življenje (od zibelke do groba) in
- b) v vseh oblikah izobraževanja (formalno, neformalno in informalno ali priložnostno učenje) ter
- c) pomen učenja za uspešno vključevanje v delo in za uspešno vključevanje v družbo (Zorman, 2006, 10–11).

Vseživljenjsko učenje je postalo ključni koncept pri načrtovanju gospodarskega in družbenega razvoja (Strawn 2003, 1). Vseživljenjsko učenje je nov koncept, ki nadgrajuje izobraževanje, kakršno se je razvijalo in oblikovalo v preteklosti – gre za premik od izobraževanja k učenju, kar pomeni, da ljudje zdaj za dosego svojih učnih ciljev ob bolj formaliziranem izobraževanju vse več posegajo tudi po učenju (Jelenc 2008, 9). Dohmen (1996) ta premik označuje kot potrditev, da je vseživljenjsko učenje prvi cilj svetovne izobraževalne reforme, nujne za preživetje, kajti le z »vseživljenjskim učenjem za vse« kot vodilnim načelom prihodne politike, se lahko preseže še vedno prisotna polarizacija med tistimi, ki imajo dostop do izobraževanja, in tistimi, ki so marginalizirani.

V družbah, v katerih je prepoznati visoko razvitost kulture vseživljenjskega učenja in vseživljenjskega izobraževanja, kjer je vključevanje posameznika spontani in neprisiljeni način osebne in profesionalne rasti vsakega posameznika, je takšno okolje vseživljenjsko izobraževalno in učno stimulatивно tudi za vse ostale izobraževalno izključene skupine, med katere bi lahko uvrščali tudi migrante in begunce. Na ravni izobraževalne politike je treba identificirati primerne motivacijske tehnike in organizacijske pristope, da se okrepi integracija migrantov tudi v sistem vseživljenjskega učenja.

Kulturna kompetenca zahteva, da učitelji sebe v prvi vrsti obravnavajo kot vseživljenjske učence, ki se pri pouku nujno srečujejo z novimi kulturami, npr. priseljenjskimi, rasnimi ipd. Raziskave so pokazale, da predsodki učiteljev v zvezi z rasno pripadnostjo in stereotipi, bodisi eksplicitnimi bodisi nezavednimi, pomembno vplivajo na učni uspeh in občutek vključenosti učencev (Livazović 2017, 77).

»Pomemben korak k zagotavljanju inkluzije otrok migrantov v izobraževanju so vsekakor dobro usposobljeni učitelji, ki se znajo spoprijeti z raznovrstnostjo. Usposabljanje učiteljev, ki se bodo ukvarjali z migranti, se mora posvetiti splošnim medkulturnim kompetencam z razumevanjem vzroka migracij in značilnosti migrantov.« (Trunk Širca in Novak Trunk 2007, 130).

Raziskava Lukšič - Hacin (2006, 89), ki obravnava dileme in težave povratnih migrantov iz Argentine v Slovenijo po letu 1991, opozarja, da povratni migranti izražajo potrebo po dodatnem izobraževanju. Zaradi tehnoloških sprememb in hitrega razvoja je postalo izobraževanje danes vseživljenjski proces. Opozarjajo na potrebo po posebni obravnavi. Najprej izpostavijo potrebo po tečajih slovenskega jezika za odrasle in otroke, saj neznanje jezika upočasnjuje njihovo integracijo v slovensko družbo in jih postavlja v neenakopraven položaj pri iskanju zaposlitve. Dodatno jezikovno izpopolnjevanje je potrebno v prvi vrsti iz profesionalnih razlogov, zlasti pri poklicih, ki vključujejo

komunikacijo z javnostjo ali izobraževalne dejavnosti. Potrebo po jezikovnih tečajih izražajo tudi partnerji mešanih zakonov in državljani Slovenije, rojeni v tujini, ki so se preselili v Slovenijo.

3. Pomen, možnosti in ovire za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje spretnosti in znanja migrantov

Odbor evropskega parlamenta za državljanske svoboščine, pravosodje in notranje zadeve (2007, 38 v Pucelj 2016, 86) je ugotovil, da imajo osebe, rojene v tujini, z nižjo izobrazbo v primerjavi z domačim prebivalstvom višjo stopnjo zaposlenosti v nekaterih državah (Grčija, Italija, Luksemburg, Slovaška) in bistveno nižjo v drugih (Danska, Nizozemska, Poljska in Velika Britanija). Stopnje brezposelnosti na vseh ravneh izobraževanja oseb, rojenih v tujini, so večinoma višje kot za domače prebivalstvo, zlasti za osebe, rojene v tujini, ki imajo nižjo izobrazbo, predvsem v sledečih državah: v Belgiji, na Danskem, Finskem in Švedskem. Kar 5 do 10 % več oseb, rojenih v tujini, v primerjavi z domačim prebivalstvom, opravlja dela, za katera so preveč izobraženi. Razlike v prekvalificiranih delovnih mestih je najvišja v Italiji (17,1 %), Španiji (18,7 %) in v Grčiji (30,3 %) (Pucelj 2016, 86).

Integracijo otrok in mladostnikov zagotavljajo različne evropske strategije, medtem ko nacionalne strategije poudarjajo pogoje za uspešno učenje ne glede na razlike. Deklaracija o otrokovih pravicah zagovarja enakopravnost, odprtost, spoštovanje, demokratičnost, enake možnosti spolov ... Pri tem je pomembna tudi medkulturna vzgoja, ki spodbuja spoznavanje novih kultur kot novo vrednoto v družbi, pridobivanje mednarodnih kompetenc, učenje različnih jezikov, sodelovanje s širšo skupnostjo (Laissani 2017, 61).

Sarajlić (2017, 108) na področju vzgoje in izobraževanja izpostavlja izzive, s katerimi se v primerih mladostnikov brez spremstva soočamo in jih še vedno urejamo:

- z vlogo države oziroma pristojnih organov pri izvajanju vzgojne funkcije v primerih mladostnikov brez spremstva, saj krizni centri nikakor ne morejo predstavljati trajne rešitve pri nastanitvah mladostnikov brez spremstva;
- s postopki, povezanimi s priznavanjem in vrednotenjem dosežene izobrazbe za osebe, ki nimajo ustreznih dokazil o končani izobrazbi, in v zvezi s tem z vprašanji glede potrebe po spremembi obstoječe zakonodaje s področja vzgoje in izobraževanja;
- z nošenjem verskih simbolov v javnih šolah;
- z usposabljanjem učiteljev za poučevanje slovenščine kot drugega jezika;
- z učinkovitim izobraževanjem in usposabljanjem strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju na področju medkulturnega dialoga ter potrebo po sprejetju Kodeksa medkulturnega dialoga za delavce v vzgoji in izobraževanju;
- s spodbujanjem medkulturnosti v šolah;
- s potrebo po obogatitvi kurikula z vsebinami s področja otrokovih in človekovih pravic.

Ovire, na katere priseljeni naletijo pri poskusu integracije v okolje, se začnejo že z nepriznavanjem druge pridobljene izobrazbe, s pomanjkljivim znanjem jezika in z nezdržljivimi razlikami v kulturi in religiji. Težave se še zaostčujejo ob soočanju s številnimi predsodki v razmeroma vedno bolj zaprtih lokalnih okoljih in z njihovimi institucijami (Verlič Christensen 2002).

Zaposlitev je prvi korak v širšo družbeno integracijo in tu je največ težav. Izobraževanje mladih problem odлага, možnost prosperitete za priseljene in njihove družine pa je v sedanjih razmerah bolj v javnih programih kakor na trgu delovne sile. Zelo skromen didaktični razvoj poučevanja in težave z učenjem jezika bolj tradicionalno usmerjenih otrok in odraslih se izkažejo za trd oreh, če ni realnih možnosti za izobraževalno in zaposlitveno promocijo. Kulturne razlike ostajajo opazna ovira za družabnost, celo med mladimi (Verlič Christensen 2002, 108–109).

Kovačič (2017, 55–56) izpostavlja konkretne probleme, s katerimi se v šolah srečujejo učenci priseljenci, njihovi starši in strokovni delavci šole:

- a) premajhno število financiranih ur poučevanja slovenskega jezika za učence priseljence: za celo šolsko leto je za 13 učencev priseljencev, prvo ali drugo leto vključenih v slovenski osnovnošolski sistem, šola dobila od resornega ministrstva financiranih 70 učnih ur slovenskega jezika;
- b) (pre)hitro pridobivanje ocen učencev priseljencev. 28. člen Pravilnika o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanja učencev v osnovni šoli (Uradni list RS, št. 52/13) opredeljuje: »Učenec priseljenec iz druge države je lahko ob koncu pouka v šolskem letu, v katerem je v prvič vključen v osnovno šolo v Republiki Sloveniji, neocenjen iz posameznih predmetov in napreduje v naslednji razred. V naslednjih letih šolanja za učenca priseljenca iz druge države veljajo enaka določila glede napredovanja v naslednji razred kot za vse druge učence.« Iz tega izhaja, da morajo učenci priseljenci že drugo leto šolanja izkazati enako raven poznavanja slovenskega jezika kot drugi učenci. Še večji paradoks nastopi, če se dijak vpiše v slovensko osnovno šolo med šolskim letom, saj se določila pravilnika nanašajo na šolsko in ne koledarsko leto. To pomeni, da se morajo samo v nekaj mesecih popolno jezikovno integrirati;
- c) vključenost učencev priseljencev v nacionalno preverjanje znanja (v nadaljevanju NPZ) po navodilih Državnega izpitnega centra (RIC): »NPZ je za učence 6. in 9. razreda obvezen. Učenci opravljajo NPZ v šoli, v katero so vključeni. Odrasli in učenci priseljenci, katerih materni jezik ni slovenski in se prvič vključijo v 6. ali 9. razred osnovne šole v Sloveniji, ter učenci, ki obiskujejo prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom (NIS), NPZ opravljajo prostovoljno.« (ZRSŠ in RIC 2013 v Kovačič 2017). To pomeni, da prvo leto šolanja opravljajo NPZ prostovoljno, naslednje, drugo leto šolanja pa morajo obvezno pristopiti k NPZ. Posledično so rezultati NPZ učencev na šolah, ki imajo velik delež priseljencev, očitno slabši;
- d) učenca priseljenca šole v večini razporedijo v razred glede na njegovo starost in ne glede na predznanje. Izhajati moramo iz predpostavke, da imajo različne šole različne kurikule;
- e) ne obstaja enotno gradivo za poučevanje učencev priseljencev;
- f) premajhna strokovna usposobljenost strokovnih delavcev šol za poučevanje priseljencev, ki zahteva diferenciacijo in dodatno strokovno in didaktično pripravo učitelja;
- g) starši otrok priseljencev ne prihajajo pogosto v šole in nimajo rednega stika z razredniki. Vzroki so v nepoznavanju jezika, nepoznavanju delovanja šole, strahu pred nesprejetjem. S strani šole je potrebno okrepiti tudi delo s starši priseljenci in lokalno skupnostjo;
- h) kulturno ozaveščanje učencev šole, učencev priseljencev, staršev, strokovnih delavcev ter ožje in širše skupnosti o kulturni drugačnosti, spoštovanju in enakopravnosti ter sožitju.

Šole so pred izzivi zagotoviti ustreznost in učinkovitost načinov, kako ponuditi pomoč učencem migrantom in njihovim družinam, ter si trajno prizadevati okrepiti moč tistih, ki jo potrebujejo pri iskanju nastanitve ali pravne pomoči, institucionalne pomoči in podobno (Livazovič 2017).

Short (2017, 118–119) izpostavlja, da se prispevek k družbi zagotavlja tudi z izobraževanjem beguncev in krepijo njihove moči pri:

- vzpostavljanju medsebojnega zaupanja in spoštovanja;
- zaupanju v moč in vzdržljivost skupnosti;
- začetni vzpostavitvi preproste organizacijske strukture;
- urjenju v potrpežljivosti;
- pojmovanju prostovoljcev kot sodelavcev in ne kot »uporabnikov«;
- spoznanju, da nekaterih stvari ni mogoče nadzorovati;
- fleksibilizaciji procesov;
- dojetanju, da je strah pred neuspehom odveč;
- takojšnjemu reševanju sporov znotraj organizacije.

V vzgoji in izobraževanju naj bi se zaradi migracij skozi stoletja že prilagajali izzivom, ki so povezani z begunci in migranti. Opremljeni naj bi bili z najprimernejšimi intervencijskimi mehanizmi za uspešno učenje beguncev ter prilagajanje in dvigovanje odpornosti in spremljanje učinkovitosti dviga kakovosti sobivanja z begunci, zaradi česar se predlaga t. i. holistična edukacija. Ta se razvija v holistični družbi, ki je utemeljena na naravni globalno skupnostno odprti obliki medsebojnega humanega sobivanja in s tem medsebojne podpore za ustvarjanje skupnega oziroma skupnostnega boljšega (skupnostni »wellbeing approach«, »good life«). Ne gre za prilagajanje beguncev in migrantov, pač pa vseh, saj gre za nove medsebojne odnose, ki se revitalizirajo ves čas trajanja. Holistični pristopi v integraciji na različnih področjih – tudi v šolstvu – morajo potekati najbolj neboleče za vse (Komljanc 2017, 49).

Holistična edukacija ponuja učečim se, tudi beguncem in ostalim manjšinam v izobraževalnem procesu, vrednote in razvoj le-teh, t. i. »hole earth ideas« »wholefoods«. Tako lahko ljudje zagledajo priložnosti globalno, ne le lokalno in specifično, in z različnimi pogledi in dimenzijami vpogledov ustvarjajo um (»creating vreative minds«). Holistični pristop v odnosu do beguncev v šolskem prostoru ne poudarja pravičnosti, ampak priložnosti, ne spodbuja tekmovalnosti, temveč interakcijo, ne preferira hierarhije, temveč pristop od spodaj navzgor (t. i. »bottom up approach«) (Komljanc 2017, 50).

4. Izzivi na področju priznavanja formalnih in neformalnih kvalifikacij

Država je več pozornosti na področju urejanja pogojev za izobraževanje usmerila v formalne in manj v neformalne oblike izobraževanja. Poleg tega je po mnenju Vrečerja (2007) bolje poskrbela za otroke prisilnih priseljencev pri njihovem vključevanju v osnovne in srednje šole ter v visokošolske institucije, manj pa na področje izobraževanja odraslih.

Inkluzivno adaptivno okolje za sprejemanje holističnih pristopov pri delu z begunci je možno razvijati v odprtih učnih okoljih, to so lahko formalne oblike vzgoje in izobraževanja (šole s certifikati), ki se dopolnjujejo z neformalnimi oblikami učenja (certifikati različnih edukacijskih ustanov od muzejev, društev, laboratorijev ipd.) in neformalnim učenjem (kjer vsak sam v prostem času razvija prototipe, ustvarja modele in proizvode, se naravno uči/prilaga/utrjuje po svoje in črpa iz virov, ki jih izbere sam ali mu »pridejo pod roko«). Le takšna kombinirana oblika vzgoje in izobraževanja je na področju vzgajanja in izobraževanja beguncev lahko v prihodnje uspešna (Komljanc 2017, 52).

Smith (2007, 123–124) izpostavlja nekaj predlogov o razvoju in izvajanju tako formalnih kot neformalnih programov izobraževanja beguncev, ki so pomembni za uspeh z vidika organizacijskih, relacijskih, strokovnih, osebnih in izobraževalnih prvin:

- v vakuumu ne pride do pobud za izobraževanje. Pomembno je biti in ostati seznanjen z razmerami, saj se stvari spreminjajo in razvijajo. Humanitarno okolje je dinamično in zahtevno, negotovost in izzivi so nekaj vsakdanjega;
- jasno razložite, kaj pomeni doseči uspeh – tako za begunce kot lokalne skupnosti. V izražanju namena bodite jasni, zakaj je izobraževalni program potreben in kaj poskuša zgraditi, doseči, izboljšati, naučiti in spremeniti. Programi morajo biti zasnovani na zelenih rezultatih z vidika izobraževanja, družbe, blaginje in naselitve. Oblikovani morajo biti na podlagi načrta vrednotenja, ki ga je treba sestaviti ob začetku in ne na koncu. Sprejeti je treba tudi dejstvo, da bodo zaradi okoliščin in kritičnih dogodkov morda potrebni nujni ukrepi, ob tem pa ne gre pozabiti tudi na pomen načrtovanja in ocenjevanja;
- pobuda za izobraževanje naj temelji na dokazih. Pomembno je vedeti, kaj in kako se poučuje. Pri tem je potreben biti prilagodljiv in se odzivati na potrebe. Treba je prepoznati spreminjajoče se potrebe ciljne skupine in lokalne skupnosti;

- dobra izobrazba je stvar odnosov in povezanosti. Program izobraževanja mora ves čas temeljiti na dobrih odnosih med izvajalcem in občinstvom ter mora beguncem pomagati pri vzpostavljanju vezi z ljudmi, idejami, sistemom države gostiteljice ter z njihovim lastnim vedenjem. Programi morajo podpirati samostojnost in organizacijo in ne smejo ustvarjati kulture odvisnosti. Izobrazba prinaša upanje in prihodnost, vendar morajo programi in osebe znati uspešno upoštevati tanko črto med upanjem in brezupom. Nihče ne sme vzbujati nerealnih upov ali občutka brezupa.

Rešitve glede integracije priseljencev v slovenskem osnovnošolskem sistemu so žal omejene zgolj na projekte, konference in druge dogodke, ki sicer lahko ozaveščajo ali ponujajo parcialne rešitve. Čas je za sistemske spremembe, v katerih bi morali sodelovati vsi ključni deležniki (Kovačič 2017).

Z izboljšanjem znanja in aktivnejše družbene vloge lahko učenci migranti že v času šolanja in tudi kasneje bistveno zmanjšajo možnost socialne izključenosti. Pri tem sta ključni vlogi šole in družbe (Laissani 2017).

V razmislek:

- *Kako uspešne so slovenske šole in izobraževalne institucije pri integraciji učečih se v programe izobraževanja in usposabljanja?*
- *Opišite šolski model IMB v izobraževalnem sistemu.*
- *Kako osebe z migrantsko izkušnjo uspešno vključevati v vseživljenjsko izobraževanje, poklicno izobraževanje in usposabljanje?*
- *Izpostavite izzive in probleme v šolah, s katerimi se soočajo učenci priseljenci, njihovi starši in strokovni delavci šole.*
- *Ali lahko izpostavite in ovrednotite pomen ključnih izhodišč za izvajanje formalnih in neformalnih programov izobraževanja beguncev?*

VIRI

- Bešter, Romana. 2007. Integracija in model integracijske politike. V: *Priseljenci: študije o priseljenicah in vključevanje v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 105–134. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Dohmen, Günther. 1996. *Lifelong Learning. Guidelines for a modern education polity*. Bonn: Federal Ministry of Education, Science, Research and Technology.
- Jagodic, Devan in Štefan Čok. 2013. Uvod v raziskavo, metodološki okvir in terminološke opombe. V: *Med drugim in tujim jezikom*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Jelenc, Zoran. 2009. *Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije, Javni zavod Pedagoški inštitut.
- Komljanc, Natalija. 2017. Inkluzivna, odprta vzgoja in izobraževanje. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 48–53. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Kovačič, Nataša. 2017. Izobraževanje učencev priseljencev v slovenskem osnovnošolskem sistemu. Primer iz prakse: medkulturne delavnice. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 54–57. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.

- Laissani, Vesna. 2017. Multikulturalnost, migracije in otroci migrantov v šoli. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 58–63. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Livazović, Goran. 2017. Večplastni vidiki izobraževanja migrantov. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 70–79. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Lukšič - Hacin, Marina. 2006. Dileme in težave povratnih migrantov po letu 1991: Izobraževanje. V: *Migracije 11. Spet doma? Povratne migracije med politiko, prakso in teorijo*, ur. Marina Lukšič - Hacin, 88–90. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Memorandum o vseživljenjskem učenju. 2000. Evropska komisija.
- Naji, Majda. 2017. Izobraževanje migrantov in beguncev (IMB): Šolski model IMB. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 86–91. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Pucelj, Maja. 2016. *Nivo uspešnosti integracije priseljencev islamske veroizpovedi v zahodne države*. Ljubljana: Vega.
- Sanmartin Jaramillo, Natalia, Nada Trunk Širca in Valerij Dermol. 2017. Učenci priseljenci v evropskih šolah: prostovoljstvo in družbena angažiranost. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 101–105. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Sarajlić, Anida. 2017. Ukrepi za uspešno vključevanje otrok priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 106–114. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Smith, Philip. 2017. Nekaj misli o izobraževanju beguncev. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 120–125. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Short, Bradley. 2017. Inovativen pristop h krepitvi moči beguncev. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 116–119. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Strawn L., Clare. 2003. *The Influences of Social Capital on Lifelong Learning Among Adults Who Did Not Finish High School*. National Center for the Study of Adult Learning and Literacy. Cambridge: Harvard Graduate School of Educational.
- Svet Evrope. 2001. *Skupni evropski jezikovni okvir*.
- Trunk Širca, Nada in Anica Novak Trunk. 2017. Učenci priseljenci in medkulturne kompetence učiteljev. V: *Znanje za moje sanje. Pot k etični vzgoji – dobre prakse v izobraževanju beguncev in migrantov*, ur. Maja Kezunović Krašek, 126–130. Ljubljana: Pisarna poslanke Evropskega parlamenta Tanje Fajon.
- Vrečer, Natalija. 2007. *Integracija kot človekova pravica. Prosilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, Andragoški center Republike Slovenije.
- Zorman, Mirko. 2006. Z razvojnim načrtovanjem ustvarjamo razmere za vseživljenjsko učenje. V: *Udejanjanje načel vseživljenjskega učenja v vrtcu, osnovni in srednji šoli s pomočjo razvojnega načrtovanja: gradivo za razvojno načrtovanje: Program Phare 2003 – vseživljenjsko učenje*, ur. Zorman M. Rutar, Ilc, Zora., Rupnik Vec, Tanja, Domicelj, Marjeta, Zore, N., Turk, M., Fras Berro, Fanika, Uhelj Oštir, M., Kostrevc, Simona, Kupinau, Ana, Mac Beath, John, Meuret, D., Schratz, Michael, Jakobsen, L. B., in Fischer Walter, A., 9–45. Ljubljana: Zavod za šolstvo.

Integracija v delovno okolje

Osnovni podatki modula

Modul:	Integracija v izobraževalni in delovni proces
Temi:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Integracija v izobraževalno okolje 2. Integracija v delovno okolje
Predvideni čas izpeljave:	Štiri šolske ure

Osnovni podatki vsebinske teme

Tema:	INTEGRACIJA V DELOVNO OKOLJE
Enote:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vključevanje na trg dela 2. Pomen, možnosti in ovire za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje znanj, spretnosti in delovnih izkušenj migrantov 3. Pravice in dolžnosti glede dostopa do trga dela v skladu z zakonodajo v državi gostiteljici 4. Vloga in pomen različnih javnih institucij, NVO in delodajalcev 5. Vloga in pomen individualnega načrta vključevanja na trg dela in zaposlovanja
Predvideni čas izpeljave:	Dve šolski uri

Didaktična priporočila za načrtovanje učnega procesa

Splošni cilj:	Izboljšati znanje, veščine in kompetence strokovnih delavcev in sodelavcev ter ostalih pri prizadevanju za integracijo migrantov v delovno okolje in na trg dela.
---------------	---

Specifični cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Predstaviti dejavnike, razmere in okoliščine vključevanja migrantov različnih kategorij na trg dela in v delovno okolje; - izpostaviti pomen in možnosti za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje znanj, spretnosti in delovnih izkušenj migrantov ter problematizirati ovire, s katerimi se pri tem srečujejo migranti; - predstaviti nabor možnih statusov ter pravice in dolžnosti glede dostopa migrantov do trga dela v skladu z zakonodajo v državi gostiteljici; - predstaviti vlogo in pomen različnih javnih institucij, NVO in delodajalcev, ki v dvosmernem procesu prispevajo k celostni integraciji migrantov na trg dela in v delovno okolje; - ovrednotiti vlogo in pomen individualnega načrta za migrante, ki se izhodišče za načrtovanje in realizacijo zaposlovanja, vključevanja na trg dela in v delovno okolje.
Kompetence:	<ul style="list-style-type: none"> - Udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti dejavnike in okoliščine vključevanja migrantov na trg dela in v delovno okolje; - udeleženec je sposoben samostojno presoditi o pomenu in možnostih zgodnjega prepoznavanja in potrjevanja znanj, spretnosti in delovnih izkušenj migrantov ter problematizirati ovire, s katerimi se pri tem soočajo migranti; - udeleženec je sposoben samostojno kritično osvetliti pravice in dolžnosti migrantov glede dostopa do trga dela v skladu z zakonodajo v državi gostiteljici; - udeleženec je sposoben samostojno oceniti vlogo in pomen različnih javnih institucij, NVO in delodajalcev, ki prispevajo k celostni integraciji migrantov na trg dela in v delovno okolje; - udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti vlogo in pomen individualnega načrta za vključevanje migrantov na trg dela in zaposlovanja.
Potrebno predznanje in izkušnje:	<p>Udeleženci imajo osnovno predznanje in izkušnje na področju integracije migrantov in drugih relevantnih ciljnih skupin na trg dela in v delovno okolje, ki lahko izhaja iz različnih področij, npr. socialnega in zdravstvenega varstva, izobraževanja, zaposlovanja in trga dela, javne uprave in pravosodja, organizacij civilne družbe (humanitarne, invalidske, prostovoljne ...) in drugih strokovnih področij.</p>

<p>Pričakovani učni izidi:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znanje: udeleženec opiše vključevanje migrantov na trg dela, povzame pomen, možnosti in ovire za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje znanj, spretnosti in delovnih izkušenj migrantov, našteje pravice in dolžnosti migrantov glede dostopa do trga dela v skladu z zakonodajo v državi gostiteljici, opiše vlogo in pomen različnih javnih institucij, NVO in delodajalcev pri integraciji migrantov v delovno okolje, razloži vlogo in pomen individualnega načrta vključevanja migrantov na trg dela in v delovno okolje; - veščine: udeleženec analizira dejavnike integracije migrantov na trg dela in v delovno okolje, identificira pomen in možnosti za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje znanj, spretnosti in delovnih izkušenj migrantov ter analizira ovire, s katerimi se pri tem soočajo migranti, analizira pravice in dolžnosti migrantov glede vključevanja v delovno okolje v skladu z zakonodajo v državi gostiteljici, opiše vlogo in pomen različnih javnih institucij, NVO in delodajalcev pri celostnem vključevanju migrantov v delovno okolje, razloži vlogo in pomen individualnega načrta za migrante, ko vstopajo na trg dela in v delovno okolje; - kompetence: udeleženec samostojno ovrednoti dejavnike in okoliščine vključevanja migrantov na trg dela in v delovno okolje, presodi o pomenu in možnostih zgodnjega prepoznavanja in potrjevanja znanj spretnosti in delovnih izkušenj migrantov ter problematizira ovire, s katerimi se pri integraciji soočajo migranti, kritično osvetli pravice in dolžnosti migrantov glede dostopa do trga dela v skladu z zakonodajo v državi gostiteljici, oceni vlogo in pomen različnih javnih institucij, NVO in delodajalcev, ki prispevajo k celostni integraciji migrantov na trg dela in v delovno okolje, ovrednoti vlogo in pomen individualnega načrta za vključevanje migrantov na trg dela.
<p>Didaktični pristop:</p>	<p>Del vsebine se predstavi frontalno z uporabljenimi metodo razlage, metodo pogovora, metodo diskusije in metodo demonstracije. Del vsebine se smiselno vključi v delo v delavnicah, kjer se uporabijo oblike individualnega dela, dela v dvojicah in dela v skupini. Priporoča se uporaba metode učenje učenja in sodelovalnega učenja.</p>
<p>Preverjanje učnih izidov:</p>	<p>Ob zaključku skupinskega dela predavanj oziroma delavnic bodo predavatelji izvedli končno vsebinsko evalvacijo in analizo usvojenega znanja in razvitih kompetenc z metodo pogovora. Prav tako udeleženci lahko preverijo učne dosežke oziroma učne rezultate s samoevalvacijskimi vprašanji, ki so zastavljena na koncu modula.</p>
<p>Potrebno programska oprema/ učna tehnologija:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Računalnik z zvočniki - projektor - video (npr. You Tube, odlomki filmov ...)

Teoretična izhodišča

1. Vključevanje na trg dela

Delo in zaposlitev predstavljata pomembno komponento integracije migrantov (Zlatar 2010). Socialno-ekonomsko vključevanje oseb z mednarodno zaščito je zelo pomemben del kompleksnega dvostranskega, večplastnega in dinamičnega procesa integracije. Vključevanje in participacija oseb z mednarodno zaščito na trgu dela je temelj za socialno-ekonomsko integracijo in aktivno družbeno participacijo oseb z mednarodno zaščito. Vendar pa so v praksi prisotne sistemske in praktične ovire za delo in zaposlovanje oseb z mednarodno zaščito (neznanje slovenskega jezika, kulturne razlike, nerazpolaganje z dokazili o izobrazbi, delovnih izkušnjah, zdravstvene ovire, diskriminacija, strukturna neskladja na trgu dela, nezaupanje delodajalcev) (European Commission, Ministrstvo za notranje zadeve in Evropska migracijska mreža 2015).

Integracija oseb z mednarodno zaščito v slovensko družbo je dolgotrajen proces, ki zahteva individualen pristop, saj so begunci zelo različni po sposobnostih, predznanju, izobrazbi, delovnih izkušnjah, osebnostnih lastnostih in kulturnem okolju, iz katerega izhajajo. Poleg tega integracija zahteva interdisciplinaren pristop ter sodelovanje predstavnikov pristojnih ministrstev, predstavnikov lokalnih skupnosti, v katerih so begunci nastanjeni, in nevladnih organizacij, ki pomagajo pri urejanju njihovih življenjskih razmer (Martič 2017). Integracija na trg dela je zelo problematična, saj so zaposlitvene možnosti v Sloveniji še vedno zelo omejene, hkrati ni veliko podjetij z razvitim sistemom upravljanja raznolikosti, ki bi imela možnosti vključevanja priseljencev. Običajno je predpogoj za zaposlitev znanje slovenskega jezika, tako da pogosto zaposlitve pridejo v poštev šele, ko so osebe že precej integrirane, tudi občasna dela prej zelo težko dobijo (Zlatar 2017).

Trg dela je eno ključnih prizorišč, na katerih poteka vključevanje imigrantov v širšo družbo (Geddes in Bullen 2004 v Bešter 2009b), ekonomska integracija pa je eno od ključnih meril pri ocenjevanju uspešnosti celovite integracije imigrantov (Bešter 2009b). Pri integraciji in vključitvi na trg dela sta bistvena znanje jezika ter poznavanje kulture in navad okolja, zato je vse, ki so vključeni v integracijski postopek, treba informirati o možnostih učenja slovenskega jezika. (Martič 2017). Bešter (2009a) pravi, da je največ pozornosti in tudi sredstev v okviru integracijskih programov običajno posvečenih učenju uradnega jezika sprejemne države, vse pogosteje pa se uvajajo tudi druge vsebine, povezane zlasti s spoznavanjem sprejemne družbe in z usposabljanjem priseljencev za vključitev na trg dela.

Podatki različnih držav članic EU kažejo, da so številni prosilci za azil, ki prihajajo v Evropo, nižje kvalificirani delavci, ki pa so pogosto visoko motivirani za vstop na trg dela in vključitev v družbo na splošno. Študije kažejo, da se osebe s priznano mednarodno zaščito na splošno soočajo z določenimi ovirami pri dostopu na trg dela. Raziskava, ki sta jo izvedla Mednarodna organizacija za migracije in LINET je pokazala, da več kot 80 % vseh oseb med 15. in 64. letom, ki niso državljani EU in bivajo v EU, delajo ali pa so opredeljeni kot nizko kvalificirani ali nekvalificirani. Po podatkih Evropske komisije imajo migranti, ki niso državljani EU in bivajo v EU, podpovprečno raven veščin in kvalifikacij (Mednarodna organizacija za migracije 2017).

Čeprav prosilci za azil in osebe s priznano mednarodno zaščito ne predstavljajo enotne skupine, so lahko pri vključevanju na trg dela še posebej ranljivi, zato zahtevajo ciljno usmerjene, koordinirane in celovite odzive. Nekateri ukrepi, ki jih priporočajo številni akterji kot načine, ki podpirajo udeležbo te skupine na trgu dela, vključujejo čim hitrejšo vključitev v jezikovne tečaje in oceno veščin, hitro prepoznavanje kvalifikacij (vključno z alternativnimi metodami ocenjevanja, ki upoštevajo predhodno neformalno izobraževanje in delovne izkušnje), kakovostno individualno svetovanje za

razvoj integracijskih in zaposlitvenih načrtov, pomoč pri iskanju zaposlitve, zagotovitev subvencij ter kakovostno mentorstvo in vodenje (Mednarodna organizacija za migracije 2017).

Glavne komponente integracijske politike z vidika vključevanja oseb z mednarodno zaščito (beguncev, oseb s subsidiarno zaščito) na trg dela so ureditev bivanja oziroma najemniškega stanovanja, izvajanje tečajev slovenskega jezika (300 + 10 ur), dostop do izobraževanja, informiranja, svetovanja, priznavanja kvalifikacij, zagotavljanja denarnega nadomestila za zasebno nastanitev prva 3 leta po priznanju statusa, denarne socialne pomoči, otroških dodatkov, nadomestila za brezposelnost (European Commission, Ministrstvo za notranje zadeve in Evropska migracijska mreža 2015).

Ker je možnost zaposlitve eden ključnih dejavnikov za uspešno integracijo, je ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti v sodelovanju z Zavodom za zaposlovanje pripravilo Integracijski načrt na področju zaposlovanja in trga dela za kategorijo oseb, ki v Sloveniji pridobijo status mednarodne zaščite. Glede na aktualne potrebe je bil pripravljen predlog dodatnega sklopa programov aktivne politike zaposlovanja, v sinergiji z ukrepi Ministrstva za notranje zadeve, pri čemer je poudarek zlasti na intenzivnem učenju slovenskega jezika in vključevanju v slovensko družbo, kar je pogoj za vstop na trg dela in uspešno integracijo (Martič 2017).

Programi, specializirani za brezposelne osebe z mednarodno zaščito, so (Martič 2017):

- pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije (NPK) in drugih neformalnih znanj glede na potrebe trga dela: v okviru programa je zagotovljeno ugotavljanje interesov in sposobnosti posameznika za vključevanje v nadaljnje usposabljanje za pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije ali drugih neformalnih znanj, potrebnih na slovenskem trgu dela, in nato vključitev v ustrezno usposabljanje;
- usposabljanje na delovnem mestu: poteka pri delodajalcih, oseba z mednarodno zaščito je v program lahko vključena do šest mesecev;
- integracija oseb z mednarodno zaščito: pilotni projekt, v okviru katerega se osebam z mednarodno zaščito olajšana integracijo na trg dela in v slovensko družbo.

V prihodnje bi bilo vredno razmisliti o dodatnih prilagojenih sistemskih ter predvsem praktičnih ukrepih za spodbujanje dela in zaposlovanja oseb z mednarodno zaščito. Priporočljivo bi bilo odpravljati ovire, ki zavirajo vključevanje in zaposlovanje oseb z mednarodno zaščito ter razmišljati v smeri oblikovanja podpornega mehanizma, ki bi jim omogočil npr. praktično usposabljanje in izkustveno učenje na delovnem mestu, stabilno in kontinuirano zaposlovanje v gospodarstvu, socialnih podjetjih, civilnodružbenih oziroma nevladnih organizacijah, pridobivanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij (tudi osebam brez dokazil o izobrazbi), samozaposlovanje, najem praznih, neprofitnih, socialnih stanovanj (European Commission, Ministrstvo za notranje zadeve in Evropska migracijska mreža 2015).

2. Pomen, možnosti in ovire za zgodnje prepoznavanje in potrjevanje znanj, spretnosti in delovnih izkušenj migrantov

Za vključevanje na trg dela je zelo pomembno tudi hitro priznavanje in vrednotenje izobrazbe, kvalifikacij, kompetenc, izkušenj oseb z mednarodno zaščito. S priznano, verificirano izobrazbo je precej lažje najti in obdržati delo oziroma zaposlitev. Manj je ovir pri zaposlovanju. Lažje je vzpostaviti kontakt in pridobiti zaupanje delodajalcev. Vendar veliko oseb z mednarodno zaščito nima potrtil o izobrazbi, veščinah in izkušnjah, ki so jih pridobili v izvornih državah. Znanje, kvalifikacije, izkušnje, veščine lahko izkažejo le neposredno na delovnem mestu (European Commission, Ministrstvo za notranje zadeve in Evropska migracijska mreža 2015).

Konvencija o priznavanju visokošolskih kvalifikacij v evropski regiji – člen VII – pravi, da vsaka pogodbenica ob upoštevanju svojega izobraževalnega sistema in ustavnih, zakonskih ter podzakonskih določb oblikuje take postopke, da lahko kar se da pravično in hitro oceni, ali begunci, osebe s podobnim položajem in razseljene osebe izpolnjujejo ustrezne pogoje za sprejem ali nadaljevanje izobraževanja v visokem šolstvu ali za zaposlitev, tudi če kvalifikacij, pridobljenih v eni od pogodbenic, ni mogoče dokazati z dokumenti (Ministrstvo za izobraževanje 2018).

Pogosto se dogaja, da osebe s priznano mednarodno zaščito ne morejo prikazati svojih izobrazbenih in poklicnih kvalifikacij zaradi pomanjkanja potrebne dokumentacije iz države izvora (Mednarodna organizacija za migracije 2017). Zaradi nerazpolaganja z dokazili o izobrazbi je za osebe z mednarodno zaščito priznavanje kvalifikacij oteženo. Mnoge osebe ne morejo dobiti potrdil iz države izvora. Zato je potrebno tudi prepoznavanje in ustrezno vrednotenje starih ter pridobivanje novih znanj, veščin, izkušenj beguncev in oseb s subsidiarno zaščito na delovnem mestu, s priložnostnim, prostovoljskim, projektnim delom. V okviru civilnodružbenih oziroma nevladnih organizacij se tudi ustvarjajo možnosti za delo in vključevanje oseb z mednarodno zaščito na področju kulture, športa, socialnega podjetništva itd. Konkretno se lahko osebe s priznano mednarodno zaščito npr. učijo dela na računalniku, dela v skupini, organiziranja in priprave dogodkov, delavnic, pisanja vlog za delo, življenjepisov, dela z otroki, poučevanja, dela na vrtu, socialne oskrbe, humanitarnega dela itd. (European Commission, Ministrstvo za notranje zadeve in Evropska migracijska mreža 2015).

Vključitev v proces vrednotenja formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj je za prosilce za mednarodno zaščito (begunce in osebe s subsidiarno zaščito) pomembna, saj pripadnikom teh skupin v države sprejema pogosto ne uspe prinesiti diplom, spričeval in certifikatov. Mnogi med njimi so morali na hitro zbežati iz države izvora, ker je bilo ogroženo njihovo življenje in niso imeli časa, da bi s seboj vzeli tudi ključne dokumente. Tem osebam lahko manko diplom, spričeval in certifikatov vsaj delno nadomesti proces vrednotenja in priznavanja, delodajalci in širša družba pa se lahko edino s pomočjo tega procesa seznanijo z znanjem, kompetencami in spretnostmi tistih prosilcev za mednarodno zaščito, ki so bili prisiljeni zapustiti svojo državo izvora, ne da bi utegnili s seboj vzeti svoje najpomembnejše dokumente (Vrečer, Vilič Klenovšek in Mlinar 2015).

V sodobnih družbah se posebno pozornost namenja mehanizmu za priznavanje znanj, spretnosti in kompetenc, pridobljenih po neformalno in priložnostno pridobljenih poteh učenja. Poudarja se pomen integracije formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih učnih izidov s ciljem, da se upoštevajo vse znanje, spretnosti in kompetence, pa naj so bili pridobljeni pri delu, v družini ali prostem času. Priseljenci nemalokrat v drugo državo pridejo s predhodnimi delovnimi izkušnjami, s formalno izobrazbo, z določenimi cilji, željami. Svoje cilje in želje pogosto težko ustrezno uresničujejo, saj spričevala, pridobljena v njihovi matični državi, v drugi državi praviloma nimajo enake vrednosti. Obstajajo tri možnosti za uveljavljanje formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc v Sloveniji, in sicer postopek vrednotenja in priznavanja izobraževanja, sistem vzajemnega priznavanja kvalifikacij ter sistem nacionalnih poklicnih kvalifikacij (Vrečer, Vilič Klenovšek in Mlinar 2015).

Glede na vse navedeno bi bilo na sistemski ravni (državni, regionalni in lokalni) vredno razmisliti, uskladiti in sprejeti strategijo in posebne ukrepe za usposabljanje ter zaposlovanje oseb z mednarodno zaščito. Omogočiti bi bilo treba čim hitrejšo vrednotenje in priznavanje kvalifikacij, kompetenc, poklicno usposabljanje in zaposlovanje, družbeno participacijo vse večjega števila oseb s priznano mednarodno zaščito v Sloveniji (European Commission, Ministrstvo za notranje zadeve in Evropska migracijska mreža 2015). Za osebe z mednarodno zaščito bi bila smiselna čimprejšnja vzpostavitev sistema preverjanja dejanskih znanj, saj večina pride v Slovenijo brez dokazil o predhodni izobrazbi, kar vpliva na možnost vključevanja v nadaljnje izobraževanje (Zlatar 2017).

Primanjkuje posebnih poklicnih, produkcijskih šol za osebe z mednarodno zaščito oziroma možnosti praktičnega usposabljanja oseb z mednarodno zaščito na delovnem mestu. To je ovira pri hitrejšem vključevanju beguncev, oseb s subsidiarno zaščito na trg dela. Ovire so tudi v ne vključenosti delodajalcev v sistem pomoči osebam z mednarodno zaščito. Delodajalci so nezaupljivi pri sprejemanju oseb z mednarodno zaščito. Zato potrebujejo podporo in pomoč pri navezovanju stikov z delodajalci. Ovire so v jezikovnem in kulturnem nerazumevanju. Zato je znanje osnov slovenskega jezika nujno potrebno. Vključevanje je lažje tudi, če oseba z mednarodno zaščito govori in razume angleški ali kakšen drug svetovni jezik (European Commission, Ministrstvo za notranje zadeve in Evropska migracijska mreža 2015). Jezikovne veščine predstavljajo ključni element za uspešno vključitev v družbo in so ključnega pomena pri vstopanju na trg dela (Mednarodna organizacija za migracije 2017).

3. Pravice in dolžnosti glede dostopa do trga dela v skladu z zakonodajo v državi gostiteljici

Skladno z Zakonom o mednarodni zaščiti (ZMZ-1) imajo prosilci za azil pravico do:

- materialne oskrbe v primeru nastanitve v azilnem domu ali njegovi izpostavi,
- finančne pomoči v primeru nastanitve na zasebnem naslovu v skladu s tem zakonom,
- nujnega zdravljenja,
- izobraževanja,
- dostopa na trg dela,
- humanitarne pomoči,
- žepnine.

Vse osebe z mednarodno zaščito pa imajo v skladu z zakonodajo pravico do brezplačnega tečaja slovenskega jezika, izobraževanja, usposabljanja, dela in zaposlovanja, zdravstvenega in socialnega varstva, uveljavljanja pravic iz javnih sredstev, informiranja, svetovanja, pomoči pri vključevanju v okolje (European Commission, Ministrstvo za notranje zadeve in Evropska migracijska mreža 2015).

Zaposlitev tujih državljanov, vključno z osebami z mednarodno zaščito, ureja Zakon o zaposlovanju, samozaposlovanju in delu tujcev (ZZSDT). Določilo 6. odstavek 6. člena zakona predpisuje prost dostop do slovenskega trga dela za osebe s priznano mednarodno zaščito (za begunce in osebe s priznano subsidiarno zaščito). Vendar pa je treba dodati, da je pravica do dela zagotovljena prosilcem za azil šele devet mesecev po tem, ko vložijo prošnjo za mednarodno zaščito, če v tem obdobju prosilcu ni bila vročena odločba, krivde za zamudo ni mogoče pripisati prosilcu (8. odstavek 6. člena). Omejitev pravice do dela je v skladu z določitvijo Direktive 2013/33/EU z dne 26. junija 2013 o standardih za sprejem prosilcev za mednarodno zaščito, vendar je treba dodati, da slovenska zakonodaja upošteva najvišjo določeno mejo, to je 9 mesecev (Mednarodna organizacija za migracije 2017).

Ministrstvo za notranje zadeve prosilcem za azil po omenjenih devetih mesecih izda potrdilo, na podlagi katerega jim je omogočen dostop do trga dela, ne da bi za to potrebovali dodatno delovno dovoljenje. Tako so prvih devet mesecev azilnega postopka možnosti prosilcev za azil za delo omejene. Skladno z 82. členom Zakona o mednarodni zaščiti (ZMZ-1) lahko prosilci za azil pomagajo z različnimi dejavnostmi, povezanimi z vzdrževanjem, nastanitvijo in prevajalskimi storitvami v azilnih domovih, za kar prejmejo plačilo skladno z urno postavko Ministrstva za notranje zadeve (Mednarodna organizacija za migracije 2017).

Vendar pa osebe s priznano mednarodno zaščito nimajo samodejno prostega dostopa do evropskega trga dela. Poleg tega morajo izpolnjevati določene pogoje, vključno z jezikovnimi kompetencami, in morajo v nekaterih primerih imeti delovno dovoljenje. V določenih in redkih primerih pa lahko oseba z mednarodno zaščito, če jo napoti slovenski delodajalec, dela v tujini kot napoteni delavec, ne da bi potrebovala delovno dovoljenje (Mednarodna organizacija za migracije 2017).

Vsi prosilci za mednarodno zaščito imajo pravico do dela in zaposlovanja, vendar morajo ob morebitni zaposlitvi pridobiti delovno dovoljenje. Osebe, ki pridobijo status mednarodne zaščite, pa pridobijo tudi pravico do prostega dostopa na trg dela – brez delovnega dovoljenja. S prostim dostopom do trga dela imajo na podlagi vpisa v evidenco brezposelnih oseb pravico do enake obravnave pri karierni orientaciji, napotitvi na prosta delovna mesta ter pri vključevanju v ukrepe aktivne politike zaposlovanja kot slovenski državljani (Martič 2017).

Osebe z mednarodno zaščito ne potrebujejo dovoljenja za delo in zaposlitev oziroma enotnega dovoljenja za bivanje in delo kot tujci, državljani tretjih držav. Na podlagi 6. točke drugega odstavka 6. člena Zakona o zaposlovanju, samozaposlovanju in delu tujcev ima tujec, ki mu je v Republiki Sloveniji priznana pravica do mednarodne zaščite ter njegov družinski član, ki v Republiki Sloveniji prebiva na podlagi dovoljenja za prebivanje zaradi združitve družine, prost dostop na trg dela (European Commission, Ministrstvo za notranje zadeve in Evropska migracijska mreža 2015).

Vse osebe, ki so registrirane pri Zavodu RS za zaposlovanje, uživajo enake pravice, kot je udeležba v ukrepih aktivne politike zaposlovanja, tečajih slovenskega jezika, izobraževalnih programih za odrasle, poklicnih kvalifikacijah ter usposabljanju in nacionalnih poklicnih kvalifikacijah. Ta pravica prav tako velja za osebe s priznano mednarodno zaščito, ki so registrirane pri zavodu. Udeležba v teh ukrepih temelji na posebni strokovni oceni vsakega kandidata. Prav tako pa je odvisna od razpoložljivosti financiranja. Osebe s priznano mednarodno zaščito lahko prav tako naletijo na jezikovno oviro, ko poskušajo priti do poklicnih usposabljanj in drugih storitev (Mednarodna organizacija za migracije 2017).

4. Vloga in pomen različnih javnih institucij, NVO in delodajalcev

Integracija priseljencev zajema številne vidike njihovega življenja in tako bi bilo treba k njej tudi pristopati. Na institucionalni ravni manjka predvsem celovit in koordiniran pristop. Institucije in organizacije, ki izvajajo integracijske ukrepe, se med seboj premalo povezujejo. Problematično je tudi dejstvo, da lokalne skupnosti nimajo formalne vloge pri izvajanju integracijskih ukrepov. Pri Ministrstvu za notranje zadeve sicer že dalj časa deluje Svet za vključevanje priseljencev, v katerega so vključeni predstavniki ministrstev, lokalnih skupnosti, izobraževalnih in nevladnih organizacij, pa tudi predstavniki priseljencev, vendar Svet v veliki meri služi le izmenjavi informacij med člani, ne pa pripravi skupnih integracijskih strategij ter koordinaciji dela med posameznimi akterji (Zlata 2017).

V Sloveniji se iskalci zaposlitve registrirajo pri Zavodu RS za zaposlovanje, ki ima enote v vseh večjih mestih po Sloveniji. Njegove glavne dejavnosti so svetovanje v zvezi z zaposlovanjem ter posredovanje dela, upravljanje nadomestil za brezposelne in zavarovanj za primer brezposelnosti. Zavod RS za zaposlovanje deluje kot most med delodajalci in iskalci zaposlitve. V okviru Zavoda za zaposlovanje deluje Center za informiranje in poklicno svetovanje, ki vodi skupinska/individualna srečanja in zagotavlja nasvete o tem, kako pripraviti dober življenjepis ter kako se pripraviti na razgovor za službo in ga tudi dobro izpeljati. Center zagotavlja tudi opise poklicev, informacije o ustanovah za (višjo) sekundarno in visokošolsko izobrazbo, informacije o možnostih poklicnega usposabljanja in študija v tujini, informacije o razpoložljivi finančni pomoči za izobraževanje in usposabljanje,

objave o izobraževalnih programih, informacije o študentskih nastanitvah, objave delovnih mest, usmeritve in orodja za učinkovitejše iskanje zaposlitve ter nudi računalniške programe za samostojno načrtovanje izobraževanja ali poklicne poti (Mednarodna organizacija za migracije 2017).

Zavod RS za zaposlovanje izvaja program usposabljanja na delovnem mestu, ki traja 6 mesecev in je združen z učenjem slovenskega jezika za konkretno delovno področje. Prav tako izvajajo tudi program začetne integracije na slovenski trg dela, ki vključuje seznanjanje s slovenskim trgom dela, pridobivanje veščin zaposlitve, prepoznavanje obstoječih znanj in veščin s praktičnim preizkusom (Modrijan 2017).

5. Vloga in pomen individualnega načrta vključevanja na trg dela in zaposlovanja

Individualni zaposlitveni načrt je instrument, ki ga uporabljajo zaposlitvene službe za aktiviranje iskalcev zaposlitve in izvajanje načela „medsebojnih obveznosti“. Namen individualnega zaposlitvenega načrta je, da bi se iskalci zaposlitve bolj intenzivno vključevali v posamezne dejavnosti za ponovno integracijo. S pomočjo individualnega zaposlitvenega načrta se določijo posamezni cilj procesa svetovanja in vključevanja, prav tako pa se nadzorujejo dogovorjene dejavnosti. Običajno vsebuje opis položaja iskalca zaposlitve, dogovorjene cilje, ki jih mora iskalec zaposlitve doseči, navedene pa so tudi obveznosti iskalca zaposlitve in službe za zaposlovanje (Tubb 2012).

Brezposelne osebe, vključno z nezaposlenimi osebami s priznano mednarodno zaščito, se lahko registrirajo kot iskalci zaposlitve in so dodeljeni svetovalcu za zaposlovanje, s katerim oblikujejo individualni načrt zaposlitve, pri čemer se posvetujejo o svojih veščinah, kvalifikacijah in preteklih delovnih izkušnjah. Svetovalci nato preveri ustrezne in relevantne sektorje, ki ustrezajo profilom iskalcev zaposlitve. Ko je na voljo prosto delovno mesto, iskalci zaposlitve prejmejo informacijo o tem po e-pošti in se lahko na prosto delovno mesto prijavijo. V primeru razpoložljivega financiranja svetovalci poišče morebitne ustrezne programe usposabljanja, ki lahko povečajo konkurenčnost iskalca, npr. jezikovne tečaje ali usposabljanje za pridobitev poklicnih kvalifikacij (Mednarodna organizacija za migracije 2017; Modrijan 2017).

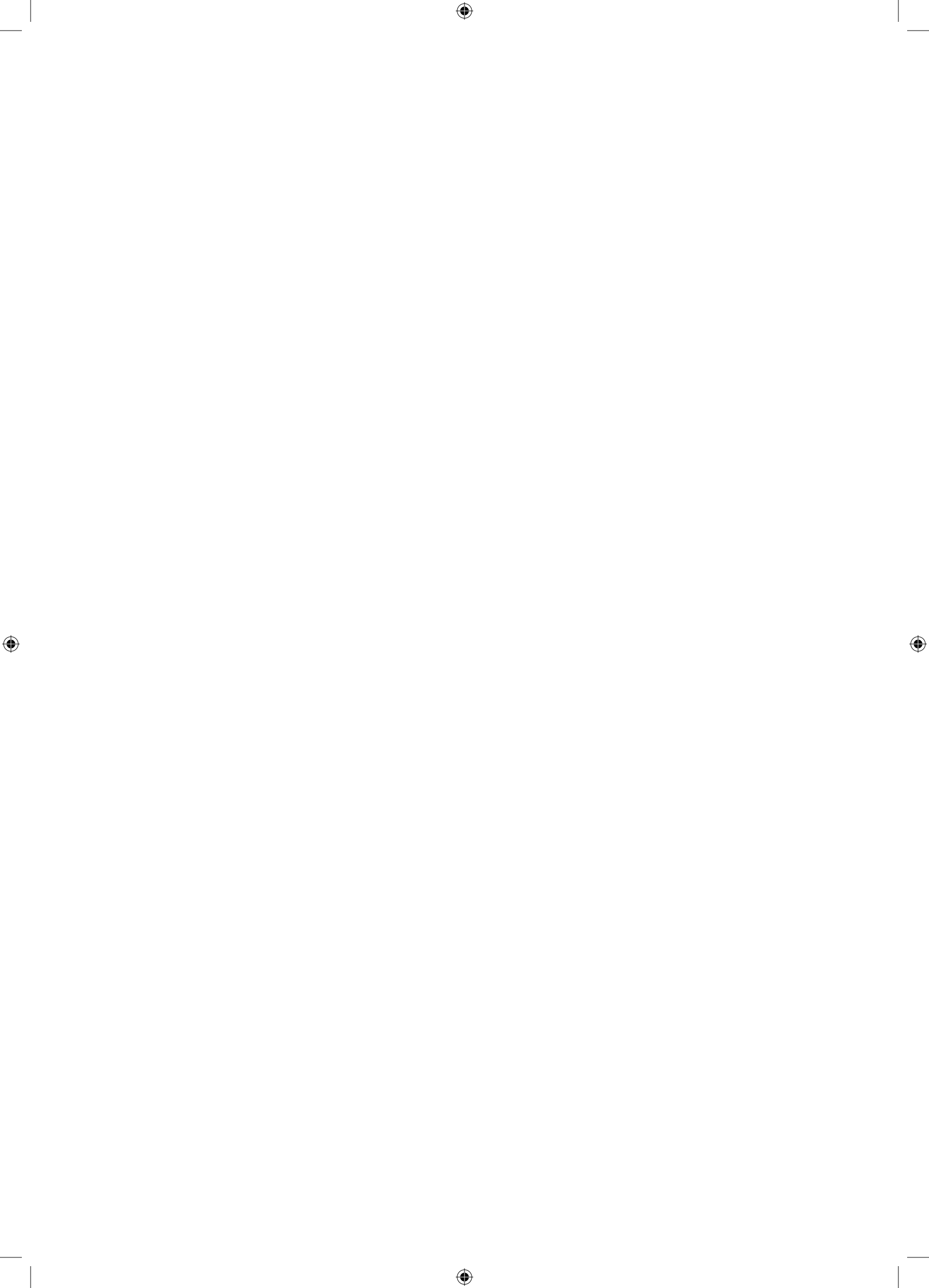
Osebe s priznano mednarodno zaščito, ki so pri Zavodu RS za zaposlovanje registrirane kot brezposelne, se lahko vključijo v vse ukrepe aktivne politike zaposlovanja. Vključitev v ukrepe navedene politike mora biti del individualnega zaposlitvenega načrta. Poleg tega morajo za vključitev zadostovati vsem pogojem delodajalca. Osebe s priznano mednarodno zaščito se lahko vključijo v aktivno politiko zaposlovanja po zaključku 300-urnega tečaja slovenskega jezika, ki ga organizira Ministrstvo za notranje zadeve. Z namenom usklajenega delovanja in celostne obravnave Zavod za zaposlovanje svoje aktivnosti na tem področju usklajuje z resornim ministrstvom ter Ministrstvom za notranje zadeve in Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport (Mednarodna organizacija za migracije 2017).

V razmislek:

- Izpostavite pomen vključevanja migrantov na trg dela.
- Ali znate pojasniti pomen zgodnjega prepoznavanja in potrjevanja znanj, spretnosti in delovnih izkušenj migrantov ter izpostavite ovire, s katerimi se pri tem soočajo?
- Ovrednotite pravice in dolžnosti migrantov glede dostopa do trga dela.
- Ali lahko pojasnite vlogo in pomen različnih javnih institucij, NVO in delodajalcev pri integraciji migrantov na trg dela?
- Opišite prispevek individualnega načrta za uspešno vključevanje migrantov na trg dela.

VIRI

- Bešter, Romana. 2009a. „Integracijski programi za priseljence v izbranih državah Evropske unije“. *Razprave in gradivo – Inštitut za narodnostna vprašanja* 59: 40–62.
- Bešter, Romana. 2009b. „Pravni okvir, relevanten za integracijo imigrantov v Sloveniji“. *Razprave in gradivo – Inštitut za narodnostna vprašanja* 58: 160–95.
- European Commission, Ministrstvo za notranje zadeve, in Evropska migracijska mreža. 2015. „Vključevanje oseb s priznano mednarodno/humanitarno zaščito na trg dela: politike in dobre prakse“. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/emn-studies-25b_slovenia_beneficiaries_international_protection_si.pdf.
- Martič, Lea. 2017. „Integracija beguncev skozi zaposlovanje“. V: *Aktivno za strpnost: za uspešnejše vključevanje in povezovanje v naši družbi*, uredil Alenka Čebular, 40–43. Ljubljana: Urad Vlade RS za komuniciranje.
- Mednarodna organizacija za Migracije. 2017. *Integracija oseb s priznano mednarodno zaščito na trgu dela v Sloveniji*. Ljubljana: Mednarodna organizacija za migracije. http://www.slovenia.iom.int/sites/default/files/documents/IOM-integracija-trg_dela-SI.pdf.
- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. 2018. „Vključevanje priseljencev v sistem vzgoje in izobraževanja | Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport“. http://www.mizs.gov.si/delovna_podrocja/direktorat_za_visoko_solstvo/enicnaric_center/vkljucevanje_priseljencev_v_sistem_vzgoje_in_izobrazevanja/.
- Modrijan, Robert. 2017. „Podpora vstopu na trg dela oseb z mednarodno zaščito“. *Slogopis* 26–27: 15.
- Tubb, Helen. 2012. „Activation and Integration: working with individual action plans“. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=14081&langId=en>.
- Vrečer, Natalija, Tanja Vilič Klenovšek in Vera Mlinar. 2015. *UVPZ – ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje znanj priseljencev in priseljenk*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. http://arhiv.acs.si/publikacije/UVPZ_prirocnik.pdf.
- Zlatar, Franci. 2010. „Možnost dela in zaposlovanja prislinih migrantov v Sloveniji“. V: *Migranti v Sloveniji – med integracijo in alienacijo*, uredil Karmen Medica, Goran Lukič, in Milan Bufon, 191–204. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.
- Zlatar, Franci. 2017. „Integracija priseljencev v Sloveniji“. *Slogopis* 26–27: 8.

MODUL 5

Psihosocialna podpora in pomoč

Psihosocialna podpora in pomoč

Osnovni podatki modula

Modul:	Psihosocialna podpora in pomoč
Teme:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Psihosocialna podpora in pomoč migrantom 2. Prepoznavanje travme in različnih drugih psihosocialnih problemov 3. Aktivacija ustrezne pomoči 4. Ovire pri dostopu do psihosocialne podpore in pomoči ter uspešnost soočenja z njimi 5. Fizično in duševno dobro počutje v integracijskem procesu 6. Kulturni in jezikovni nesporazumi v procesu psihosocialne podpore in pomoči 7. Ključni principi oziroma načela psihosocialne podpore 8. Osredotočenje na metodo odpornosti 9. Inovativne metode za zagotavljanje psihosocialne podpore
Predvideni čas izpeljave:	Štiri šolske ure

Didaktična priporočila za načrtovanje učnega procesa

Splošni cilj:	Izboljšati znanje, veščine in kompetence strokovnih delavcev in sodelavcev ter ostalih pri prizadevanju za nudenje psihosocialne podpore in pomoči.
---------------	---

Specifični cilji:

- Predstaviti pomen in učinke psihosocialne podpore in pomoči migrantov v kontekstu njihove celostne integracije;
- predstaviti kontekst travme in različnih drugih psihosocialnih problemov;
- izpostaviti dejavnike in okoliščine aktivacije ustrezne pomoči migrantov pri njihovi integraciji;
- predstaviti in oceniti ovire v dostopnosti do psihosocialne podpore in pomoči ter uspešnost soočenja z njimi;
- opisati dejavnike, ki determinirajo fizično in duševno dobro počutje v integracijskem procesu migrantov;
- izpostaviti in analizirati kulturne in jezikovne nesporazume v procesu psihosocialne podpore in pomoči migrantom;
- poudariti ključne principe oziroma načela psihosocialne podpore:
  - i. obravnavati vse ljudi z dostojanstvom in spoštovanjem ter podpirati samozavest;
  - ii. odgovoriti ljudem v stiski na human in podporen način;
  - iii. zagotoviti informacije o storitvah in podpori;
  - iv. zagotoviti ustrezno psihosocialno pomoč z uporabo ustreznega jezika;
- opisati in ovrednotiti pomen metode odpornosti;
- predstaviti različne metode za zagotavljanje psihosocialne podpore (npr. izrazne tehnike umetniške terapije).

Kompetence:

- Udeleženec je sposoben samostojno načrtovati in utemeljevati učinke psihosocialne podpore in pomoči migrantom;
- udeleženec je sposoben samostojno oceniti pojavnost travme in različnih drugih psihosocialnih problemov;
- udeleženec je sposoben samostojno načrtovati in aktivirati ustrezne pomoči;
- udeleženec je sposoben samostojno problematizirati ovire pri dostopu do psihosocialne podpore in pomoči ter uspešnost njihovega preseganja;
- udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti okoliščine in dejavnike fizičnega in duševnega dobrega počutja v integracijskem procesu;
- udeleženec je sposoben samostojno oceniti kulturne in jezikovne nesporazume v procesu nujenja psihosocialne podpore in pomoči migrantov;
- udeleženec je sposoben samostojno presoditi pomen ključnih principov oziroma načel psihosocialne podpore;
- udeleženec je sposoben samostojno utemeljiti prednosti metode odpornosti;
- udeleženec je sposoben samostojno ovrednotiti učinke različnih metod za zagotavljanje psihosocialne podpore.

Modul 5: Psihosocialna podpora in pomoč

Potrebno predznanje in izkušnje:	Udeleženci imajo osnovno predznanje in izkušnje na področju psihosocialne podpore in pomoči migrantom in drugim relevantnim ciljnim skupinam, ki lahko izhajajo iz različnih področij, npr. socialnega in zdravstvenega varstva, izobraževanja, zaposlovanja in trga dela, javne uprave in pravosodja, organizacij civilne družbe (humanitarne, invalidske, prostovoljne ...) in drugih strokovnih področij.
Pričakovani učni izidi:	<ul style="list-style-type: none"> - Znanja: udeleženec opiše psihosocialno podporo in pomoč migrantom, razloži značilnosti travme in različnih drugih psihosocialnih problemov, našteje načine aktivacije ustrezne pomoči, našteje ovire pri dostopu do psihosocialne podpore in pomoči ter uspešnost soočenja z njimi, povzame značilnosti fizičnega in duševnega dobrega počutja v integracijskem procesu, našteje kulturne in jezikovne nesporazume v procesu psihosocialne podpore in pomoči, opiše ključna načela psihosocialne podpore, opiše metodo odpornosti, izpostavi različne metode za zagotavljanje psihosocialne podpore; - veščine: udeleženec ugotovi bistvene značilnosti psihosocialne podpore in pomoči migrantom v procesu celostne integracije, analizira dejavnike travme in različnih drugih psihosocialnih problemov, sklepa o pristopih aktivacije ustrezne pomoči migrantom, poišče ovire v dostopu do psihosocialne podpore in pomoči migrantom ter razčleni uspešnost njihovega preseganja, poišče dejavnike fizičnega in duševnega dobrega počutja migrantov v integracijskem procesu, komentira kulturne in jezikovne nesporazume v procesu nudenja psihosocialne podpore in pomoči migrantom, identificira načela psihosocialne podpore, poveže učinke metode odpornosti in različnih drugih metod za zagotavljanje psihosocialne podpore; - kompetence: udeleženec samostojno načrtuje in utemeljuje učinke psihosocialne podpore in pomoči migrantom, oceni pojavnost travme in različnih drugih psihosocialnih problemov, načrtuje in aktivira ustrezne pomoči, problematizira ovire pri dostopu do psihosocialne podpore in pomoči ter uspešnost njihovega preseganja, ovrednoti okoliščine in dejavnike fizičnega in duševnega dobrega počutja v integracijskem procesu, oceni kulturne in jezikovne nesporazume v procesu nudenja psihosocialne podpore in pomoči migrantov, presodi pomen ključnih principov oziroma načel psihosocialne podpore, utemelji prednosti metode odpornosti in ovrednoti učinke različnih metod za zagotavljanje psihosocialne podpore.
Didaktični pristop:	Del vsebine se predstavi frontalno z uporabljenimi metodo razlage, metodo pogovora, metodo diskusije in metodo demonstracije. Del vsebine se smiselno vključi v delo v delavnicah, kjer se uporabijo oblike individualnega dela, dela v dvojicah in dela v skupini. Priporoča se uporaba metode učenje učenja in sodelovalnega učenja.
Preverjanje učnih izidov:	Ob zaključku skupinskega dela predavanj oziroma delavnic bodo predavatelji izvedli končno vsebinsko evalvacijo in analizo usvojenega znanja in razvitih kompetenc z metodo pogovora. Prav tako udeleženci lahko preverijo učne dosežke oziroma učne rezultate s samoevalvacijskimi vprašanji, ki so zastavljena na koncu modula.

Potrebno programska oprema/ učna tehnologija:

- Računalnik z zvočniki
- projektor
- video (npr. You Tube, odlomki filmov ...)
- risanje in igranje na inštrumente

Teoretična izhodišča

1. Psihosocialna podpora in pomoč migrantom

Razmere begunskega življenja povzročajo hudo socialno in psihološko prizadetost ljudi, ki ima lahko dolgotrajne posledice na duševno zdravje ljudi in na kakovost njihovega življenja (Pagon in Mikuš Kos 1998). Psihosocialno pomoč in podporo lahko nudi vsakdo, ki pride z migranti v stik ali ki odloča o njihovi usodi, predvsem pa (Mikuš Kos idr. 2017):

- **naravni psihosocialni pomočniki, to so osebe v neposrednem okolju:** družinski člani, člani skupnosti, sosedi, verski voditelji in druge osebe v življenjskem okolju, ki imajo priložnost in naravne sposobnosti za zagotavljanje čustvene podpore in svetovanja;
- **osebe, ki delujejo v ustanovah, kot so azilni domovi, begunski centri, šole, vrtci, zdravstvene ustanove:** to so strokovni delavci v službah, zavodih in drugih institucijah, ki dosegajo veliko število beguncev. Psihosocialna podpora teh oseb je človečnosti dodatek njihovi osnovni dejavnosti, zato je izbor oseb, ki bodo delale z migranti v katerikoli vlogi, zelo pomemben;
- **laični psihosocialni pomočniki:** to so osebe, ki nimajo formalnih kvalifikacij s področja duševnega zdravja ali sorodnih področij in so osnovna znanja s področja pomoči ljudem v stiski pridobile v okviru priprave na to delo. Pogosto so to prostovoljci v psihosocialnih programih v okviru nevladnih organizacij;
- **strokovnjaki s področja duševnega zdravja:** to so psihologi, psihiatri, psihoterapevti, socialni delavci, šolski svetovalni delavci, ki zagotavljajo strokovno pomoč najhujše prizadetim osebam. Pri tem gre pretežno za pomoč, za katero uporabljamo naziv terapija.

Psihosocialna podpora je čustvena in medčloveška podpora, ki jo (ali pa ne) izkazujejo vsi, ki tako ali drugače pridejo v stik z migranti ali ki odločajo o kakovosti njihovega življenja in njihovi usodi. Medčloveška podpora vključuje človečnost, empatijo, razumevanje, spoštovanje do tega, kar so pretrpeli, in do njihovih naporov za obvladovanje preživetega, majhna dejanja pomoči. Psihosocialno podporo zagotavljajo (ali pa ne) tudi kakovost organiziranosti življenja migrantov in njihove življenjske okoliščine (Mikuš Kos idr. 2017).

Ključna načela psihosocialne podpore so (Adjuković idr. 2016, 19):

- človekove pravice in enakost,
- sodelovanje,
- ne povzročanje škode,
- nadgraditev obstoječih kapacitet,
- integrirani sistemi podpore.

Modul 5: Psihosocialna podpora in pomoč

Vsebine psihosocialne podpore migrantov oziroma beguncem so (Mikuš Kos idr. 2017):

- zagotavljanje njihove osnovne varnosti,
- zaščita pred novim stresom, travmatskimi doživetji, ogrožajočimi okoliščinami,
- dobri medčloveški odnosi v institucijah za begunce in v skupnosti,
- vzpostavljanje čim večje normalnosti njihovega življenja in dejavnosti,
- omogočanje njihove samostojnosti pri dnevnih opravilih in odločanju,
- opolnomočenje beguncev in njihovo aktiviranje za različne dejavnosti,
- pomoč pri zaposlovanju,
- podpora pri izvajanju starševskih funkcij,
- pomoč pri šolanju begunskih otrok in njihovem poklicnem usmerjanju,
- omogočanje njihovega sodelovanja v različne dejavnosti v korist skupnosti,
- aktiviranje virov pomoči beguncem v skupnosti,
- vplivanje na stališče skupnosti do beguncev.

Psihosocialni pristop podpore je usmerjen na zagotavljanje osnovnih potreb ljudi. To je proces spodbujanja odpornosti posameznika, družine in skupnosti, ki jim olajša, da se opomorejo od vplivov krizne situacije. Psihosocialna podpora mora zagotoviti (Adjuković, Bakić in Ajduković 2016):

- spodbujanje psihološkega občutka varnosti,
- umiritev,
- spodbujanje občutka samoučinkovitosti in skupinske učinkovitosti,
- spodbujanje povezanosti,
- spodbujanje občutka upanja.

Psihosocialna pomoč je vsaka oblika lokalne ali zunanje pomoči, namenjene zaščiti ali krepitvi psihosocialne dobrobiti in/ali preprečevanju ali zdravljenju duševnih motenj. Psihosocialna pomoč zajema predvsem nizkopražne nespecifične programe pomoči ljudem v stiski. V rabi je ob množičnih nesrečah, kot so oboroženi konflikti, teroristična dejanja, begunstvo, naravne ali tehnične nesreče. Nizkopražna nespecifična pomoč vključuje različne razvedrilne in sprostitvene dejavnosti, pomoč pri iskanju zaposlitve in poklicnem usmerjanju, skupinske pogovore o vprašanih, ki so zanimiva in pomembna za begunce, omogočanje njihove udeležnosti v socialnem dogajanju, pomoč staršem, da lahko pomagajo svojim otrokom, skupinske pogovore o sedANJI situaciji, težavah psihosocialnega značaja in zlasti o strategijah obvladovanja teh težav (Mikuš Kos idr. 2017). Namen psihosocialne pomoči je zmanjševanje trpljenja in prizadetosti ljudi, krepitev njihovih obvladovalnih sil in preprečevanje dolgotrajnih ali trajnih psiholoških in psihosocialnih posledic (Pagon in Mikuš Kos 1998).

Psihosocialna pomoč beguncem so dejavnosti, s katerimi poskušamo (Pagon in Mikuš Kos 1998):

- normalizirati življenje ljudi;
- izboljšati socialno kakovost življenja;
- preprečiti dodatne strese, travme, ponižanja, kronično neugodne psihosocialne vplive;
- ponuditi pozitivne izkušnje, ki delujejo kot protiutež negativnim in psihološko destruktivnim izkušnjam, povezanim z vojno in njenimi posledicami;
- ojačati obvladovalne sposobnosti posameznika, skupine, skupnosti;
- omogočiti psihoterapevtsko pomoč za osebe, ki to potrebujejo in so pomoč pripravljene sprejeti.

Psihosocialna pomoč se največkrat izvaja v programih, namenjenih posameznim skupinam. Psihosocialni programi gradijo na pristopih oziroma dejavnostih, ki krepijo psihično odpornost beguncev in prispevajo k njihovem okrevanju (Mikuš Kos idr. 2017).

Med psihosocialno podporo in psihosocialno pomočjo ni ostre ločnice. Razlika med njima je predvsem v stopnji organiziranosti – psihosocialna podpora je vtkana v življenjski vsakdan, psihosocialna pomoč pa se izvaja običajno v okviru organiziranih projektov z opredeljeno vsebino in namenom (Mikuš Kos idr. 2017).

Cilji psihosocialne podpore in pomoči so (Mikuš Kos idr. 2017):

- zmanjšanje trpljenja,
- blaženje posledic travm in izgub,
- večanje psihične odpornosti in sposobnosti za obvladovanje gorja, izgub, težav,
- lajšanje in pospeševanje okrevanja,
- preprečevanje dolgotrajnih posledic travm in izgub,
- izboljšanje delovanja posameznikov, družin in begunske skupnosti,
- normalizacija življenja in delovanja posameznikov, družin in begunske skupnosti,
- pomoč pri integraciji,
- aktiviranje ljudi, da sami storijo nekaj zase in za svojo skupnost, in ustvarjanje stvarnih možnosti in priložnosti za to.

2. Prepoznavanje travme in različnih drugih psihosocialnih problemov

Migranti so čustveno prizadeti zaradi preživetih nevarnosti, grozot in izgub. Njihova čustvena prizadetost pa v veliki meri izvira tudi iz okoliščin življenja v državi azila in iz odnosa te države do migrantov. Ko govorimo o čustveni prizadetosti in duševnih ranah migrantov, se osredotočamo na psihično travmo. Vendar je to le del tega, kar ti ljudje utrpijo. Žalovanje zaradi izgub bližnjih, zaradi izgube s trudem pridobljenih materialnih vrednosti in izgube doma jih ne prizadeva nič manj. Ponižanja, krivice, izguba upanja, vere v dobro, izguba socialnih vlog, vse to je boleče in ogroža duševno zdravje migrantov, povzroča žalost in žalovanje, strah, anksioznost in druge oblike čustvene prizadetosti. Pojavijo se lahko tudi motnje, kot so depresivnost, motnje v medčloveških odnosih, zmanjšana zmožnost opravljanja delovnih nalog, telesne težave, odvisnost od drog (Mikuš Kos idr. 2017).

Vojno dogajanje in begunstvo prizadeneta posameznika, družino in skupnost. Na migrante vplivata neposredno ali posredno, preko njihovih družin in skupnosti. Begunska situacija lahko družino prizadene na mnogo načinov (Mikuš Kos idr. 2017):

- družina je razbita – del družine ostane v domovini ali drugi državi;
- družinski člani so ubiti ali ranjeni;
- otroci begunci so brez spremstva sorodnikov;
- starši so prizadeti zaradi izgub in duševnih travm;
- travmatizirana je celotna družina;
- migrante bremeni negotovost glede prihodnosti;
- družina deluje disfunkcionalno;
- družinske vloge se spremenijo;
- otroci prevzamejo pomembne vloge v družini;

Modul 5: Psihosocialna podpora in pomoč

- družina ima finančne in druge eksistenčne težave;
- neustrezna je zdravstvena obravnava;
- okoliščine življenja so splošno neugodne.

Slika 5: Psihične obremenitve beguncev

Vir: Mikuš Kos idr. 2017, str. 9

Najpogostejša psihosocialna problema, s katerima se srečujejo migranti, sta stres in travma (Adjukovič, Bakič in Ajdukovič 2016).

Travmatski dogodki so po svoji naravi taki, da jih vsi ljudje doživljajo kot izredno težke, saj ogrožajo življenje posameznika, ki se počuti nemočen zaščititi svoje življenje in življenje drugih. Travmatske dogodke spremljajo občutki strahu, nemoči in groze. Ob travmatskih dogodkih je posameznik izpostavljen smrti, poskusu smrti, zelo težkim poškodbam, spolnemu nasilju ali poskusu spolnega nasilja. Po travmatskem dogodku večina ljudi doživlja stanje izrazite in skrajne vznemirjenosti, neugodja in trpljenja (Adjukovič, Bakič in Ajdukovič 2016).

Posledice travme se kažejo kot (Adjukovič, Bakič in Ajdukovič 2016):

- občutek nemoči, ki lahko dolgoročno privede do spremembe pogleda nase in svet okoli sebe;
- občutek nezaupanja vase, v življenje in prihodnost;
- pomnjenje informacij, ki so ključne za preživetje.

Reakcije na travmatske dogodke so (Adjukovič, Bakič in Ajdukovič 2016):

1. čustvene: čustvena otopelost, tesnoba, strah, občutek krivde, žalost, občutek nemoči, dezorientiranost v času in prostoru, občutek izgube kontrole, potlačenje občutkov, preplavljenost z občutki itd.;
2. telesne: gastrološke težave, znojenje in drhtenje, slabost, povišan krvni tlak, povečano bitje srca, utrujenost in izmučenost;

3. kognitivne: problemi s koncentracijo, intenzivno ponavljanje misli o dogodku, izkrivljeni občutki za čas in prostor, problemi s pomnjenjem, močna identifikacija z žrtvami itd.;
4. obnašanje: težave v izražanju, prepiranje z drugimi, povečana poraba alkohola, drog in cigaret, apatičnost, izogibanje itd.;
5. eksistencialne: negativno mnenje o človeštvu, trenutno porušenje življenjskih predpostavk (pravičnost, varnost, dobrota).

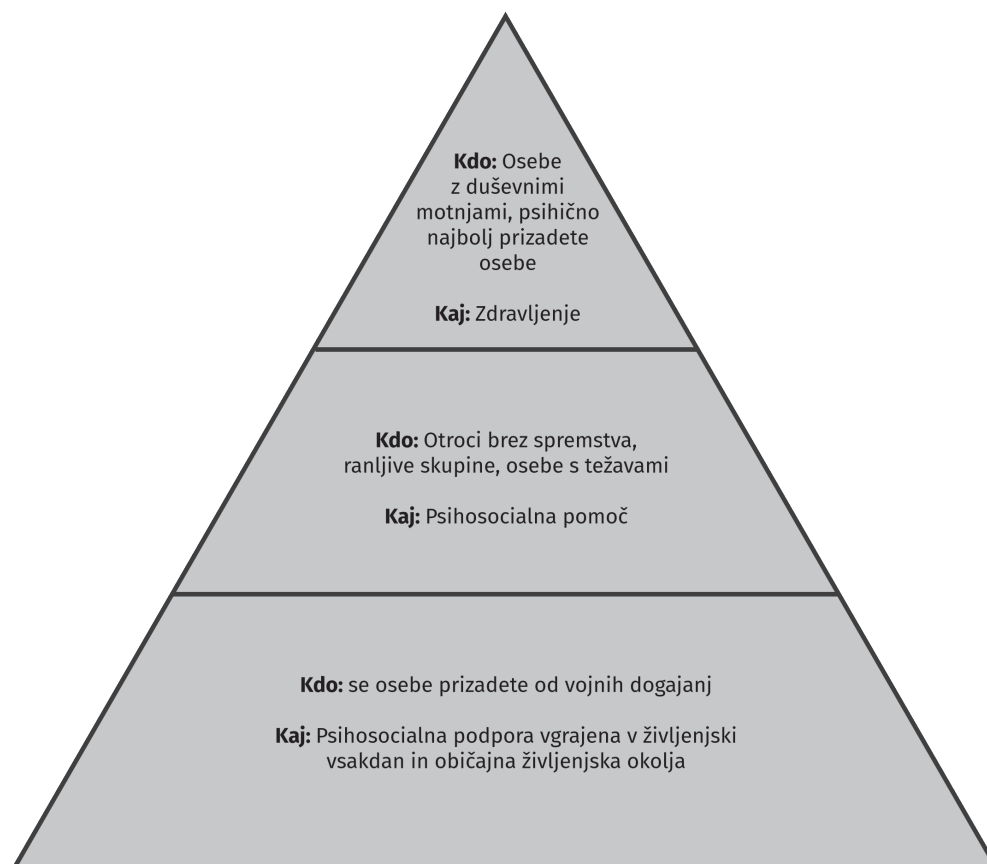
3. Aktivacija ustrezne pomoči

Psihosocialne težave posameznika so povzročene zaradi močnih stresnih in grozečih dejavnikov in pod vplivom nenadnih in hitrih sprememb (Adjuković, Bakić in Ajduković 2016). V odzivu na doživeto zlo in gorje v domovini ali na begu in na trenutne okoliščine življenja so med posamezniki velike razlike. Psihična odpornost posameznika je odvisna od njegove osebnosti, podpore družine in podpore zunaj družinskih socialnih mrež ter drugih varovalnih dejavnikov. Kljub vsem doživetim skrajno zastrašujočim doživetjem, izgubam in žalosti ostaja velika večina migrantov brez psihosocialnih motenj, ohranja dobre medčloveške odnose in zadovoljivo delovanje, je zmožna in želi sama skrbeti za svoj vsakdan ter načrtuje svojo prihodnost (Mikuš Kos idr. 2017).

Medtem ko sta za večino beguncev oziroma migrantov zadosti že psihosocialna podpora in pomoč, pa potrebujejo osebe v hujših čustvenih stiskah bolj intenzivne oblike pomoči, ki jih nudijo osebe z znanji s področja duševnega zdravja (Mikuš Kos idr. 2017). Pri nekaterih posameznikih po travmatičnem dogodku lahko pride do posttravmatske stresne motnje, motnje anksioznosti, depresivnih stanj in odvisnost od psihotikov. V takšnih primerih je nujna profesionalna pomoč, ki je osnovna psihosocialna pomoč ne more nuditi (Adjuković, Bakić in Ajduković 2016). Skupine, ki potrebujejo posebno pozornost, so (Mikuš Kos idr. 2017):

- otroci brez spremstva,
- ranljive skupine – matere z majhnimi otoki, stari ljudje, bolni, invalidi itd.,
- osebe s hujšimi psihičnimi težavami in duševnimi motnjami,
- osebe, ki so se zlomile po težu doživetega in izgubljenega, ali pa osebe, ki so imele že prej duševne motnje.

Slika 6: Stopenjska piramida psihosocialne pomoči

Vir: IASC 2007 v Mikuš Kos idr. 2017, 18.

Psihološka prva pomoč je takojšnja pomoč ob množičnih, skupinskih, družinskih ali individualnih kriznih dogajanjih. Njen namen je pomirjanje ljudi, odpravljanje škodljivega in nefunkcionalnega vedenja ter preprečevanje škodljivih posledic. Prva pomoč vključuje predvsem zagotavljanje varnosti ljudem, pomirjanje, informiranje, psihosocialno podporo (Mikuš Kos idr. 2017).

Aktivnosti psihološke prve pomoči so (Adjuković, Bakić in Ajduković 2016):

- faza priprave;
- zagotavljanje občutka varnosti (zagotavljanje neposredne varnosti, zagotavljanje informacij o storitvah, zagotavljanje kakovosti fizičnega okolja, spodbujanje socialne vključenosti, zaščita izpostavljenosti dodatnim travmatskim dogodkom);
- čustvena stabilizacija;
- zbiranje informacij o potrebah;
- nudenje praktične pomoči;
- socialna podpora;
- psihološko izobraževanje o načinih soočanja s težavami;
- napotitev na potrebne storitve.

V razmislek:

- *Ali poznate razliko med psihosocialno podporo in psihosocialno pomočjo migrantom?*
- *Katere so ključne psihične obremenitve beguncev in kako prepoznati travmo in druge psihosocialne probleme?*
- *Izpostavite aktivnosti psihološke prve pomoči.*

VIRI

Adjuković, Dean, Helena Bakić in Marina Ajduković. 2016. *Psihosocialna podrška u kriznim situacijama velikih razmjera*. Zagreb: Hrvatski Crveni križ.

Mikuš Kos, Anica, Franci Zlatac, Marina Uzelac in Primož Jamšek. 2017. *Otroci begunci v Sloveniji: priročnik za psihosocialno pomoč otrokom beguncem*. Radovljica: Didakta.

Pagon, Milan, in Anica Mikuš Kos, ur. 1998. *Begunci v Sloveniji: pregled dosedanjih aktivnosti*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.

